

การบังคับโทษปรับ : ศึกษากรณีบังคับให้ทำงานแทนค่าปรับ

กานดา ปานดำ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2557

Fine : A Case Study of Community Service In Lieu of Fines

Kanda Pandam

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

For the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Bhanomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2014

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การบังคับโทษปรับ : ศึกษากรณีบังคับให้ทำงานแทนค่าปรับ
ชื่อผู้เขียน	กานดา ปานคำ
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธาณี วรรณทรัพย์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2557

บทคัดย่อ

โทษปรับ (Fine) เป็นการลงโทษที่มุ่งประสงค์จะบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด และเป็นการลงโทษที่ศาลนำมาบังคับใช้มากที่สุด ทั้งยังเป็นโทษที่นำไปใช้คู่กับโทษจำคุกในความผิดเกือบทุกประเภทอีกด้วย แต่ระบบการลงโทษปรับของไทยในปัจจุบันมิได้ทำให้การลงโทษปรับเป็นไปตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร เนื่องจากการลงโทษปรับของไทยใช้ระบบกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) ซึ่งให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนค่าปรับ โดยศาลจะพิจารณากำหนดโทษปรับจากความร้ายแรงของการกระทำความผิด ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการลงโทษ เนื่องจากผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสามารถชำระค่าปรับได้ก็จะไม่ได้รับผลกระทบจากการลงโทษไม่เกรงกลัวต่อการบังคับโทษปรับและมีแนวโน้มในการกระทำความผิดซ้ำ ส่วนผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนก็จะได้รับผลกระทบจากการบังคับโทษปรับที่รุนแรง เนื่องจากหากไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลก็จะบังคับโทษปรับด้วยวิธีการยึดทรัพย์สินแทนค่าปรับหรือกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในทางปฏิบัติการบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับ เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว หากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลก็จะสั่งกักขังแทนค่าปรับทันที ส่งผลให้ผู้ต้องโทษปรับต้องสูญเสียอิสรภาพ ทำให้บุคคลในครอบครัวได้รับเดือดร้อนและรัฐต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้ต้องขังเพิ่มขึ้น

แม้ในปัจจุบันจะได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา โดยกำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับสามารถร้องขอต่อศาลเพื่อขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้ก็ตาม แต่มาตรการที่ให้ผู้ต้องโทษทำงานแทนค่าปรับนั้นก็นำมาใช้แก้ปัญหาให้กับคนยากจน เท่านั้น สำหรับผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสามารถชำระค่าปรับได้ มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับก็มิได้มีบทบาทในการควบคุมปรับปรุงแก้ไขบุคคลดังกล่าวแต่อย่างใด ทำให้มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับของไทยไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ไม่สอดคล้องต่อหลักความเสมอภาคและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการให้ทำงานแทนค่าปรับ ซึ่งมุ่งที่จะแก้ไขฟื้นฟูและสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่ผู้กระทำความผิด ปัญหาอีกประการคือศาลไม่สามารถนำมาตราการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับมาใช้ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดได้อย่างเป็นอิสระ เนื่องจากข้อจำกัด

ทางกฎหมายที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับเท่านั้นที่จะสามารถยื่นคำร้องขอเพื่อทำงานแทนค่าปรับต่อศาลได้ ภายใต้เงื่อนไขว่าจำนวนเงินที่ศาลพิพากษาปรับต้องไม่เกินแปดหมื่นบาท ซึ่งต่างกับการสั่งให้ทำงานบริการสังคมในต่างประเทศซึ่งกฎหมายเปิดกว้างให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจปรับใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมกับผู้กระทำความผิดได้อย่างเป็นอิสระโดยคำนึงถึงหลักการลงโทษที่เหมาะสม อีกทั้ง ในต่างประเทศได้มีการกำหนดให้การทำงานบริการสังคมมีสภาพบังคับเป็นโทษตามกฎหมาย ซึ่งต่างจากประเทศไทยที่กำหนดให้การทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับเป็นเพียงมาตรการแทนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับ มิได้มีสภาพบังคับเป็นโทษตามกฎหมายแต่อย่างใด

ฉะนั้น เพื่อพัฒนาให้การทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในไทย สามารถนำมาบังคับใช้ได้โดยเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษและมุ่งถึงการฟื้นฟูแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะมีการแก้ไขปรับปรุงให้การทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับมีผลในทางบังคับกับผู้กระทำความผิดอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม โดยกำหนดให้การทำงานบริการสังคมมีผลบังคับเป็น โทษทางอาญาหรือกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับหรือกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษปรับ

Thesis Title	Fine : A Case Study of Community Service In Lieu of Fines
Author	Kanda Pandam
Thesis Advisor	Asis. Prof. Dr. Thanee Vorapatr
Department	Law
Academic Year	2014

ABSTRACT

Fine is imposed for the purpose to enforce for getting properties of offenders and it is punishment that the court enforces in using the punishment the most of all. Fine is also punishment in pair with imprisonment in almost every type of offence. However, Thai fine punishment system presently does not make fine punishment to comply with the objectives reasonably, because Thaifine punishment uses fixed fine system making courts of law to have jurisdiction to determine fine amount. Courts of law will consider to determine fine from severity of offence causing inequality in punishment, because offender having rich economic status who can pay the fine, will not be affected by punishment and will not fear fine punishment and he/she will have trend to commit offence repeatedly. An offender who has poor status is affected by severe penalty, because if there is no money for paying fine, courts of law will enforce fine, by confiscating his/her properties instead of fine or imprisoning to replace fine. Practically, legal execution by enforcing fine, when courts of law had judgment, if punished person does not have money to pay for the fine, courts of law will order to detain instead of paying fine immediately; resulting in punished person who has to pay the fine shall lose freedom, making his/her family members to suffer from trouble and the government must have burden to take care and support inmates increasingly.

Even though presently there is modifying of the Criminal Code, determining that persons paying fine who do not have money to pay for the fine can request to the court in order for them to do social service work or to work for public benefit instead of paying fine, measures for persons paying fine who do not have money to do social service work instead of paying fine, are used to solve problems of poor people only. For any person who has rich economic status

who can pay fine, measures for working for social service instead of fine do not have role for controlling, improving or modifying such person. Thai measures for working in social service instead of fine cannot be used effectively, cannot be consistent with principles of fairness and cannot achieve the objectives of working in social service instead of fine, which aim to modify, rehabilitate and create good consciousness to offenders. Another problem is that the court cannot use the measures for social service work instead of fine for offender freely, because there is legal limitation determining for person committing offence having no money for paying fine only to be able to submit application to the court of law for working instead of fine, under the condition that the amount that court of law judges for getting fine must be not more than eighty thousand Baht. This is different from orders for social service work in foreign countries where law opens widely for court of law to be able to use discretion to adjust for using measures for social service work with offender freely, by realizing the principles of proper punishment. In foreign countries, there is also determining that social service work has enforcing condition to be punishment according to the laws. This is different from Thailand where there is determining for social service work instead of fine to be only measure instead of punishment to detention instead of fine. There is no enforcing condition to be punishment according to the laws.

Therefore, to develop work to serve society instead of fine in Thailand, in order to be able to enforce appropriately to offenders and respond to objectives of punishment, as well as aim to rehabilitate and correct behavior of offenders, it is strongly worthy to modify social service work instead of fine to be imposed on offenders equally and fairly, by determining for social service work to enforce as criminal punishment, or determining for social service work to be ancillary punishment of penalty, or determining for social service work to be replacement punishment or supplemental measure for fine punishment.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธาณี วรรณทรัพย์ ที่ได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และให้คำปรึกษาตลอดจนข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ นอกจากนี้ยังให้กำลังใจและกระตุ้นให้ผู้เขียนมีความตั้งใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วง ทั้งนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณอาจารย์จิรวุฒิ ลิปิพันธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้เขียนในการค้นคว้าหาข้อมูลกฎหมายต่างประเทศ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสองท่านเป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฌ นกร เป็นอย่างสูงที่ท่านได้กรุณาให้เกียรติมาเป็นประธานกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอขอบพระคุณที่ท่านได้กรุณาให้คำแนะนำหัวข้อการศึกษาที่มีคุณค่าในการปรับปรุงแก้ไขและเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อีกทั้ง ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ รองศาสตราจารย์ ดร.ประธาน วัฒนวานิชย์ และอาจารย์ ดร. อุทัย อาทิวะ เป็นอย่างสูงที่กรุณาให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ให้แก่ผู้เขียน ตลอดจนกรุณาชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี ผู้เขียนรู้สึกภาคภูมิใจและถือว่าเป็นเกียรติกับผู้เขียนอย่างยิ่ง

ที่สำคัญผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดาและมารดาเป็นอย่างสูงที่คอยสนับสนุนให้กำลังใจและส่งเสริมช่วยเหลือผู้เขียน จนทำให้ผู้เขียนประสบความสำเร็จ และขอขอบคุณ คุณอุทัย วันเที่ยง และคุณพรกมล วิชัยพันธ์ ซึ่งคอยให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ สุดท้ายผู้เขียนขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับและขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

กานดา ปานคำ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ซ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโทษปรับและการทำงานแทนค่าปรับ	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา.....	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับคดีและการบังคับโทษทางอาญา.....	16
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับโทษปรับและการบังคับโทษปรับ.....	18
2.4 ทฤษฎีอัตราโทษ	33
2.5 หลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล.....	35
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ.....	37
2.6.1 ความหมายของการทำงานแทนค่าปรับ	39
2.6.2 วัตถุประสงค์ของการทำงานแทนค่าปรับ	43
2.6.3 ลักษณะของการทำงานแทนค่าปรับ	44
2.6.4 หลักเกณฑ์ของการทำงานแทนค่าปรับ	45
2.6.5 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำงานแทนค่าปรับ.....	47
3. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในต่างประเทศ.....	49
3.1 ระบบจารีตประเพณี (Common Law).....	51
3.1.1 อังกฤษ.....	51
3.1.2 สหรัฐอเมริกา.....	65

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.2 ระบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law).....	75
3.2.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส.....	75
3.2.2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.....	84
4. วิเคราะห์ปัญหาการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทยและแนวคิดการบังคับให้ทำงานแทนค่าปรับ.....	92
4.1 หลักเกณฑ์ของการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย.....	93
4.2 วิเคราะห์ปัญหาของการบังคับโทษปรับและการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย.....	99
4.2.1 ปัญหาของการบังคับโทษปรับในประเทศไทย.....	99
4.2.2 ปัญหาเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย.....	101
4.3 วิเคราะห์และเปรียบเทียบการทำงานแทนค่าปรับในต่างประเทศกับประเทศไทย.....	103
4.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับให้ทำงานแทนค่าปรับ.....	107
4.4.1 แนวคิดในการกำหนดให้การทำงานเป็นโทษทางอาญา.....	109
4.4.2 แนวคิดในการกำหนดให้การทำงานเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับ.....	110
4.4.3 แนวคิดในการกำหนดให้การทำงานเป็นโทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษปรับ.....	111
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	113
5.1 บทสรุป.....	113
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	119
บรรณานุกรม.....	121
ประวัติผู้เขียน.....	126

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“โทษ” หมายถึง การกระทำที่เป็นผลร้ายหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับโทษ โทษจะมีลักษณะรุนแรงมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิดว่ามีความร้ายแรง และก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายหรือรัฐมากน้อยเพียงใด โทษจึงเป็นมาตรการที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย โดยรัฐจำเป็นต้องกำหนดโทษเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดและป้องกันสังคมจากการก่ออาชญากรรม จึงกล่าวได้ว่าโทษถูกใช้เป็นเครื่องมือในการข่มขู่บุคคลมิให้กระทำความผิด

ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยได้มีการบัญญัติประเภทของโทษไว้ในมาตรา 18 โดยได้กำหนดโทษไว้ 5 ประเภท คือ โทษประหารชีวิต โทษจำคุก โทษกักขัง โทษปรับ และโทษริบทรัพย์สิน โดยโทษประหารชีวิตเป็นโทษที่บังคับเอากับชีวิต อันเป็นโทษที่มีความมุ่งหมายเพื่อตัดโอกาสในการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดเป็นการถาวรและทดแทนการกระทำความผิดที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อขึ้น โทษจำคุกและโทษกักขัง เป็นโทษที่บังคับเอากับเสรีภาพ อันเป็นโทษที่มีความมุ่งหมายเพื่อตัดโอกาสในการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นการชั่วคราว หรืออาจจะถาวรในกรณีจำคุกตลอดชีวิต และสุดท้ายโทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน เป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สิน ซึ่งมุ่งประสงค์ที่จะบังคับเอากับบรรดาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด เพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดอีก โดยมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) มิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดขึ้นอีกและมีผลเป็นการข่มขู่บุคคลอื่นเพื่อไม่ให้เกิดการลอกเลียนกระทำความผิดขึ้นอีกด้วย

ในปัจจุบันพบว่าโทษปรับเป็นโทษที่ศาลนำมาใช้บังคับมากที่สุด และยังเป็นโทษที่นำไปใช้คู่กับโทษจำคุกในความผิดเกือบทุกประเภท ทั้งนี้ เพราะการลงโทษปรับเป็นวิธีการลงโทษที่สะดวก รัฐเสียค่าใช้จ่ายน้อย และไม่ส่งผลกระทบต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด อีกทั้ง ไม่ก่อให้เกิดผลร้ายเหมือนการลงโทษจำคุก เนื่องจากโทษจำคุกนั้นกระทบต่อเสรีภาพ ทำให้ผู้ต้องโทษถูกสังคมเกลียดชัง หรือถูกประณาม แต่เนื่องจากโทษปรับตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อการข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence) โดยตรงเพียงประการเดียว โทษปรับจึงไม่อาจจะตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

ในปัจจุบันตามหลักอาชญาวิทยากล่าวคือ โทษที่จะลงต่อผู้กระทำความผิดนั้น นอกจากจะต้องเป็นการ บังคับผู้กระทำความผิดให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก ยังต้องเป็นโทษที่มุ่งถึงการ แก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) เพื่อจะทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ด้วย

จากการศึกษาพบว่าระบบการลงโทษปรับในประเทศไทยในปัจจุบันใช้ระบบการกำหนด โทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) ซึ่งให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนค่าปรับ โดยศาล จะพิจารณาคำปรับจากความร้ายแรงของการกระทำความผิด ซึ่งระบบการลงโทษปรับของไทย ในปัจจุบันมิได้ทำให้การลงโทษเป็นไปโดยเท่าเทียม เนื่องจากโทษปรับที่กำหนดแบบตายตัวที่ไทย ใช้อยู่นั้นทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการลงโทษ กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถชำระค่าปรับได้จะไม่ได้รับผลกระทบจากการลงโทษหนักเท่าผู้ที่มิมีฐานะยากจน ทำให้ ผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวต่อการบังคับโทษปรับและมีแนวโน้มกระทำความผิดซ้ำในอนาคต ต่างกับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจน หากไม่สามารถชำระค่าปรับได้ ก็จะได้รับผลกระทบจาก การลงโทษปรับอย่างรุนแรง เนื่องจากหากไม่มีเงินชำระค่าปรับก็จะถูกศาลบังคับใช้ค่าปรับโดยวิธีการ ยึดทรัพย์สินมาชำระค่าปรับหรือไม่ก็ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในปัจจุบันการบังคับคดีในเรื่องการ บังคับโทษปรับหากศาลมีคำพิพากษาแล้วผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลก็จะสั่งลงโทษกักขัง แทนค่าปรับทันที เนื่องจากการยึดทรัพย์สินมาชำระค่าปรับนั้นมีขั้นตอนที่ซับซ้อนยุ่งยากและไม่มี หน่วยงานซึ่งรับผิดชอบโดยตรง จึงเห็นได้ว่าการบังคับคดีในการบังคับโทษปรับไม่เป็นไปตามขั้นตอน ที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 บัญญัติไว้ให้มีการสั่งกักขังแทนค่าปรับในทันทีทั้งที่ยังอยู่ในกำหนด ระยะเวลา 30 วันนับแต่ศาลมีคำพิพากษา ทำให้ผู้ต้องโทษปรับต้องสูญเสียอิสรภาพ ครอบครัวได้รับความเดือดร้อน และทำให้รัฐต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการใช้เลี้ยงดูผู้ต้องโทษ และประการสำคัญ การกักขังแทนค่าปรับนั้นเป็นการบังคับเอากับเสรีภาพของผู้กระทำความผิดจึงไม่สอดคล้องกับ เจตนารมณ์ของการบังคับโทษปรับที่มุ่งประสงค์บังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ประกอบกับ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับต้องชำระเงินค่าปรับตามคำพิพากษาต่อศาล ทำให้ศาลมีหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีในการบังคับโทษปรับซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าอำนาจ ตุลาการเป็นอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนการบังคับคดีไม่เกี่ยวกับอำนาจตุลาการโดยตรง จึงทำให้ไม่มีการตรวจสอบอำนาจของศาลในการบังคับคดี ซึ่งต่างจากต่างประเทศหลายประเทศที่มีการ กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่บังคับคดีอาญาไว้โดยเฉพาะหรือไม่ก็กำหนดให้พนักงานอัยการทำหน้าที่เป็น เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา จึงทำให้มีกระบวนการในการตรวจสอบการบังคับโทษทำให้การบังคับ โทษปรับเป็นไปโดยถูกต้องตามขั้นตอนของกฎหมาย

ทั้งนี้ ในหลายประเทศโดยเฉพาะประเทศในแถบสแกนดิเนเวีย เช่น เฮอร์นี ไอซ์แลนด์ ได้แก้ไขปัญหारेื่องความไม่เสมอภาคของการลงโทษปรับ โดยการนำระบบปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) มาใช้บังคับ โดยการปรับในระบบปรับตามวันและรายได้นี้จะกำหนดอัตราค่าปรับให้มีความสัมพันธ์กับรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้กระทำความผิด เพื่อให้การลงโทษปรับต่อผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพในการยับยั้งมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดอีกและช่วยให้การลงโทษปรับบรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะร่ำรวยหรือฐานะยากจนก็สามารถนำมาใช้บังคับได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกชนชั้น แต่วิธีการดังกล่าวก็ไม่อาจนำมาใช้แก้ไขปัญหการกำหนดโทษปรับได้กับทุกประเทศ เนื่องจากในแต่ละประเทศมีระบบการชำระค่าปรับรวมถึงพื้นฐานทางระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน อย่างเช่นประเทศไทยที่ไม่สามารถนำระบบการปรับตามวันและรายได้มาใช้กับการกำหนดโทษปรับได้ เนื่องจากระบบในการคำนวณรายได้ของบุคคลในประเทศไทยยังไม่มีศักยภาพ ฐานข้อมูลในการจัดเก็บรายได้ประชากรของรัฐยังขาดประสิทธิภาพและในมุมมองแนวคิดของคนไทยยังมองว่าหากกระทำความผิดอย่างเดียวกันควรได้รับโทษเหมือนกันจึงจะยุติธรรม

แม้ในปัจจุบันจะได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา โดยกำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับสามารถร้องขอต่อศาลเพื่อทำงานแทนค่าปรับ ตามมาตรา 30/1 ได้ก็ตาม แต่มาตรการที่ให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานแทนค่าปรับนั้นก็นำมาใช้ได้เฉพาะกับผู้ที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจที่ไม่สามารถชำระเงินค่าปรับได้เท่านั้น คือมาตรการดังกล่าวนี้นำมาใช้แก้ปัญหาให้กับคนที่มีฐานะยากจนแต่เพียงทางเดียว สำหรับผู้ที่มีฐานะร่ำรวยสามารถชำระค่าปรับได้ มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับก็มีได้มีบทบาทในการควบคุมปรับปรุงแก้ไขบุคคลดังกล่าวแต่อย่างใด ทำให้มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับของไทยไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ไม่สอดคล้องต่อหลักความเสมอภาคและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการให้ทำงานแทนค่าปรับ ซึ่งมุ่งที่จะแก้ไขฟื้นฟูและสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่ผู้กระทำความผิดเพื่อให้เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสร้างคุณประโยชน์แก่สังคมและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก จึงอาจทำให้ผู้กระทำความผิดที่ต้องโทษปรับซึ่งสามารถชำระเงินค่าปรับได้ไม่รู้สำนึกถึงการกระทำความผิดที่ตนเองได้ก่อขึ้นอันจะนำไปสู่การกระทำความผิดซ้ำซากต่อไป

ปัญหาที่เป็นข้อจำกัดอีกประการ ซึ่งทำให้การนำมาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับมาใช้ ไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควรก็คือ ปัญหาที่ศาลไม่สามารถใช้ดุลพินิจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับตามที่เห็นสมควรได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ ศาลมีหน้าที่เพียงพิจารณาสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ทำงานแทนค่าปรับหรือไม่เท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดทางกฎหมายที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับเท่านั้นที่จะสามารถยื่นคำร้องขอเพื่อทำงานแทนค่าปรับต่อศาลได้ ภายใต้เงื่อนไขว่าจำนวนเงินที่ศาลพิพากษาปรับต้องไม่เกินแปดหมื่นบาท และผู้ต้องโทษปรับนั้นต้องไม่ใช่ นิติบุคคล ซึ่งข้อจำกัดดังกล่าวเป็นการสร้างเงื่อนไขมากกว่าจะเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอย่างแท้จริง ซึ่งต่างกับการสั่งให้ทำงานแทนค่าปรับในต่างประเทศที่กฎหมายเปิดกว้างให้ศาลสามารถมีดุลพินิจปรับใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมกับผู้กระทำความผิดได้เลย โดยคำนึงถึงหลักการลงโทษที่เหมาะสมเป็นรายบุคคล

จากปัญหาดังกล่าวเพื่อพัฒนากฎหมายให้มีประสิทธิภาพ เกิดความเสมอภาคในการนำมาใช้บังคับ และตรงกับวัตถุประสงค์แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดในปัจจุบันที่มุ่งจะแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดให้มีจิตสำนึกที่ดีไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ และเพื่อเป็นการพัฒนาสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข จึงเห็นควรแก้ไขเรื่องมาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยแก้ไขให้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญาชนิดหนึ่ง ซึ่งสามารถนำมาใช้บังคับแทนโทษปรับหรือแทนโทษจำคุกกระชั้น หรือแก้ไขให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์หรือโทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษปรับอันจะเป็นการเพิ่มทางเลือกให้แก่ศาลในการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดได้เหมาะสมขึ้นและตรงกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษมากกว่าการใช้มาตรการกักขังแทนค่าปรับดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และยังทำให้ศาลสามารถปรับใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมกับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีเงินชำระค่าปรับได้ หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า การลงโทษปรับไม่ส่งผลร้ายทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกเข็ดหลาบหรือสำนึกในการกระทำความผิด โดยศาลสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมได้ทันทีโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องโทษก่อนดังเช่นที่ใช้ในอังกฤษ ทั้งนี้ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ เกิดความเสมอภาคแก่บุคคลทุกคนขึ้นอย่างเท่าเทียมและตรงกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษอย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีของการลงโทษปรับทางอาญา
2. เพื่อศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์ในการนำมาตราการให้ทำงานแทนค่าปรับมาใช้ และแนวคิดในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับ
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบถึงการนำมาตราการให้ทำงานแทนค่าปรับมาบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดตามกฎหมายของไทยและกฎหมายของต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนากฎหมายอาญาของไทย นำไปสู่การแก้ไขกฎหมาย เพื่อพัฒนาให้การทำงานบริการสังคมมีสภาพบังคับเป็นโทษทางอาญาหรือโทษอุปกรณ์ของโทษปรับ หรือโทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษปรับ

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

เนื่องจากระบบการลงโทษปรับของประเทศไทยใช้ระบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) ที่ให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนค่าปรับ ซึ่งศาลจะกำหนดโทษปรับโดยพิจารณาจากความร้ายแรงของการกระทำความผิด ทำให้การบังคับใช้โทษปรับเกิดความไม่เสมอภาคและเท่าเทียมกันระหว่างบุคคล โดยการบังคับโทษปรับจะส่งผลกระทบต่อผู้ที่มีฐานะยากจน ซึ่งจะรุนแรงกว่าผู้ที่มีฐานะร่ำรวย เพราะหากไม่มีเงินชำระค่าปรับในทางปฏิบัติศาลจะมีคำสั่งให้กักขังแทนค่าปรับ โดยการบังคับโทษปรับด้วยวิธีกักขังแทนค่าปรับนี้เป็นการลงโทษที่ผิดเจตนารมณ์ของการลงโทษปรับซึ่งมุ่งประสงค์ที่จะบังคับเอาภัยพิบัติของผู้กระทำความผิด และแม้กฎหมายจะกำหนดให้สามารถทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับได้ตามมาตรา 30/1 ก็ตาม แต่การให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันก็เป็นเพียงมาตรการซึ่งนำมาใช้แทนการกักขังแทนค่าปรับเท่านั้น ดังนั้น เพื่อให้การทำงานบริการสังคมบรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษมีผลเป็นการฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำความผิดและนำมาใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดได้อย่างเสมอภาค จึงต้องพัฒนาให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญาชนิดหนึ่ง หรือเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับ หรือโทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษปรับ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ทำการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับการลงโทษปรับของศาล โดยเฉพาะกรณีการกำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานแทนค่าปรับ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1 โดยศึกษาถึงหลักเกณฑ์แนวทางและสภาพปัญหาในการนำมาใช้ในทางปฏิบัติ ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศทั้งในประเทศที่ใช้ระบบจารีตประเพณี (Common Law) และในประเทศที่ใช้ระบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law) เพื่อแสวงหาแนวทางและพัฒนาการทำงานแทนค่าปรับให้มีประสิทธิภาพและเกิดความเสมอภาคในการนำมาใช้บังคับ

1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้จะทำการศึกษาจากเอกสาร โดยการค้นคว้าจากเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ในรูปแบบของหนังสือทางกฎหมายและบทความทางกฎหมาย ตลอดจนข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตในแง่ผลกระทบในทางปฏิบัติและปัญหาทางกฎหมายในการนำมาตราการให้ทำงานแทนค่าปรับมาใช้บังคับโดยนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการศึกษาและนำมาเปรียบเทียบ เพื่อสรุปเป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายให้สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพในการนำมาบังคับใช้ต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีของการลงโทษปรับทางอาญา
2. ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์ของมาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับและแนวคิดในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับ
3. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการนำมาตราการให้ทำงานแทนค่าปรับมาใช้บังคับ
4. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนามาตราการให้ทำงานแทนค่าปรับ เพื่อปรับปรุง แก้ไขให้เกิดประสิทธิภาพในการนำมาบังคับใช้ และนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้อย่างเหมาะสม

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโทษปรับ และการทำงานแทนค่าปรับ

เนื่องจากความผิดเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของสังคม¹ ฉะนั้น สังคมซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของคนส่วนใหญ่จึงจำเป็นต้องมีมาตรการควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสงบสุขในสังคม ซึ่งเดิมในสังคมยุคแรกๆ นั้น การลงโทษต่อผู้กระทำความผิดมีลักษณะเป็นการแก้แค้นส่วนตัว เช่น การกระทำเพื่อทดแทนความโกรธแค้นของผู้ถูกทำร้าย โทษที่ลงแก่ผู้กระทำความผิดก็เป็นโทษที่รุนแรง เช่น จำผู้กระทำความผิดหรือขับไล่ออกจากชุมชน ต่อมาเมื่อมีการปกครองชุมชนเป็นระเบียบชัดเจนขึ้นอำนาจปกครองเป็นของหัวหน้าชุมชนเด่นชัดขึ้น การแก้แค้นเป็นส่วนตัวก็ลดลงกลายมาเป็นการลงโทษโดยหัวหน้าและพัฒนาเรื่อยมาจนในที่สุดก็กลายมาเป็นระบบการลงโทษโดยรัฐในปัจจุบัน² โดยใช้กฎหมายบังคับแก่สมาชิกในสังคม หากมีการละเมิดกฎหมายซึ่งถือว่าเป็นความผิด ก็จะต้องมีการลงโทษ การลงโทษจึงเป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายอย่างหนึ่ง และเป็นการใช้อำนาจบังคับโดยรัฐ อันเป็นมาตรการบังคับทางอาญา

เพื่อให้ทราบถึงขั้นตอนและมาตรการบังคับทางอาญาดังกล่าว จึงควรศึกษาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา ว่ามีแนวคิด ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาอย่างไร ตลอดจนศึกษาถึงแนวคิดเรื่องการบังคับคดีและการบังคับโทษทางอาญา เพื่อให้ทราบถึงหลักเกณฑ์และขั้นตอน กระบวนการของการบังคับคดีและการบังคับโทษว่ามีขั้นตอนที่แตกต่างกันอย่างไร ซึ่งเป็นพื้นฐานสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การศึกษาเพื่อให้ทราบถึงแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษปรับและการบังคับโทษปรับ และแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับที่ใช้กันอยู่ในประเทศต่างๆ ในปัจจุบัน โดยจะศึกษาถึงความหมาย รูปแบบ วัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำงานแทนค่าปรับ เพื่อนำมาพัฒนาและปรับใช้กับกฎหมายของไทยต่อไป

¹ จิตติ ดิงศภัทย์ ก. (2515). คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 1. หน้า 6.

² จิตติ ดิงศภัทย์ ข. (2525). กฎหมายอาญาภาค 1. หน้า 8.

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา

ในคดีอาญาเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นย่อมต้องมีการลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิด เพื่อป้องกันมิให้มีการก่ออาชญากรรมและเป็นการป้องปรามมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก เพื่อให้คนสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ทั้งนี้ การลงโทษทางอาญานั้นมีทั้งโทษที่บังคับเอาแก่ชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ซึ่งมีจุดประสงค์ในการลงโทษที่แตกต่างกันไป และในการลงโทษนั้นจะต้องมีการบังคับคดีเป็นขั้นตอนสุดท้ายภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดด้วย ไม่ว่าจะเป็นการบังคับคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือการบังคับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ก็มีจุดประสงค์เหมือนกัน คือ เพื่อให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือจำเลยต้องถูกบังคับชำระหนี้หรือได้รับโทษสำหรับความผิดที่ตนได้ก่อขึ้น

ทั้งนี้ ในส่วนนี้ผู้เขียนจะขออธิบายถึงแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ในการลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิด แนวคิดการบังคับคดีอาญาและแนวคิดเกี่ยวกับการบังคับโทษปรับ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาต่อไป

“โทษ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานในความหมายทั่วไปจะหมายถึง ความผิด ผลแห่งความผิดที่ต้องรับผลร้าย ส่วนความหมายในทางกฎหมายจะหมายถึง มาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับลงโทษผู้กระทำความผิดอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ การประหารชีวิต การจำคุก การกักขัง การปรับ และการริบทรัพย์สิน³

โทษทางอาญา คือ ผลร้ายซึ่งผู้กระทำความผิดได้รับเนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา โดยแนวคิดในการกำหนดโทษและความผิดที่มีโทษทางอาญา อาจคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันตามแต่สภาพเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ

การลงโทษอาญานั้นเป็นการลงโทษที่รุนแรง และกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า โทษอาญาควรใช้กับการกระทำที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างร้ายแรง เท่านั้น ศาสตราจารย์ Herbert L. Packer แห่งมหาวิทยาลัยแสตนฟอร์ด เสนอหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญาซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางไว้ดังนี้⁴

(1) คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าการกระทำนั้นคุกคามหรือเป็นอันตรายร้ายแรงต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยมีลักษณะเป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยของบุคคลและสังคม เช่น การฆ่าผู้อื่น การข่มขืน การใช้กำลังการประทุษร้าย การชิงทรัพย์ เป็นต้น

³ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2525). หน้า 414.

⁴ Herbert L. Packer . (1968). *The Limits of the Criminal Sanction*. p.296.
(อ้างถึงใน วีระพงษ์ บุญญากาศ, 2551, หน้า 6).

- (2) การลงโทษทางอาญาต้องทำให้กระทำความผิดนั้นๆ ลดน้อยลง
- (3) การลงโทษอาญาต้องไม่ทำให้พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมต้องลดน้อยลง
- (4) หากเป็นความผิดอาญาแล้ว จะสามารถบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ทั้งโดยต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพในการสืบหาและจับกุมผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ
- (5) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องมีประสิทธิภาพในการพิสูจน์ความผิดและลงโทษผู้กระทำความผิด โดยไม่ก่อให้เกิดภาระแก่การดำเนินกระบวนการจนเกินขอบเขตทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ
- (6) ไม่มีทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกว่าการลงโทษทางอาญา

ทั้งนี้ เนื่องจากโทษเป็นวิธีการบังคับ (Sanction) ที่รัฐใช้ปฏิบัติต่อบุคคลผู้กระทำความผิดอาญาและเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอาญาจึงต้องอยู่ในบังคับของหลักทั่วไป 3 ประการ ดังนี้

1. โทษต้องเป็นไปตามกฎหมาย หมายความว่า การจะลงโทษบุคคลใดจะต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นมีโทษ และโทษที่จะลงแก่ผู้นั้นจะต้องมีวิธีการและจำนวนโทษซึ่งเป็นไปตามกฎหมายกำหนด หลักนี้เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนอันมาจากภายิตในภาษาละตินที่ว่า “Nullum crimen nulla poena sine lege” หรือที่แปลเป็นภาษาไทยว่า “ไม่มีกฎหมายก็ไม่มีความผิดและไม่มีโทษ” ซึ่งหลักนี้บัญญัติรองรับไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

2. โทษต้องเป็นไปโดยเสมอภาค หมายความว่า การลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิดในฐานะใดฐานหนึ่งจะต้องกระทำโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าผู้นั้นจะมีความแตกต่างกันในฐานะสภาพแวดล้อมหรือปัจจัยอื่นใด เมื่อกระทำความผิดฐานเดียวกันจะต้องได้รับโทษในอัตราเดียวกัน อย่างไรก็ตามโทษจะต้องเป็นไปโดยเสมอภาคนี้ไม่จำเป็นต้องถึงขนาดที่ว่าทุกคนที่กระทำผิดฐานเดียวกันต้องรับโทษจำนวนเท่ากัน เพราะเป็นดุลพินิจของศาลที่จะกำหนดโทษโดยคำนึงถึงพฤติการณ์หรือความร้ายแรงแห่งความผิดเป็นรายคดีไป

⁵ จิตติ ดิงศภัทิย์ . (2525). *กฎหมายอาญา ภาค 1*. หน้า 1014 – 1024.

3. โทษมีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวบุคคล หมายความว่า โทษนั้นเป็นเรื่องที่จะกระทำต่อตัวบุคคลผู้กระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น จะไม่มีการตกทอดไปยังทายาทดังเช่นสิทธิและหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินตามกฎหมายมรดก ดังนี้ เมื่อบุคคลผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตาย ความผิดและโทษก็เป็นอันระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1) และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 38

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าโทษทางอาญาที่ลงแก่บุคคลผู้กระทำความผิดนั้น ต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นมิโทษและวิธีการลงโทษอย่างไร และต้องมีความเสมอภาคไม่ว่าผู้ใดจะกระทำความผิดก็ย่อมได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติเช่นกัน

ฉะนั้น โทษทางอาญาก็คือ มาตรการอย่างหนึ่งที่กำหนดไว้ในกฎหมายอาญาเพื่อใช้บังคับกับผู้กระทำความผิด และโทษยังเป็นมาตรการบังคับทางอาญาดังเดิมและจนบัดนี้ยังไม่มีสิ่งอื่นมาทดแทนโทษ โทษจะมีลักษณะรุนแรงมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิดว่ามีความร้ายแรงและเกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายหรือรัฐมากน้อยเพียงใด ตามกฎหมายไทยมีการกำหนดโทษไว้ในประมวลกฎหมายอาญา 5 ประเภท ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน⁶ โทษประหารชีวิตเป็นโทษที่รุนแรงที่สุดจะลงแก่ผู้กระทำความผิดที่กระทำความผิดร้ายแรง เช่น ฆ่าผู้อื่น หรือความผิดที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ และโทษที่เบาที่สุดคือโทษปรับ ซึ่งเป็นโทษที่ใช้กับความผิดที่มีลักษณะไม่รุนแรง เช่น การไม่เสียภาษีให้รัฐ การกระทำความผิดอาญาเล็กน้อย เป็นต้น ทั้งนี้ ในบางประเทศก็ได้ยกเลิกโทษประหารชีวิตไปแล้ว เช่น เยอรมนี และบางประเทศก็ได้กำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษชนิดหนึ่ง เช่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น โทษจึงหมายถึงการกระทำที่เป็นผลร้ายหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับโทษ และด้วยเหตุที่การลงโทษนั้นเป็นการกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคล จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้และต้องกระทำโดยบุคคลผู้มีอำนาจ เป็นตัวแทนโดยชอบธรรมของรัฐ สังคม หรือชุมชน อีกนัยหนึ่งกล่าวได้ว่า การลงโทษเป็นการที่รัฐกำหนดภาวะอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นผลร้ายหรือไม่พึงปรารถนาต่อผู้กระทำความผิด โดยมีสาเหตุเนื่องมาจากบุคคลนั้นได้กระทำความผิดตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะที่เกิดการกระทำความผิดขึ้นและได้กำหนดโทษไว้ โดยลักษณะดังกล่าวจะเห็นว่าแม้จะเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของประชาชน การลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นสิ่งที่ผู้มีอำนาจในรัฐจักต้องกระทำเพื่อรักษาความสงบของรัฐ อีกทั้งการลงโทษยังเป็นเครื่องมือส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายอีกประการหนึ่งด้วย

⁶ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18.

ปัจจุบันประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยได้บัญญัติในเรื่องโทษทางอาญาไว้ใน มาตรา 18 ซึ่งสามารถจำแนกโทษทางอาญาออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. โทษประหารชีวิต
2. โทษจำคุก
3. โทษกักขัง
4. โทษปรับ
5. โทษริบทรัพย์สิน

โทษทางอาญาที่บังคับกับชีวิต ได้แก่ โทษประหารชีวิต โทษดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่จะตัดโอกาสในการกระทำความผิดของอาชญากรให้หมดไปจากสังคมอย่างถาวรและเป็นการทดแทนการกระทำความผิดที่บุคคลดังกล่าวได้ก่อขึ้นแก่สังคม ซึ่งโทษประหารชีวิตมักจะใช้กับผู้กระทำความผิดที่ประกอบอาชญากรรมที่มีลักษณะรุนแรง มีผลกระทบต่อความรู้สึกของสังคมค่อนข้างสูง เช่น ความผิดเกี่ยวกับชีวิต หรือความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ เป็นต้น

โทษทางอาญาที่บังคับกับเสรีภาพ ได้แก่ โทษจำคุกและโทษกักขังโดยโทษดังกล่าวจะมีวัตถุประสงค์ไปในทางแก้แค้นทดแทนผู้กระทำความผิดให้แก่ผู้เสียหายและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด และเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นการชั่วคราว ทั้งนี้ ระหว่างที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษอยู่นั้นก็จะมีมาตรการในการฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ต้องโทษ รวมทั้งการฝึกอาชีพและอบรมความรู้เพื่อให้บุคคลดังกล่าวสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อีกครั้งหนึ่ง

โทษทางอาญาที่บังคับกับทรัพย์สิน ได้แก่ โทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน ซึ่งโทษริบทรัพย์สินนั้น มุ่งประสงค์ที่จะบังคับเอากับบรรดาทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดได้มาจากการกระทำความผิด โดยถือว่าทรัพย์สินเงินทองเหล่านั้น ผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับเพราะเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งทรัพย์สินบางประเภทยังเป็นสิ่งที่โดยสภาพของตัวทรัพย์สินนั้นเองเป็นของที่ผิดกฎหมาย เช่น ยาเสพติด อาวุธสงคราม สื่อลามกอนาจาร เป็นต้น หรือในความผิดบางประเภทที่มีลักษณะไม่รุนแรงก็อาจบังคับใช้โทษปรับแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในสังคม สังคมจะต้องหาวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งในการจัดการกับคนที่กระทำความผิด หรือละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม เพราะหากสังคมไม่จัดการกับคนที่กระทำความผิด หรือละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม เพราะหากสังคมไม่จัดการกับคนเหล่านี้ก็เท่ากับว่าสังคมยอมรับการกระทำความผิดดังกล่าว แต่การที่สังคมจัดการอย่างไรรัน ขึ้นอยู่กับความเชื่อของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำความผิดและเหตุผลที่จะต้องจัดการ

หรือปฏิบัติกับคนที่ทำผิด ซึ่งจะเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย ตามสถานการณ์ โดยสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัยจะมีจุดเน้นในวัตถุประสงค์ของการลงโทษและวิธีการที่จะปฏิบัติต่อคนที่ทำผิด หรือการลงโทษผู้กระทำความผิดที่แตกต่างกันไป ซึ่งวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติหรือการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญาที่เกิดขึ้นในยุคต่างๆ ที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน มีด้วยกัน 4 ประการ คือ

2.1.1 การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution)

การลงโทษเพื่อการทดแทนเป็นการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ ซึ่งปรากฏให้เห็นจากหลัก “ตาต่อตาและฟันต่อฟัน” (an eye for an eye and a tooth for a tooth) ซึ่งภายใต้หลักนี้ บุคคลผู้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคมจะต้องได้รับการปฏิบัติในทำนองเดียวกันกับที่บุคคลนั้นได้กระทำต่อผู้เคราะห์ร้าย⁷ ทั้งนี้เนื่องจากสัญชาตญาณแห่งการแก้แค้นของมนุษย์และสัตว์ซึ่งมีมาแต่ครั้งดึกดำบรรพ์ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งมาจากความคิดที่ว่า จะเป็นการไม่ยุติธรรมเลยหากว่าผู้กระทำความผิดจะไม่ได้รับผลร้ายอันเนื่องมาจากการที่ตนกระทำความผิดนั้น สาเหตุประการที่สองนี้สอดคล้องกับแนวความคิดระบบศีลธรรมที่เห็นว่าถ้ารัฐมีอำนาจในการลงโทษเนื่องมาจากหลักความยุติธรรมดังกล่าวการลงโทษเพื่อทดแทนนี้ ก็ควรเป็นโทษที่หนักสาสมกับความผิดที่ได้กระทำขึ้นตามทฤษฎี Free Will โดย Cesare Beccaria ซึ่งมีความเห็นว่า กฎหมายควรกำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิด (The punishment should fit the crime) และควรกำหนดลักษณะของโทษไว้หลายๆ ประเภท เพราะว่าโทษอย่างเดียวกันจะให้เหมาะสมกับความผิดทุกอย่างย่อมเป็นไปได้ไม่ได้⁸

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน จะเน้นการลงโทษให้สาสมกับการกระทำความผิด รูปแบบการลงโทษจึงมีลักษณะรุนแรง ป่าเถื่อน เช่น การเฆี่ยน การแขวนคอ การทรมาน การประหารชีวิต โดยการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนนี้ตั้งอยู่บนหลักที่ว่า ถ้าการกระทำความผิดร้ายแรงเพียงใด โทษที่ผู้กระทำผิดจะได้รับก็จะรุนแรงเช่นกัน เป็นการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชนผู้เสียหายและประชาชนโดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายเช่นกัน

⁷ Norman A. Carison, Kären M Hess. And Christine M.H. Orthmann. (1999). *Corrections in the 21st century :A practical approach*. p.15. (อ้างถึงใน วีระพงษ์ บุญโญภาส, 2551, หน้า 9).

⁸ Sue Titus Reid. *Crime and Criminology*. p. 62. (อ้างถึงใน วีระพงษ์ บุญโญภาส, 2551, หน้า 11).

สำหรับโทษปรับก็มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างหนึ่ง ซึ่งทำได้โดยการบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด แต่การทดแทนนี้ก็ไม่เหมือนกับการแก้แค้นเสียทีเดียว เพราะการแก้แค้นเป็นการตอบแทนเพื่อให้สาสมกับความรู้สึกแค้นเคืองของผู้ที่ได้รับ ความเสียหาย ส่วนการทดแทนแม้จะทำให้เกิดความพอใจกับผู้เสียหายอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้ กระทำไปเพื่อระงับอารมณ์ของผู้เสียหาย แต่เป็นการกระทำเพื่อความเป็นธรรม อย่างไรก็ตามใน ปัจจุบันนี้การลงโทษปรับไม่มีวัตถุประสงค์เป็นการทดแทน เนื่องจากในปัจจุบันเมื่อผู้ต้องหาหรือ จำเลยชำระค่าปรับแล้ว เงินค่าปรับนั้นจะตกเป็นของหลวงมิได้มีการแบ่งให้กับผู้เสียหายเพื่อเป็น การชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด

2.1.2 การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence)

การลงโทษเพื่อการข่มขู่ เป็นการลงโทษเพื่อข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เจ็ดหลาบไม่กล้า จะกระทำความผิดซ้ำอีก ทั้งยังเป็นตัวอย่างให้คนทั่วไปเห็นจะได้ไม่มีการเลียนแบบหรือเอาอย่าง สมมติฐานภายใต้วัตถุประสงค์นี้มีว่า ถ้าสังคมไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่ระบบงาน ยุติธรรมและลงโทษผู้นั้นได้แล้ว ก็เท่ากับว่าสังคมนั้นได้ส่งเสริมอาชญากรรม เพราะฉะนั้นการลงโทษ จึงมุ่งที่จะหยุดหรือลดอาชญากรรมมิให้เกิดขึ้น และให้มีผลยับยั้งพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายด้วย

แม้ว่าการลงโทษเพื่อการข่มขู่จะเป็นสิ่งที่สามารถลดการก่ออาชญากรรมลงได้ แต่มี ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าการลงโทษเพื่อการข่มขู่ทำให้เกิดผลเสียมากกว่า ผลดี เช่น ทำให้บุคลิกภาพของบุคคลเสื่อมเสียลงไปเนื่องจากต้องไปรับโทษอยู่ร่วมกับนักโทษคนอื่น ๆ ทั้งๆ ที่ผู้นั้นได้กระทำความผิดเป็นครั้งแรก หรือโดยมิได้ตั้งใจก็ตาม นอกจากนั้น การลงโทษเพื่อการข่มขู่ มิได้คำนึงถึงการปรับปรุงตัวบุคคลและไม่ได้คำนึงถึงการช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษ แต่อย่างไรก็ดี ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงแต่การลงโทษเพื่อการข่มขู่แต่เพียงประการเดียว เพราะอาจใช้ วิธีการแก้ไขปรับปรุงและช่วยเหลือหลังพ้นโทษไปพร้อมๆ กับการลงโทษเพื่อการข่มขู่ได้ ทั้งนี้ การแก้ไขปรับปรุงย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น การแยกขังผู้ต้องโทษตาม ความรุนแรงของความผิด การอบรมความประพฤติ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ย่อมกระทำได้แม้ผู้ต้องโทษ จะได้รับโทษหนักหรือถูกจำคุกมาเป็นเวลานานก็ตาม และหากปรากฏว่าผู้ต้องโทษสามารถแก้ไข ปรับปรุงตนเองได้แล้ว ก็อาจปล่อยตัวผู้นั้นให้พ้นโทษก่อนกำหนดเวลาก็ได้ จะเห็นได้ว่า การลงโทษ เพื่อการข่มขู่อาจใช้พร้อมไปกับการลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุงและการช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษ ได้โดยไม่ขัดแย้งกันแต่อย่างใด⁹

⁹ สมยศ วัฒนภิรมย์. (2536). การรื้อการลงโทษและการรื้อการกำหนดโทษปรับ. หน้า 19-20.

สำหรับการลงโทษปรับในปัจจุบันนั้น จะเห็นได้ว่ามีลักษณะเป็นการข่มขู่โดยเฉพาะหากเป็นการลงโทษกับผู้ที่มิฐานะยากจนด้วยแล้ว การลงโทษปรับย่อมกระทบกระเทือนถึงตัวบุคคล ผู้กระทำความผิดและรวมตลอดถึงครอบครัวของบุคคลดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตามในกรณีที่ลงโทษปรับในจำนวนเงินอย่างเดียวกันย่อมไม่มีผลกระทบต่อบุคคลผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี โทษปรับก็อาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมต่อบุคคลผู้ถูกลงโทษได้ในกรณีที่จำนวนเงินค่าปรับเป็นจำนวนเงินเท่ากัน ดังนั้นจุดประสงค์ของการลงโทษเพื่อการข่มขู่ไม่อาจใช้ได้กับการลงโทษปรับแก่บุคคลผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ประกอบกับการลงโทษปรับส่วนใหญ่เป็นความผิดเล็กน้อยก็ไม่น่าจะทำให้ผู้กระทำความผิดเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจและไม่อาจทำให้เสียชื่อเสียงเกียรติยศของตนไปได้

2.1.3 การลงโทษเพื่อการตัดโอกาสการกระทำความผิด (Incapacitation)

มีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษมีโอกาสกระทำความผิดซ้ำอีก แม้การลงโทษตามวัตถุประสงค์ในข้อนี้คล้ายกับวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่หรือยับยั้งและวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขในข้อที่ว่ามุ่งหมายจะไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดซ้ำ แต่ต่างกันที่ว่าวัตถุประสงค์เพื่อการข่มขู่หรือยับยั้งมุ่งให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นอีก ส่วนวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขมุ่งอบรมให้ผู้กระทำความผิดไม่กระทำความผิดอีกโดยสมัครใจและปรับปรุงแก้ไขให้ตัวเขาสามารถงดเว้นการกระทำความผิดได้

อนึ่ง การลงโทษตามทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นบางอย่างก็มักจะมุ่งไปในทางข่มขู่มากกว่ามุ่งไปในทางตัดโอกาสอย่างแท้จริง เช่น โทษประหารชีวิตก็ตั้งไว้ให้พอเหมาะสมกับความรุนแรงของการกระทำความผิด เพื่อข่มขู่ไม่ให้คนกล้ากระทำความผิดเช่นนั้น ไม่ได้ตั้งไว้โดยประสงค์จะตัดผู้กระทำความผิดไม่ให้มีโอกาสกระทำความผิดขึ้นอีกโดยแท้จริงหรือการเพิ่มโทษแก่ผู้กระทำความผิดหลายครั้งไม่เจ็ดหลายก็อาจจะมุ่งไปในทางข่มขู่ไว้ว่าถ้ากระทำความผิดขึ้นอีกจะถูกควบคุมตัวไว้ในนานการที่ได้ผลเป็นการทำให้ผู้นั้นไม่มีโอกาสกระทำความผิดไปอีกนานจะเป็นเพียงผลพลอยได้เท่านั้น¹⁰

สำหรับโทษปรับนั้น จะเห็นได้ว่าหากมองเพียงผิวเผินอาจไม่ใช่โทษที่ใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดเพื่อตัดโอกาสในการกระทำความผิด เนื่องจากเมื่อชำระค่าปรับแล้วผู้นั้นก็เป็นอันพ้นโทษ แต่ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับเป็นผู้มีฐานะยากจน การลงโทษปรับอาจจะเป็นการตัดโอกาสไม่ให้กระทำความผิดในลักษณะชั่วคราว เนื่องจากการลงโทษปรับมีมาตรการให้กักขังแทนค่าปรับได้ หากปรากฏว่าบุคคลนั้นไม่มีเงินหรือทรัพย์สินที่สามารถยึดมาชำระค่าปรับได้

¹⁰ เชนฐภัทร พรหมชนะ. (2546). การนำมาตรการอื่นมาใช้บังคับนอกเหนือจากการกักขังแทนค่าปรับ. หน้า 16-17.

2.1.4 การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation)

การลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดนี้ เป็นการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์ในอนาคต มีลักษณะคล้ายกับการลงโทษเพื่อการข่มขู่ แต่มีความแตกต่างกัน การลงโทษเพื่อการแก้ไขปรับปรุงนั้น ส่งผลเป็นการเฉพาะตัวแก่ผู้กระทำความผิด กล่าวคือเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับโทษแล้วจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและกลับตัวเป็นคนดี เพื่อเข้าสู่สังคมได้อีกครั้งโดยไม่เกิดปมด้อยว่าตนได้เคยกระทำความผิดและได้รับโทษ¹¹ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงหรือฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิดตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ผู้กระทำความผิดสามารถเปลี่ยนแปลงได้ภายใต้การบำบัดดูแลที่เหมาะสม

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงนั้นเป็นความคิดสมัยใหม่ มุ่งฟื้นฟูผู้กระทำความผิดทั้งทางด้านจิตใจร่างกาย เช่น การลงโทษปรับแทนโทษจำคุก หรือการคุมประพฤติแทนการจำคุกในความผิดที่ไม่ร้ายแรง เป็นต้น แต่หากมีการกระทำความผิดที่ร้ายแรง การลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงเพียงอย่างเดียวจะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้ แต่อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของการลงโทษในสมัยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อน คือ มุ่งประสงค์ให้เป็นการแก้ไขปรับปรุงตัวบุคคลเพื่อให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีและเพื่อเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการประกอบอาชญากรรมเนื่องจากเห็นว่าการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนนั้น นอกจากจะไม่เกิดผลดีแก่สังคมแล้วยังกลับเป็นโทษแก่สังคมอีกด้วย จึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงในด้านการคุมประพฤติและการดูแลนักโทษในทัณฑสถานและการพักการลงโทษ เป็นต้น

ในส่วนของการลงโทษปรับนั้น ถือได้ว่าเป็นการลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขปรับปรุงได้เช่นกัน เนื่องจากโทษปรับเป็นโทษที่บังคับอาากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดและถือได้ว่าเป็นการหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกระยะสั้นซึ่งไม่มีผลดีแก่ตัวผู้กระทำความผิดและครอบครัวของบุคคลดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ ในปัจจุบันการลงโทษปรับได้มีการนำเอามาตรการการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับมาใช้ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีโอกาสตอบแทนสังคมบ้าง และยังช่วยให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกมีคุณค่าและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้โดยไม่รู้สึกละอายหรือรู้สึกแปลกแยกจากสังคม และยังช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้กระทำความผิดทำให้เขาเห็นถึงคุณค่าของตนเอง

¹¹ สหชน รัตนไพจิตร. (2527). ความประสงค์ของการลงโทษอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา. หน้า 60.

จากวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญาดังกล่าว ซึ่งเดิมกฎหมายอาญาส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์หลักไปในทางแก้แค้นทดแทน การลงโทษในระยะแรกจึงเป็นการลงโทษที่รุนแรงเด็ดขาดและขัดต่อหลักมนุษยธรรมอยู่บ้าง แต่ต่อมาเมื่อรัฐเข้ามาจัดการเรื่องความยุติธรรม การลงโทษก็มีลักษณะไปในทางข่มขู่ และเป็นการลงโทษเพื่อตัดโอกาสการกระทำความผิดตามลำดับ ต่อมาการลงโทษทางอาญาก็ได้มีการพัฒนาโดยได้มองถึงแนวความคิดเพื่อประโยชน์ในอนาคต ในด้านการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟู เพื่อให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสกลับตนเป็นคนดี การใช้ความรุนแรงแต่อย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้ผู้นั้นกลายเป็นผู้กระทำความผิดติดนิสัย อันเป็นการลงโทษที่ไม่บังเกิดผลดีต่อสังคม หลักการลงโทษเพื่อทดแทนและข่มขู่จึงไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาอย่างแท้จริง ทำให้แนวคิดในการลงโทษเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดและเป็นการป้องกันสังคมแทน ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้และทำให้คนสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับคดีและการบังคับโทษทางอาญา

ในการดำเนินคดีภายหลังจากที่ศาลได้ตัดสินชี้ขาดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว ศาลจะกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดในคำพิพากษา และคำพิพากษาซึ่งเสร็จเด็ดขาดแล้วนั้นจะนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่เรียกว่า “การบังคับคดี” ซึ่งการบังคับคดีในประเทศไทยมีทั้งการบังคับคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และการบังคับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยในการศึกษานี้จะมุ่งเน้นศึกษาถึงการบังคับคดีอาญาเท่านั้น

การดำเนินคดีอาญาเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐ โดยทั่วไปการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีโครงสร้างเป็น 4 ขั้นตอน¹² คือ

1) การดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้องคดี (Vorverfahren) คือ การดำเนินงานทั้งปวงของเจ้าพนักงานก่อนยื่นฟ้องคดี อันได้แก่ การสอบสวนของพนักงานสอบสวนและการดำเนินการของพนักงานอัยการก่อนการยื่นฟ้อง กระบวนการดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการเดียวกันแม้ว่าเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่จะมีหลายฝ่ายก็ตาม

2) การดำเนินคดีอาญาชั้นการประทับรับฟ้อง คือ เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้วต้องมีการดำเนินคดีอีกขั้นตอนหนึ่งคือ “การดำเนินคดีอาญาชั้นประทับรับฟ้อง” (Zwischenverfahren) กล่าวคือ ศาลจะต้องพิจารณาในเบื้องต้นว่าจะสมควรประทับรับฟ้องนั้นไว้พิจารณาต่อไปหรือไม่ ในขั้นนี้ศาลจะพิจารณาเพียงมูลคดีเท่านั้น ซึ่งโดยปกติในคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องศาลอาจจะเห็นว่าคดีมีมูลแล้วและ

¹² คณิต ฌ นกร. (2547). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. หน้า 44-45.

สั่งประทับฟ้องก่อนเสมอจึงจะสั่งประทับฟ้องนั้นได้ เนื่องจากการได้สวนมูลฟ้องในคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเป็นกระบวนการบังคับตามกฎหมาย หากไม่กระทำให้ยอมทำให้การประทับฟ้องนั้นเสียไป ดังที่ศาลฎีกาได้เคยกล่าวไว้ว่า “บทบัญญัติเกี่ยวกับการได้สวนมูลฟ้องเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน” กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่เป็นเงื่อนไขบังคับให้ต้องกระทำก่อน

3) การดำเนินคดีอาญาชั้นการพิจารณา (Hauptverfahren) คือ กระบวนการของการดำเนินคดีอาญาในศาลหลังจากศาลสั่งประทับฟ้องแล้ว การพิจารณาเป็นขั้นตอนดำเนินคดีอาญาที่มีเป้าหมายเพื่อวินิจฉัยเกี่ยวกับการกระทำและความชั่วของจำเลย กล่าวคือ วินิจฉัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่ถูกร้องหาในฟ้องนั้นหรือไม่ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง ศาลก็จะพิพากษาลงโทษจำเลย และศาลอาจกำหนดใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย หรือมาตรการบังคับทางอาญาอื่นด้วยแล้วแต่กรณี การพิจารณาอาจกระทำเฉพาะในศาลชั้นต้นเพียงศาลเดียว หรืออาจจะกระทำในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาก็ได้

4) การดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี (Vollstreckungsverfahren) คือ การบังคับตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดของศาล การบังคับคดีอาญาเป็นขั้นตอนของการดำเนินคดีเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ในการบังคับคดีอาญาโดยทั่วไปกระทำโดยการออกหมายบังคับคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการออกหมายจำคุก จึงทำให้การบังคับคดีอาญาเป็นเรื่องของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแตกต่างกับ “การบังคับโทษอาญา” กล่าวคือ การบังคับโทษอาญาเป็นเรื่องของกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษหรือกฎหมายราชทัณฑ์

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาแบ่งออกได้เป็น 2 ตอนใหญ่ๆ คือ การดำเนินคดีอาญาชั้นกำหนดคดี และการดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี และสิ่งที่เชื่อมโยงให้การดำเนินคดีอาญาทั้งสองชั้นดังกล่าวติดต่อกัน คือ “คำพิพากษาถึงที่สุด”

จากโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปจะเห็นได้ว่าการบังคับคดีอาญาเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการดำเนินคดีอาญา เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยมีคำพิพากษาถึงที่สุดเป็นตัวเชื่อมโยงการดำเนินคดีอาญาในชั้นกำหนดคดีและการดำเนินคดีในชั้นบังคับคดีเข้าด้วยกัน กฎหมายว่าด้วยการบังคับคดีอาญาเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งมีบัญญัติในมาตรา 245 ถึงมาตรา 251 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การบังคับคดีอาญา หมายถึง กระบวนการที่กระทำไปเพื่อให้มีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาถึงที่สุด รวมตลอดทั้งการวินิจฉัยสั่งการอันเกี่ยวกับการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นด้วย และได้หมายถึงเฉพาะการดำเนินการตามคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษประหารชีวิต จำคุก หรือกักขังเท่านั้น แต่รวมถึงการดำเนินการตามคำพิพากษาถึงที่สุด

ให้ลงโทษปรับและอื่นๆ ด้วย เช่น วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นต้น¹³ การบังคับคดีอาญา เช่น การออกหมายจับ การสั่งปรับ และการวินิจฉัยว่าควรทูลเกล้าทูลกระหม่อมขอโทษหรือไม่ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการบังคับคดีอาญาจึงเป็นเรื่องที่ต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา และผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาเรียกว่า “เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา” ซึ่งเจ้าพนักงานบังคับคดีอาญาในประเทศไทยก็คือ ศาล

ส่วนการบังคับโทษอาญานั้น เป็นมาตรการในการดำเนินการเกี่ยวกับโทษจำคุก โทษกักขัง หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยอันเป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคล เพราะฉะนั้น การบังคับโทษจึงเป็นเรื่องที่อยู่นอกกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁴ เช่น การที่จะต้องจำคุกผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดไว้ ณ ที่ใด การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างไร การพักโทษ การปล่อยก่อนกำหนด รวมทั้งการดำเนินการเกี่ยวกับการประหารชีวิตด้วย โดยมีเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ในการบังคับโทษ จึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติในการที่จะจัดการกับผู้กระทำความผิดในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม โดยการควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ตามคำพิพากษาของศาลเพื่อแก้ไขและปรับปรุงผู้กระทำความผิดให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ดีเสียใหม่จนสามารถกลับเข้าสู่สังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข โดยกฎหมายดังกล่าวนี้จะกำหนดลักษณะและวิธีการบังคับโทษจำคุก โทษกักขัง และกำหนดลักษณะและวิธีการเพื่อความปลอดภัยชนิดที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่กระทำในเรือนจำและทัณฑสถานทั้งหลายนั่นเอง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับโทษปรับและการบังคับโทษปรับ

โทษปรับเป็นโทษที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เมื่อได้ผ่านยุคของการแก้แค้นทดแทนมาได้ไม่นานนักกฎหมายในระยะต่อมาก็ได้กำหนดโทษปรับและริบทรัพย์สินขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถแก้แค้นทดแทนได้เอง ในกรณีนี้กฎหมายจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องเสียเงินค่าปรับหรือให้บริการอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้เสียหายเป็นการตอบแทนการกระทำความผิด

ศาสตราจารย์เกอฮาร์ท เกรบิง (Gerhard Grebing) กล่าวว่าโทษปรับมีขึ้นเพื่อลดทอนในการที่ผู้เสียหายจะทำร้ายผู้กระทำความผิดเป็นการแก้แค้นทดแทนในสมัยที่แก้แค้นทดแทนยังแพร่หลายอยู่ข้อนี้เห็นได้แม้ในกฎหมายฮัมมูราบี กฎหมายอินเดียโบราณ กฎหมายอียิปต์โบราณ และกฎหมายกรีกโบราณ¹⁵

¹³ แหล่งเดิม. หน้า 416-418.

¹⁴ แหล่งเดิม.

¹⁵ โกเมน ภัทรภิรมย์. (2534). “โทษปรับ.” *วารสารอัยการ*, 163(14). หน้า 455.

เมื่ออำนาจรัฐในการบริหารความยุติธรรมได้มั่นคงขึ้น จนในที่สุดก็สามารถเลิกล้มระบบความยุติธรรมโดยเอกชน และนำเอาระบบความยุติธรรมโดยมหาชนเข้ามาแทนที่ได้ รัฐก็ได้บัญญัติให้ความผิดที่เสียหายแก่ผลประโยชน์ของสังคมเป็นความผิดต่อมหาชน เช่น การทรยศต่อชาติ และความผิดร้ายแรงประเภทอื่นๆ ส่วนระบบการไต่ทอยนั้นก็ยังคงอยู่ แต่รัฐได้บังคับให้คู่พิพาทจ่ายส่วนหนึ่งของค่าไต่ทอยให้แก่รัฐ เป็นการตอบแทนการที่รัฐเข้ามาจัดการดูแลความยุติธรรมให้อันมีลักษณะเป็นค่าขึ้นศาลและเป็นภาษีไปในตัวด้วย ในส่วนที่เป็นค่าตอบแทนของรัฐในกรณีที่รัฐดำเนินความยุติธรรมให้นั้นมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกที แต่ส่วนที่ผู้เสียหายได้รับน้อยลงเรื่อยๆ จนในที่สุดผู้เสียหายคงได้เพียงแต่ค่าชดเชยความเสียหายเท่านั้น ในส่วนที่รัฐบังคับเอามานั้น ส่วนหนึ่งใช้เป็นค่าธรรมเนียมศาลอีกส่วนหนึ่งใช้เป็นค่าปรับ

ต่อมากฎหมายเยอรมันโบราณได้สร้างกฎเกณฑ์เกี่ยวกับโทษปรับหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชน จึงได้แยกโทษปรับออกจากการใช้ค่าเสียหาย นอกจากนี้ยังมีการนำเอาโทษปรับมาใช้ควบคู่กับโทษจำคุก โดยให้ศาลลงโทษทั้งสองอย่างหรือใช้ดุลพินิจลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่งได้ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกหวาดกลัวต่อการลงโทษ นับว่าการพัฒนาข้อนี้ทำให้การลงโทษปรับห่างไกลจากความมุ่งหมายว่าเป็นการแก้แค้นทดแทน แต่กลับกลายเป็นการข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เข็ดหลาบหวาดกลัวมากยิ่งขึ้น เพราะผู้กระทำความผิดอาจไม่รู้รู้สึกเดือดร้อนเท่าไรนักถ้าตนจะถูกจำคุกเนื่องมาจากการกระทำความผิดบางอย่าง เช่น การลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ผู้อื่น เป็นต้น แต่ถ้าถูกจำคุกและปรับด้วยก็จะดูเป็นเรื่องที่น่ากลัวและรุนแรงขึ้น เช่น ปรับสี่เท่าหรือสิบเท่าของมูลค่าทรัพย์สินที่ตนปล้นหรือลักขโมยมา ในหลายกรณีผู้กระทำความผิดอาจถูกปรับเสียขึ้นหนึ่งก่อนถูกลงโทษประหารชีวิตก็ได้

ก่อนศตวรรษที่ 19 กฎหมายโรมาน-เยอรมันนิก ก็พัฒนาไปอีกขั้นหนึ่ง โดยนำโทษปรับมาใช้ในการลงโทษสถานเบาสำหรับความผิดเล็กๆ น้อยๆ อย่างที่เรียกกันว่า “ความผิดลหุโทษ” (petty crimes) เพื่อใช้ในกรณีที่เห็นว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับโทษประการอื่นเพราะเห็นว่าเป็นการทารุณโหดร้ายเกินไป เช่น การกระทำความผิดเล็กๆ น้อยๆ ที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมแต่ไม่เกิดอันตรายต่อผู้ใด ซึ่งทำให้โทษปรับเป็นโทษที่อยู่ในระบบกฎหมายอาญาที่สมบูรณ์และมีกฎเกณฑ์ในตัวเอง เช่นเดียวกับโทษประหารชีวิตและโทษจำคุกซึ่งต่างมีระบบการลงโทษและหลักการเหตุผลของตนเองแยกออกไป¹⁶

สำหรับประเทศไทย โทษปรับก็ได้มีการพัฒนาโดยเริ่มแรกมีการปรับเป็น “สินไหมพินัย” โดยการแบ่งสภาพของการปรับ ถ้าปรับเป็น “สินไหม” ก็จะให้แก่ผู้เสียหาย หากปรับเป็น “พินัย”

¹⁶ แหล่งเดิม. หน้า 455-456.

ก็จะให้แก่หลวง ต่อมาเมื่อมีการบัญญัติใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 โทษปรับได้ถูกเปลี่ยนแปลง โดยถือว่าโทษปรับเป็นการชำระโทษให้แก่รัฐจึงต้องตกเป็นของหลวงทั้งหมด ส่วนสินไหมนั้น ต่อมาได้กลายเป็นค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่ง และหากผู้เสียหายต้องการให้มีการชดเชยค่าเสียหายก็จะต้องไปดำเนินการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายลักษณะละเมิดเอง

2.3.1 วัตถุประสงค์ของโทษปรับ

วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญามีหลายประการแต่ทุกประการมีวัตถุประสงค์เหมือนกัน คือ ต้องการลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งการลงโทษนั้นอาจเป็นไปเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution) หรือเพื่อการข่มขู่ (Deterrence) หรือเพื่อการตัดโอกาสในการกระทำความผิด (Incapacitation) หรือเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Reformation) ผู้กระทำความผิดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ากฎหมายอาญาตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายอาญาในประเทศนั้นๆ จะใช้ทฤษฎีใดเป็นหลักในการแก้ปัญหาอาชญากรรมในประเทศ

จากการศึกษาค้นคว้าทางด้านอาชญาวิทยาที่ก้าวหน้าขึ้น ทำให้วัตถุประสงค์ของการลงโทษมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการลงโทษมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนั้น การแก้แค้นทดแทนย่อมไม่สมเจตนารมณ์ของการลงโทษในปัจจุบัน ซึ่งมีแนวคิดที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงนโยบายเป็นการนำเอาตัวผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมให้มากที่สุด และเห็นว่าการลงโทษที่เหมาะสม การอบรมบ่มนิสัย การฝึกฝนอาชีพในระหว่างต้องขัง เป็นวิธีหนึ่งในการนำมาตรการอื่นมาใช้เพื่อให้การลงโทษเกิดความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ในลักษณะทำนองเดียวกับการกำหนดโทษปรับไว้ในมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญาก็เพื่อให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาสำหรับคดีความผิดเล็กน้อย ต่อมาแนวคิดในเรื่องการลงโทษปรับได้เปลี่ยนแปลงไป โดยรัฐจะลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อปิดกั้นอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับสังคม ซึ่งเป็นอันตรายที่ไม่รุนแรงมากนัก และเพื่อเป็นการทดแทนโทษที่ได้กระทำต่อเสรีภาพต่อชีวิต หรือต่อร่างกาย โดยกฎหมายเห็นว่าขนาดของความผิดที่ผู้กระทำได้รับเมื่อเทียบกับบทลงโทษแล้วไม่มีความจำเป็นถึงกับต้องจำกัดเสรีภาพด้วย นอกจากนี้ การลงโทษจำคุกหรือกักขังมีขึ้นก็เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความหยาบช้า อย่างไรก็ตาม การลงโทษจำคุกในระยะเวลาสั้นอาจไม่เพียงพอที่จะให้ผู้กระทำความผิดเกิดความหยาบช้า เพราะเมื่อผู้กระทำความผิดถูกตราหน้าจากสังคมทำให้เกิดปมด้อย และเมื่อออกจากคุกบุคคลนั้นก็อาจทำให้สังคมได้รับความเดือดร้อนอีก¹⁷

¹⁷ สมพร พรหมพิตร. “โทษปรับ.” อัยการนิเทศ, 31(4). หน้า 443.

ดังนั้น ในการกระทำความผิดอาญาในคดีเล็กน้อย ซึ่งจำเลยหรือผู้ต้องหาไม่ควรได้รับโทษจำคุกนั้น ได้มีการเสนอโทษปรับ ซึ่งเป็นการลงโทษในทางทรัพย์สินและเป็นทางออกที่ดีที่สุดในกรณีการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกกระชั้น¹⁸ และนอกจากนี้ การที่รัฐใช้การลงโทษปรับแทนโทษจำคุกกระชั้นนั้น ยังเป็นผลทำให้รัฐประหยัดงบประมาณในการเลี้ยงดูผู้ต้องโทษอีกด้วย ฉะนั้น วัตถุประสงค์ด้านการนำโทษปรับมาใช้บังคับกับบุคคลผู้กระทำความผิดก็เพื่อประโยชน์ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อให้ความสะดวกแก่รัฐโดยไม่จำเป็นต้องจัดหาสถานที่กักขังหรือจำคุกให้กับนักโทษอีก
- 2) เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณ
- 3) เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจที่จะกำหนดอัตราโทษให้เหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด ตลอดจนความสามารถในทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดด้วย
- 4) เพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่มีมลทิน
- 5) โทษปรับจะยังมีประสิทธิภาพขึ้นเมื่อใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจน
- 6) ทำให้รัฐมีรายได้เพิ่มมากขึ้น¹⁹

2.3.2 ลักษณะของโทษปรับ

โทษปรับถือเป็นโทษที่บังคับเอาจากทรัพย์สิน โดยในมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาของศาล” โทษปรับจึงได้แก่ โทษซึ่งผู้ต้องคำพิพากษาจะต้องนำเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษามาชำระต่อศาล²⁰ โดยโทษปรับมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) โทษปรับเป็นโทษที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ทรัพย์สินที่จะบังคับเอานั้นคือ เงิน หากเป็นการบังคับเอาจากทรัพย์สินอื่นๆ ก็ไม่ใช่โทษปรับ ถ้าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ก็ถือว่าเป็นโทษเกี่ยวกับการริบทรัพย์สิน

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่มีเงินเสียค่าปรับ อาจถูกยึดทรัพย์สินได้ การยึดทรัพย์สินจึงมิใช่การริบทรัพย์สิน เพราะมิได้กระทำต่อทรัพย์สินอันเกี่ยวกับการกระทำความผิด

- 2) ค่าปรับต้องตกเป็นของแผ่นดิน แนวความคิดนี้มาจากความคิดที่ว่า “ระบบความยุติธรรมโดยรัฐ” กล่าวคือ รัฐเข้ามาเป็นผู้เสียหายหรือรัฐเข้ามาเป็นผู้จัดการแทนผู้เสียหาย ซึ่งแนวคิดเรื่องเงินค่าปรับในทางอาญามีความแตกต่างจากแนวคิดเรื่องเงินค่าสินไหมในทางแพ่ง ดังนี้²¹

¹⁸ วีรพล ปานะบุตร. (2522). “โทษปรับในสวีเดน.” *วารสารอัยการ*, 14(2). หน้า 27.

¹⁹ เศรษฐภัทร พรหมชนะ. เล่มเดิม. หน้า 23 – 24.

²⁰ หยุด แสงอุทัย. *กฎหมายอาญา ภาค 1*. หน้า 191.

²¹ สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง. (2539). *การบังคับโทษปรับ*. หน้า 13.

ประการแรก ค่าสินไหมในทางแพ่งเป็นการเพื่อชดเชยความเสียหายแก่เอกชนผู้ได้รับความเสียหาย แต่การปรับในทางอาญาเป็นการปรับเพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด

ประการที่สอง ค่าสินไหมในทางแพ่งนั้น คู่กรณีสามารถตกลงกันได้ แต่เงินค่าปรับในทางอาญากฎหมายได้กำหนดไว้

ประการที่สาม ค่าสินไหมในทางแพ่งจะบังคับให้ผู้ถูกปรับชดเชยแทนค่าปรับไม่ได้ แต่เงินค่าปรับในทางอาญายกบังคับให้ผู้ถูกปรับชดเชยแทนเงินค่าปรับได้

ประการที่สี่ การปรับในทางอาญาเป็นโทษ เมื่อเป็นโทษก็ย่อมเป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงแก่ผู้ถูกปรับอยู่ในตัว แต่การปรับในทางแพ่งไม่ใช่โทษจึงไม่เป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศแก่ผู้ถูกปรับแต่อย่างใด

ประการที่ห้า เงินค่าปรับในทางอาญาที่ผู้กระทำความผิดต้องชำระนั้นตกเป็นของรัฐ ส่วนในทางแพ่ง เช่น ในกรณีละเมิดนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คู่กรณีผู้ได้รับความเสียหายได้กลับคืนสู่สถานะเดิมก่อนมีการกระทำความผิดอันเป็นละเมิดนั้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้²² ดังนั้น เงินค่าปรับที่ผู้กระทำความผิดต้องชำระนั้นจะตกเป็นของรัฐ

3) โทษปรับเป็นโทษที่อาจใช้เป็นเอกเทศโดยไม่มีโทษอื่น หรืออาจใช้ควบคู่ไปกับโทษสถานอื่นก็ได้ ในต่างประเทศนิยมใช้โทษปรับสถานเดียวสำหรับความผิดเล็กน้อย ตามกฎหมายไทย โทษปรับสถานเดียวสำหรับความผิดที่สมควรมีโทษเล็กน้อย หรือมีละเมิดนั้นก็มักจะนิยมใช้กับความผิดใหม่ๆ ซึ่งเพิ่งสร้างขึ้นเป็นความผิดอาญา ตัวอย่างจะเห็นได้ชัดในกรณีความผิดอาญาทางเศรษฐกิจ ความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ความผิดเกี่ยวกับการค้าที่ไม่เป็นธรรม ความผิดของกรรมการในกรณีฉ้อโกงรับโทษทางอาญา²³ แต่โทษปรับเมื่อมีการนำมาใช้กับความผิดใหม่ๆ เช่นนี้มักมีการบัญญัติโทษปรับให้เป็นโทษที่รุนแรงมีปริมาณมากในทำนองว่าถ้าจะลงโทษจำคุกก็เห็นว่าอาจจะเป็นโทษที่หนักเกินไป จึงลงโทษปรับแทนแต่เมื่อมีการกำหนดโทษปรับแล้ว ก็กำหนดค่าปรับให้สูงสมกับที่ความผิดนั้นเป็นความผิดทางเศรษฐกิจ เรียกได้ว่าเป็นการลงโทษทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดก็ว่าได้²⁴

²² เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. หน้า 10.

²³ รองพล เจริญพันธุ์. (2521). “การใช้โทษปรับเป็นตามมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องพรรณาคูณภาพสินค้าหรือการโฆษณาที่ไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภค.” วารสารนิติศาสตร์, 10(2). หน้า 319.

²⁴ พิรุฬห์ โคสุกวรรณ. (2532). การลงโทษปรับทางอาญา. หน้า 16.

ตามประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบัน โทษปรับจัดเป็นโทษที่อยู่อันดับสี่ของความรุนแรง ซึ่งถือว่าเป็นโทษที่หนักรองมาจากโทษประหารชีวิต โทษจำคุกและโทษกักขังซึ่งเป็นที่บังคับต่อชีวิต ต่อร่างกาย ต่อเสรีภาพ โทษปรับและโทษริบทรัพย์สินจัดอยู่ประเภทของการลงโทษต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดจึงจัดอยู่ในสถานเบา

โทษปรับจึงเหมือนกับเป็นโทษที่ใช้แทนโทษที่เกี่ยวกับเสรีภาพของผู้กระทำความผิด โดยกฎหมายเห็นว่า ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ควรถูกลงโทษถึงขนาดตัดรอนเสรีภาพก็ให้ลงโทษต่อทรัพย์สิน คือ โทษปรับแทน

2.3.3 หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษปรับ

โดยหลักแล้วโทษปรับ (Fine) เป็นโทษที่กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการลงโทษ กล่าวคือ เป็นการให้พลร้ายต่อทรัพย์สินของผู้ถูกลงโทษ โดยผู้ถูกลงโทษจะต้องเสียค่าปรับเป็นจำนวนตามที่ศาลพิจารณาในความผิดนั้นๆ ซึ่งการลงโทษปรับนี้เป็นโทษหลักที่ใช้มากที่สุด โดยเฉพาะกรณีที่ยังมีปัญหาเคลือบคลุมว่าควรจะลงโทษจำคุกหรือไม่ แต่การกำหนดโทษปรับก็มีข้อดี เพราะในความเป็นจริงนั้นโทษปรับเป็นโทษที่มีภาระแก่สังคมน้อยที่สุด โดยหลักทั่วไปการกำหนดโทษปรับต้องอยู่ภายใต้บังคับของหลักการลงโทษทางอาญา กล่าวคือ²⁵

1) หลักความยุติธรรม

ในการที่จะลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมายต้องคำนึงถึงหลักความยุติธรรมด้วย ไม่ว่าจะเป็นความยุติธรรมต่อผู้เสียหาย หรือผู้กระทำความผิดก็ตามในแง่ของหลักสิทธิมนุษยชนตามปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (2) กล่าวคือ “จะถือว่าบุคคลใดมีความผิดอาญาเพราะเหตุการณ์กระทำหรืองดเว้นการกระทำใดอันยังมิได้ถือว่าเป็นความผิดอาญาตามกฎหมายแห่งชาติ หรือกฎหมายระหว่างประเทศในขณะกระทำการนั้นหาได้ไม่และจะลงโทษให้หนักไปกว่าโทษที่ใช้ในขณะกระทำความผิดหาได้ไม่” จากหลักนี้เองย่อมแสดงอยู่ในตัวว่า กฎหมายที่กำหนดโทษปรับเป็นกฎหมายอาญา จึงไม่อาจกำหนดความผิดและกำหนดโทษบุคคลใดในทางที่ขัดกับปณิญาสากลดังกล่าว กล่าวคือ จะออกกฎหมายที่มีโทษปรับย้อนหลังไม่ได้และที่สำคัญโทษจะต้องบังคับใช้ต่อผู้กระทำความผิดโดยองค์กร หรือกระบวนการที่เป็นกลางและได้รับมอบหมายไว้โดยเฉพาะเท่านั้น ซึ่งโดยปกติทั่วไปก็คือศาลนั่นเอง แต่หลักข้อนี้น่าจะหมายถึงว่า เป็นการห้ามผู้เสียหายมิให้เป็นผู้ลงโทษหรือเป็นผู้บังคับคดีเองเท่านั้น แต่การลงโทษบางชนิดเช่นโทษปรับ อาจมอบให้หน่วยงานอื่นนอกจากศาลเป็นผู้บังคับได้ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดดังที่เรียกว่า “การเปรียบเทียบ”

²⁵ แหล่งเดิม. หน้า 28.

2) หลักมนุษยธรรม

นอกจากหลักความยุติธรรมแล้ว โทษทางอาญาต้องสอดคล้องกับหลักมนุษยธรรมด้วย กล่าวคือ โทษต้องไม่ทารุณโหดร้าย ไม่ว่าประเภทของโทษหรืออัตราโทษรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาบทแก้ไข บทที่ 8 ได้บัญญัติในทำนองเดียวกันว่า “จะกำหนดโทษปรับให้เกินสมควรไม่ได้” (Excessive fine) และจะลงโทษอย่างทารุณโหดร้ายและวิบัติการผิดปกติไม่ได้” ที่เป็นเช่นนี้เพราะถือว่าการลงโทษปรับที่เกินสมควรจะถือเป็นเรื่องทารุณโหดร้ายหรือไม่ก็ตาม แต่ถ้ากำหนดเกินสมควรเสียแล้ว ย่อมตัดโอกาสของผู้กระทำผิดไม่ให้ต้องรับโทษปรับ ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ต้องไปรับโทษอื่นแทนและเป็นการลงโทษทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบกว้างขวางทำนองเดียวกับการเรียกประกันเกินสมควร (Excessive Bail) ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการตัดโอกาสไม่ให้มีทางได้รับประกันตัวนั่นเอง

หลักมนุษยธรรมที่สำคัญหลักต่อไปคือ บุคคลจะถูกลงโทษ 2 ครั้งในการกระทำเดียวกันไม่ได้ ข้อนี้เกิดจากหลักที่ว่า โทษทางอาญาย่อมทำให้บุคคลตกอยู่ในทุกข์ทรมาน ฉะนั้นหากจะฟ้องร้องลงโทษใครก็ควรที่จะทำให้เสร็จในคราวเดียวกัน ไม่ว่าจะลงโทษกี่สถานก็ตาม เมื่อคดีเสร็จสิ้นไปแล้วไม่ว่าผู้นั้นจะพ้นโทษหรือรับโทษอยู่ย่อมฟ้องร้องลงโทษเป็นครั้งที่ 2 เนื่องจากการกระทำความผิดเดิมในครั้งก่อนไม่ได้ หลักนี้เรียกว่าหลัก privilege against double jeopardy ซึ่งตรงหลักการฟ้องซ้ำในคดีอาญานั้นเอง

3) หลักความแน่นอนแต่ยืดหยุ่นของโทษ

ความแน่นอน (Certainty) คือความแน่ชัดแต่มักนำไปสู่หลักเกณฑ์ที่ตายตัวซึ่งดูจะสวนทางกับความยืดหยุ่น หรือผ่อนปรน แต่ที่จริงหลักทั้งสองใช้ควบคู่กันได้ เพราะความแน่นอนของโทษก็คือความชัดเจน เมื่อบุคคลใดกระทำความผิดจะต้องสามารถกำหนดโทษได้แน่นอนว่าเขาจะได้รับโทษประเภทใด แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุกคนที่ทำผิดอย่างเดียวกันจะต้องได้รับโทษเท่ากัน หากแต่หมายความว่าทุกคนที่ทำผิดอย่างเดียวกันจะต้องได้รับโทษภายในกรอบหรือระหว่างโทษนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยอีกหลายประการ การคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ นี้เองที่เรียกว่า ความยืดหยุ่น

4) หลักการกำหนดโทษให้สมกับผู้กระทำความผิด

ในการลงโทษไม่ว่าสถานใดก็ตามศาลต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ อีกหลายข้อในทางปฏิบัติ ไม่ว่าในประเทศใดๆ ก็ตาม ศาลมักใช้ดุลพินิจกำหนดโทษความผิดต่างๆ ไป ในทางที่ไม่สูงเกินไปนัก ในสหรัฐอเมริกาโทษประหารชีวิตจะมีใช้น้อยในขณะที่ศาลมักลงโทษจำคุกหรือปรับ มิฉะนั้นก็ใช้วิธีคุมประพฤติซึ่งแพร่หลายที่สุด ในไทยโทษที่ศาลนิยมใช้มากที่สุด คือโทษปรับและโทษจำคุก ส่วนโทษอื่นๆ อยู่ในลำดับรองลงมา โดยเฉพาะโทษกักขังนั้นใช้น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการกักขังแทนโทษปรับ เพราะไม่มีกฎหมายที่ให้อำนาจศาลให้ลงโทษกักขังโดยตรง

2.3.4 ประเภทของโทษปรับ

การกำหนดโทษปรับและการลงโทษปรับทางอาญานั้นในหลายประเทศได้พัฒนาระบบการลงโทษเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ออกมาใช้บังคับในหลายรูปแบบเพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบในการลงโทษปรับที่เหมาะสมกับประเทศของตนมากที่สุด โดยพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ตลอดจนผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสังคม ซึ่งการลงโทษปรับในปัจจุบันสามารถแยกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) การปรับตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด (Ordinary Fine) โดยแยกออกเป็นขั้นสูงสุดและขั้นต่ำสุด

การลงโทษปรับตามอัตราขั้นสูงสุดและต่ำสุด ที่มีกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเป็นการกำหนดอัตราโทษปรับที่แน่นอน (Fixed Sum) กล่าวคือ จะปรับได้ไม่ต่ำกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดและต้องไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด โดยการกำหนดจำนวนของค่าปรับดังกล่าวเปิดโอกาสให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจ ซึ่งศาลจะต้องกำหนดอัตราโทษปรับดังกล่าวให้ได้สัดส่วนและเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล ดังนั้น การลงโทษแบบดังกล่าวจะต้องพิจารณาถึงความเป็นอยู่ฐานะทางการเงินของผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล เพื่อที่จะให้การลงโทษปรับบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งในบรรดาผู้กระทำความผิดที่มีฐานะร่ำรวยหรือฐานะยากจน การกำหนดโทษปรับดังกล่าวจึงต้องให้ได้สัดส่วนกับผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล มิฉะนั้นแล้วการลงโทษปรับโดยวิธีนี้ อาจไม่มีผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจหรือความเป็นอยู่ของบุคคลนั้นๆ สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมายในเรื่องการลงโทษปรับ สำหรับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีหรืออาจส่งผลเกินวัตถุประสงค์ของการลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดที่ฐานะยากจนไม่มีเงินพอจะชำระค่าปรับและยอมรับโทษกักขังแทนโทษปรับ ซึ่งการลงโทษปรับให้ได้สัดส่วนเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่รายละเอียดยังคงมีปัญหาในเรื่องการใช้ดุลพินิจของศาลว่าจะมีหลักเกณฑ์อย่างไรที่จะกำหนดอัตราโทษปรับสำหรับผู้กระทำความผิดแต่ละคนซึ่งโดยปกติควรจะมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสัดส่วนของอัตราโทษปรับกับผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคล ดังนี้²⁶

ก) การกำหนดสัดส่วนหรืออัตราโทษปรับให้ได้สัดส่วนกับภัยอันตรายหรือความผิด (Proportionment according to Harm and Guilt)

เกณฑ์ในการกำหนดโทษปรับให้ได้สัดส่วนนั้น อาจใช้หลักการเดียวกันกับการกำหนดโทษจำคุกให้ได้สัดส่วนกับความรุนแรงของการกระทำความผิด อย่างไรก็ตามการกำหนดอัตราโทษอาจคำนึงถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นประกอบการพิจารณากำหนดโทษปรับด้วย

²⁶ พริษฐ์ โคสุกวรรณ. เล่มเดิม. หน้า 46-69.

ข) การกำหนดสัดส่วนตามภาวะทางเศรษฐกิจและการเงิน (proportionment according to Economy or Financial Circumstances)

Filangieri และ Bentham เสนอความคิดว่า การปรับต้องได้สัดส่วนกับฐานะการเงินของผู้กระทำความผิด โดยนักนิติศาสตร์ทั้ง 2 ท่าน มีความเห็นว่า บุคคลสองคนที่กำหนดความผิดร้ายแรงเท่ากันจะได้รับโทษเสมอภาคกัน แม้ว่าผู้กระทำความผิดทั้งสองจะถูกปรับในจำนวนที่ไม่เท่ากัน แต่เทียบสัดส่วนของทรัพย์สินที่มีอยู่แล้วกัน เช่น โทษในการกระทำความผิดอาจถูกกำหนดให้เป็นโทษปรับ 1 ใน 3 หรือ 1 ใน 4 ของจำนวนทรัพย์สินที่ผู้ต้องหาถืออยู่ ซึ่งวิธีการดังกล่าวมีลักษณะคล้ายคลึงการลงโทษปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) ซึ่งจะได้กล่าวในลำดับถัดไป แต่อย่างไรก็ตาม วิธีการดังกล่าวก็อาจมีใช้วิธีการที่ทำให้เกิดความเสมอภาคในการลงโทษ ด้วยเหตุที่ว่า 1 ใน 10 ของผู้ต้องหาที่มีเงินหนึ่งล้านบาท ย่อมมีค่าต่างจาก 1 ใน 10 ของผู้ต้องหาที่มีเงินหนึ่งแสนบาท ซึ่งมีผู้โต้แย้งความเห็นของสำนักนิติศาสตร์นี้ว่า การลงโทษดังกล่าวอาจใช้ไม่ได้กับผู้กระทำความผิดที่ไม่มีเงิน

2) การปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine)

แนวคิดการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นแนวคิดในการลงโทษปรับที่กำหนดอัตราค่าปรับให้มีความสัมพันธ์กับรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้กระทำความผิดเพื่อให้การลงโทษปรับแก่ผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพในการยับยั้งมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดอีก ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence) โดยแนวความคิดการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นแนวคิดใหม่ที่น่าสนใจนอกจากจะช่วยหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกสำหรับผู้กระทำความผิดที่ไม่สามารถชำระค่าปรับได้ตามการลงโทษปรับแบบกำหนดอัตราแน่นอนตายตัวแล้ว แนวคิดการลงโทษปรับตามวันและรายดียังช่วยให้การลงโทษปรับบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะทางเศรษฐกิจร่ำรวยหรือยากจนก็ตาม เพราะเป็นการคำนวณค่าปรับจากรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้กระทำความผิดดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น²⁷

ระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 3 ข้อ คือ²⁸

(1) รายได้ต่อวันของผู้ที่จะถูกปรับ (day income) ศาลโดยความช่วยเหลือของพนักงานอัยการจะพิจารณารายได้ต่อวันของจำเลยในคดีนั้นๆ มีรายได้วันละเท่าใด

²⁷ พิชยนต์ นิพาสพงษ์. (2542). โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine). หน้า 17.

²⁸ แหล่งเดิม. หน้า 18.

(2) จำนวนวัน (amount of day) จำนวนวันที่ศาลเห็นสมควรจะปรับโดยพิจารณาจากความร้ายแรงของความผิด หากความผิดที่ก่อมีความร้ายแรงจำนวนวันก็จะสูงขึ้น โดยจำนวนวันจะเป็นตัวตั้งเพื่อนำไปคูณกับรายได้ต่อวันของจำเลย

(3) จำนวนค่าปรับ (amount of fine) คือผลลัพธ์ที่ได้จากการนำจำนวนวันไปคูณกับจำนวนรายได้ต่อวันของจำเลย อันจะเป็นค่าปรับในแต่ละคดีความผิด

ในส่วนของปริมาณวัน กฎหมายอาจกำหนดปริมาณขั้นสูงสำหรับความผิดแต่ละฐานที่จะมีการปรับก็ได้ เช่น ในประเทศฟินแลนด์ให้ปรับได้ไม่เกิน 120 วัน และค่าสุด 1 วัน หรือในประเทศเดนมาร์กที่กำหนดให้ปรับได้ไม่เกิน 60 วัน

อย่างไรก็ตาม ระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้ก็มีผู้โต้แย้งว่ารายได้ที่แท้จริงของผู้กระทำความผิดมีรายได้เท่าใด ในสังคมอุตสาหกรรม ประชาชนจะมีรายได้ที่แน่นอน ดังนั้นการคำนวณรายได้ต่อวันจึงอาจไม่ยุ่งยากมาก โดยเฉพาะในประเทศที่มีการจัดเก็บภาษีของรัฐได้ผลดีสามารถตรวจสอบรายได้และการหักภาษี ณ ที่จ่ายได้ก็สามารถที่จะตรวจสอบรายได้ที่แท้จริงได้ การคำนวณรายได้ต่อวันของผู้กระทำความผิดก็อาจทำได้ง่ายกว่าประเทศที่ไม่มีระบบการตรวจสอบภาษีดังกล่าว ซึ่งโดยสรุปแล้วรายได้ต่อวันของจำเลยในระบบนี้อาจจะพิจารณาจาก

ก) รายได้จริง (Strict income)

ข) รายได้เฉลี่ย (Average income)

ค) รายได้ประมาณการ (Potential income)

จะเห็นได้ว่า ระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นระบบการลงโทษปรับโดยพิจารณาถึงรายได้ของผู้กระทำความผิดประกอบกับความร้ายแรงของความผิดที่ผู้กระทำได้ก่อขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการลงโทษปรับที่สร้างเกณฑ์มาตรฐานที่จะกำหนดจำนวนวันและกำหนดจำนวนค่าปรับเป็นเกณฑ์เดียวกันและใกล้เคียงกันเพื่อใช้กับผู้กระทำความผิดทุกคนโดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล (Individualization) หรือผู้กระทำความผิดแต่ละบุคคลเป็นเกณฑ์สำคัญ จึงกล่าวได้ว่าระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้เป็นระบบการลงโทษปรับที่มีความยุติธรรมทั้งต่อสังคมและต่อผู้กระทำความผิดแต่ละคน และมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบการลงโทษปรับแบบอื่นๆ ซึ่งในปัจจุบันระบบการลงโทษปรับตามวันและรายได้ได้เริ่มมีการบังคับใช้กันในประเทศต่างๆ มากขึ้น ทั้งในกลุ่มประเทศที่ใช้แนวคำพิพากษาศาลเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาพิพากษาคดีสินในคดี เช่น ประเทศในระบบ Common Law อย่างสหรัฐอเมริกา หรืออังกฤษ และประเทศในระบบ Civil Law เช่น เยอรมนี และฝรั่งเศส เป็นต้น อย่างไรก็ดี ประเทศต่างๆ เหล่านี้จะมีระบบ

การลงโทษปรับตามวันและรายได้เหมือนกันในการบังคับแก่ผู้กระทำความผิดที่ต้องชำระค่าปรับ แต่หลักเกณฑ์ในการคิดคำนวณค่าปรับตามวันและรายได้ของแต่ละประเทศยังมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป²⁹

3) การปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิด

การลงโทษปรับตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการกระทำความผิดจะมีกำหนดไว้ตามกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ในการคุ้มครองความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ของสาธารณะ เช่น ตามมาตรา 296 แห่งพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 238 มาตรา 239 มาตรา 240 มาตรา 241 หรือมาตรา 243 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับเป็นเงินไม่เกิน 2 เท่าของผลประโยชน์ที่บุคคลนั้นๆ ได้รับไว้ หรือพึงจะได้รับ เพราะการกระทำฝ่าฝืนดังกล่าว แต่ทั้งนี้ค่าปรับดังกล่าวต้องไม่น้อยกว่าห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ได้กำหนดบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว โดยกำหนดค่าปรับเป็นจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับ โดยมุ่งหมายที่จะคุ้มครองความมั่นคงทางเศรษฐกิจและประเทศชาติ การกำหนดบทลงโทษปรับที่หนักเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเข็ดหลาบไม่กล้าที่จะกระทำความผิดหรือไม่กระทำความผิดซ้ำอีก อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่หรือยับยั้งอาชญากรรม (Deterrence) ทั้งนี้ การลงโทษปรับโดยกำหนดตามจำนวนเท่าของผลประโยชน์ที่ได้รับดังกล่าว เป็นการกำหนดอัตราโทษปรับเพื่อมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของมหาชนเป็นหลัก โดยมีได้คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดแต่อย่างใดว่าจะมีเงินเพียงพอชำระค่าปรับหรือไม่³⁰

2.3.5 วิธีการกำหนดโทษปรับ

โทษปรับเป็นโทษที่ลงแก่สถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด การกำหนดโทษปรับในทางกฎหมายจึงถือเป็นเรื่องนโยบายทางอาญา (Criminal Policy) ซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติหรือผู้ออกกฎหมายต้องคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจโดยรวมด้วย เช่น การกำหนดเพดานขั้นสูงสุดของจำนวนค่าปรับต้องสัมพันธ์กับสภาพทางเศรษฐกิจ ค่าของเงินในประเทศ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นพอที่จะให้ศาลใช้กฎหมายนั้น กำหนดค่าปรับมากน้อยเพื่อให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดได้³¹

²⁹ แหล่งเดิม. หน้า 18-19.

³⁰ แหล่งเดิม. หน้า 14.

³¹ สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง. เล่มเดิม. หน้า 21.

การกำหนดโทษปรับไว้ในกฎหมายเท่าที่ปรากฏจะมีอยู่ 3 แนวทาง คือ การกำหนดโทษปรับไว้อย่างเด็ดขาด การกำหนดโทษปรับไว้อย่างสัมพันธ์ และการกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุอัตราโทษที่แน่นอน

1) การกำหนดโทษปรับไว้อย่างเด็ดขาด

การกำหนดโทษปรับไว้อย่างเด็ดขาด (definite) คือ ระบุจำนวนค่าปรับไว้ตายตัว ศาลไม่มีโอกาสใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าปรับได้ เช่น ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 29 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2490 มาตรา 3 ซึ่งกำหนดให้ปรับ 4 เท่าของราคาของและค่าอากรรวมกัน³²

2) การกำหนดโทษปรับไว้อย่างสัมพันธ์

การกำหนดโทษปรับไว้อย่างสัมพันธ์ (relative) หมายถึง การกำหนดกรอบของโทษปรับไว้เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดอัตราค่าปรับภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น การกำหนดขึ้นสูงแต่ไม่กำหนดขึ้นต่ำ หรือการกำหนดขึ้นต่ำแต่ไม่กำหนดขึ้นสูง ตลอดกำหนดทั้งขึ้นสูงและขึ้นต่ำก็ได้³³

3) การกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุอัตราโทษที่แน่นอน

การกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุอัตราโทษที่แน่นอน เช่น การกำหนดโทษปรับแต่ไม่ระบุอัตราโทษไว้ว่าปรับเท่าใด กฎหมายที่จะกำหนดโทษปรับไว้เช่นนี้มักจะเป็นโทษสถานเบา

2.3.6 ข้อดีและข้อเสียของโทษปรับ

ในการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการนำมาตราการอื่นมาใช้แทนการปรับ ผู้เขียนจึงขอนำข้อดีและข้อเสียของโทษปรับมาพิจารณา เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการบังคับโทษปรับได้ตรงจุด และสามารถกำหนดแนวทางในการนำมาตราการอื่นมาใช้แทนการปรับได้อย่างเหมาะสม รายละเอียดดังนี้

1) ข้อดีของโทษปรับ

(1) โทษปรับใช้แทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น โทษปรับถือว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุดในทางหนึ่งในการหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกระยะสั้นซึ่งไม่มีประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิดเองไม่ว่าในทางใด³⁴ เนื่องจากนักอาชญาวิทยามีความเห็นว่าการจำคุกระยะสั้นไม่ก่อให้เกิดความเช็ดหลาบไม่ว่าในด้านปราบปรามหรือข่มขู่ หรือแม้แต่การปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดก็ตาม ในทางตรงกัน

³² แหล่งเดิม.

³³ แหล่งเดิม.

³⁴ วีระพล ปานบุตร. “โทษปรับในสวีเดน.” วารสารอัยการ, 2(14). หน้า 27.

ข้ามโทษจำคุกกระชั้นสู่อาจทำให้จิตใจแข็งกระด้างและเกิดปมด้อย เนื่องจากเข้าไปอยู่ในแวดวงสังคมของผู้กระทำผิด โทษจำคุกอาจทำให้ผู้ต้องโทษเกิดความเคยชินกับสังคมคุก หากเข้าก็เกิดความชินชาชินไม่รู้สึกเป็นความเสียหายน่าอับอาย ซึ่งไม่ว่าจะเป็นในทางใดก็ตามย่อมไม่ก่อให้เกิดผลดีเท่าที่ควร ส่วนโทษปรับนั้น ผู้ถูกลงโทษย่อมไม่เกิดความเคยชินเพราะถูกปรับเมื่อใดก็เป็นความเสียหายส่วนตัวเมื่อนั้น³⁵ ที่ว่าเป็นความเสียหายก็ต้องชำระเสมอไป ที่ว่าส่วนตัวก็คือ ไม่ก่อให้เกิดความอับอายหรือจิตใจแข็งกระด้าง และเกิดความเคยชินแก่สังคมผู้กระทำความผิด

ดังนั้น โทษปรับนอกจากจะมีผลดีในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำแล้วยังสามารถบรรเทาความเสียหายในทางสังคมแก่ผู้กระทำความผิดได้โดยตรง เฮร์แมนน์ แมนน์ไฮม์ (Hermann Mannheim) นักอาชญาวิทยา ผู้วางรากฐานการศึกษาวิชาอาชญาวิทยาในประเทศอังกฤษได้ให้ความเห็นสรุปว่า “การลงโทษปรับมีลักษณะคล้ายคลึงกับการรอลงอาญาด้วยการคุมความประพฤติ (Probation) ในทัศนะที่ว่าต่างก็เป็นวิธีการลงโทษที่ส่งผลกระทบหรือสร้างรอยมลทินทางสังคม (Social Stigma) แก่ผู้กระทำความผิดน้อยที่สุด”³⁶

(2) โทษปรับสามารถกำหนดให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดเป็นรายๆ ไป กล่าวคือในการลงโทษปรับนั้น สามารถกำหนดจำนวนเงินให้เหมาะสมกับฐานะของผู้กระทำความผิด ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดีก็ลงโทษปรับน้อยลง ส่วนผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีลงโทษปรับรุนแรงขึ้น³⁷

(3) โทษปรับเป็นการลงโทษตรงจุด หรือต้นเหตุแห่งการกระทำความผิดโดยเฉพาะเมื่อนำมาใช้กับความผิดทางเศรษฐกิจ หรือกับความผิดฐานประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของผู้อื่นหรือความผิดที่ทำด้วยความโลภ การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการปรับนั้น ผู้ถูกปรับจะรู้สึกว่าได้ทรัพย์สินของคนอื่นมากลับต้องเสียทรัพย์สินของคนอื่น ถือได้ว่าเป็นการแก้แค้นสังคมได้อย่างหนึ่ง³⁸

(4) โทษปรับเป็นโทษที่สามารถแก้ไขได้ในภายหลังในกรณีที่การพิพากษาคัดสินผิดพลาด กล่าวคือ หากปรากฏพยานหลักฐานว่าผู้ถูกลงโทษปรับนั้น มิได้กระทำความผิดก็ยังมีทางแก้ไขได้โดยการคืนค่าปรับให้ได้³⁹

³⁵ โกเมน กัททริมย์. เล่มเดิม. หน้า 457.

³⁶ ประเสริฐ เมฆมณี. (2532). *หลักทัณฑ์วิทยา*. หน้า 34.

³⁷ สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง. เล่มเดิม. หน้า 17.

³⁸ โกเมน กัททริมย์. เล่มเดิม. หน้า 457.

³⁹ แหล่งเดิม.

(5) รายได้จากการปรับรัฐสามารถนำไปใช้ในการกิจการอื่นได้ เช่น ปัจจุบันมีเสียงเรียกร้องว่า รายได้จากโทษปรับควรนำมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมโดยเฉพาะ เช่น การนำมาเป็น กองทุนเพื่อการนี้โดยเฉพาะ⁴⁰

(6) โทษปรับมีผลดีในทางเศรษฐกิจของรัฐ โดยรัฐไม่ต้องขาดรายได้ และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย สร้างสถานที่คุมขัง ค่าเลี้ยงดูผู้ต้องขัง⁴¹

(7) โทษปรับนั้นสามารถจัดให้ยืดหยุ่นได้ เช่น การผ่อนชำระ การจัดเป็นระบบวันปรับ (day-fine) หรือการรอกการลงโทษ หรือการรอกการกำหนดโทษปรับ เป็นต้น ซึ่งก็สุดแท้แต่กฎหมายของแต่ละประเทศจะกำหนดความยืดหยุ่นดังกล่าว โดยไม่ก่อให้เกิดผลร้ายแก่ผู้ถูกลงโทษ และไม่ส่งผลเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม⁴²

2) ข้อเสียของโทษปรับ

(1) โทษปรับเป็นโทษที่ไม่เสมอภาคเพราะคนยากจนเมื่อถูกปรับจะเดือดร้อนมากกว่าผู้มีฐานะดี

(2) โทษปรับที่เล็กน้อย หรือแม้แต่โทษปรับที่รุนแรง ไม่น่าจะก่อให้เกิดความเข็ดหลาบ หวาดกลัวแต่ถ้าผู้กระทำความผิดมีความร่ำรวยมั่งคั่งมากก็ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ ในทางตรงกันข้าม การจำคุกผู้มีฐานะดีสัก 5-10 วัน น่าจะทำให้เกิดความเข็ดหลาบหวาดกลัวยิ่งกว่าโทษปรับ แต่การรับโทษปรับมักไม่มีผู้รู้แพร่หลาย ผู้ต้องโทษและสังคมมักจะไม่รู้ลึกเป็นความเสียหาย ซึ่งหากมองในแง่ว่า ผู้รับโทษไม่เกิดจุดด่างพร้อยแต่ในอีกแง่หนึ่งก็แสดงว่าผู้ต้องโทษอาจไม่รู้ลึกเข็ดหลาบหวาดกลัวก็ได้

(3) ในทางปฏิบัติระบบโทษปรับล้มเหลวในหลายประเทศ เนื่องจากเมื่อลงโทษปรับไปแล้วมักจะเก็บค่าปรับไม่ได้ จึงมักจะเปลี่ยนโทษปรับมาเป็นโทษจำคุก หรือกักขังแทนโทษปรับ (imprisonment in default of payment) อันจะนำไปทำให้ไม่เป็นไปตามความประสงค์ของคำพิพากษา และในที่สุดผู้ต้องโทษปรับก็ต้องรับโทษจำคุกกระชั้น ซึ่งความมุ่งหมายของการมีโทษปรับต้องการ จะหลีกเลี่ยงอยู่ด้วยนั่นเอง

(4) โทษปรับในระบบประมวลกฎหมายอาจแข็งเกินไป เนื่องจากไม่อาจจะเดินตามระบบ เศรษฐกิจและค่าของเงิน ทำให้มีการปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ ซึ่งการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมาย เหล่านั้นไม่อาจทำได้ง่ายนัก

⁴⁰ Gerhardt Grebing. (1982). *The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries*. p 23.
(อ้างถึงใน โกเมน ภัทรภิรมย์, 2534, หน้า 457).

⁴¹ แหล่งเดิม.

⁴² แหล่งเดิม.

(5) การลดความศักดิ์สิทธิ์ของโทษปรับ ความพยายามที่จะให้บุคคลภายนอกชำระโทษปรับแทนหรือการผ่อนชำระโทษปรับ⁴³ ต่างก็มีส่วนทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของโทษปรับมีค่าลดลง เพราะโทษปรับเป็นโทษในทางอาญา และการลงโทษปรับก็เป็นการเฉพะตัวของผู้กระทำความผิดเท่านั้น ไม่อาจรับโทษแทนกันได้

(6) โทษปรับมักถูกกล่าวหาอยู่เหมือนกันว่ารัฐแสวงหาประโยชน์หรือรายได้เข้าหารัฐ โดยรัฐมีมาตรการเข้มงวดกวาดขันที่จะเอาค่าปรับ เป็นเหตุให้บ่อยครั้งที่ผู้ต้องโทษไม่อยู่ในฐานะที่จะชำระให้แก่ผู้เสียหายได้⁴⁴

(7) โทษปรับมีผลทำให้เศรษฐกิจของผู้เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดถูกระงับไปด้วย เช่น เงินรายได้แทนที่จะนำมาใช้จนเจือจรรอบครัวก็ถูกแบ่งไปใช้เป็นค่าปรับ⁴⁵

จากการศึกษาดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการลงโทษปรับ (Fine) เป็นการลงโทษที่มุ่งประสงค์จะบังคับเอาภัยพิบัติของผู้อื่นของผู้กระทำความผิด ซึ่งการนำลงโทษปรับมาบังคับใช้ยังมีผลดีหลายประการ เช่น ใช้แทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น ทำให้รัฐมีรายได้ โดยรัฐไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสร้างสถานที่คุมขัง ค่าเลี้ยงดูผู้ต้อง ประหยัดค่าใช้จ่าย เป็นต้น แต่ทั้งนี้ ระบบการลงโทษปรับของไทยในปัจจุบันมิได้ทำให้การลงโทษปรับเป็นไปตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร เนื่องจากโทษปรับที่กำหนดแบบตายตัวดังที่ไทยใช้อยู่ในปัจจุบันนั้น ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมและไม่เสมอภาคในการลงโทษ เนื่องจากผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะสามารถชำระค่าปรับได้ ทำให้การลงโทษปรับไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ไม่มีผลเป็นการยับยั้งการกระทำความผิด ไม่เกรงกลัวต่อการบังคับโทษปรับและมีแนวโน้มในการกระทำความผิดซ้ำอีกในอนาคต ส่วนผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนซึ่งไม่สามารถชำระค่าปรับได้จะต้องถูกศาลบังคับใช้ค่าปรับโดยวิธีการยึดทรัพย์สินมาชำระค่าปรับหรือไม่ก็ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในไทยนั้นหากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลก็มักจะสั่งลงโทษกักขังแทนค่าปรับไปเลยทันที เนื่องจากการยึดทรัพย์สินมาชำระค่าปรับนั้นมีขั้นตอนที่ซับซ้อนและยุ่งยากกว่าการกักขังแทนค่าปรับ จึงจะเห็นได้ว่าการบังคับโทษปรับไม่เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 ส่วนการที่ไทยจะนำโทษปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) มาปรับใช้บังคับกับไทยอย่างเช่นที่ต่างประเทศนำมาใช้บังคับนั้นก็เป็นไปได้ยาก เนื่องจากระบบในการคำนวณรายได้บุคคลของไทยนั้นยังไม่มีศักยภาพเพียงพอ ฐานในการเก็บข้อมูลรายได้ประชากรของรัฐยังขาดประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายของไทยได้มีการบัญญัติถึงการทำงานแทนค่าปรับไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1

⁴³ โกเมน กัทธภิรมย์. เล่มเดิม. หน้า 457.

⁴⁴ แหล่งเดิม.

⁴⁵ แหล่งเดิม.

เรื่องการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับหรือการทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ มาใช้แก้ปัญหากรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับ ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งและยังเป็นไปตามแนวความคิดที่ต่างประเทศหลายประเทศนำมาใช้บังคับ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น แต่เนื่องจากบัญญัติดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดในการนำมาบังคับใช้ในเรื่องตัวบุคคลที่จะร้องขอเพื่อทำงานแทนค่าปรับ ซึ่งต้องเป็นผู้ที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับและจำนวนเงินที่ถูกปรับ ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ว่าต้องไม่เกินแปดหมื่นบาท และอำนาจในการใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาสั่งกล่าวคือ ศาลจะมีอำนาจพิจารณาเรื่องการร้องขอทำงานแทนค่าปรับได้ก็ต่อเมื่อมีการร้องขอเข้ามาเท่านั้น ฉะนั้น เพื่อให้การทำงานแทนค่าปรับมีผลบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด อันนำมาซึ่งการพัฒนาแก้ไขกฎหมายของไทยในเรื่องการทำงานแทนค่าปรับให้มีผลบังคับใช้เต็มประสิทธิภาพ จึงควรศึกษาถึงประโยชน์ของการทำงานแทนค่าปรับ โดยแนวคิดให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับนั้น สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory) และการพิจารณาเพื่อให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับนั้นยังสอดคล้องกับหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) อีกด้วย โดยผู้เขียนขออธิบายถึงทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory) และหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization)

2.4 ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory)

ตามแนวคิดในปัจจุบัน วัตถุประสงค์ของการลงโทษจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมของสังคม ความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง วัฒนธรรมและจารีตประเพณีของแต่ละชุมชนที่มีต่ออาชญากรรม ซึ่งจะแตกต่างกันออกไป จากเดิมที่มีลักษณะทารุณโหดร้าย ตอบแทนแก้แค้น และข่มขู่ผู้กระทำความผิดให้เกรงกลัวต่อการลงโทษได้เปลี่ยนแปลงไป โดยปัจจุบันได้เน้นหลักการป้องกันภัยของสังคม และการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับมาประพฤติตนเป็นคนดีอันเป็นการคืนคนดีสู่สังคม

การลงโทษเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายจากการกระทำของตน ซึ่งมีลักษณะไปในทางลบ (negative) แม้ลักษณะดังกล่าวนี้จะลดลงในปัจจุบัน โดยได้มีการพัฒนาและนำเอาการอบรมแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมาใช้ แต่อย่างไรก็ตามเจตนาที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายจากการกระทำของตนก็ยังคงเป็นสาระสำคัญของการลงโทษอยู่ จึงมีปัญหว่าการลงโทษกระทำไปเพื่อประโยชน์อะไร ปัญหานี้มีผลไม่แต่เฉพาะในทางทฤษฎีหรือทางปรัชญาเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อการปฏิบัติกฎหมายอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดด้วย⁴⁶

⁴⁶ คณิศ วนกร. (2547). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. หน้า 365.

ซึ่งในปัจจุบันได้มีทฤษฎีต่างๆ อธิบายถึงเหตุผลของการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการลงโทษ และไม่ว่าจะพิจารณาจากทฤษฎีหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษย่อมจะมีผลต่อผู้กระทำความผิด ซึ่งแต่ละทฤษฎีจะสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แตกต่างกัน

ทฤษฎีการลงโทษโดยรัฐในปัจจุบัน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ทฤษฎีใหญ่ๆ คือ⁴⁷ ทฤษฎีทดแทน (Retributive theory) และทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory) การแบ่งแยกความแตกต่างของทฤษฎีทั้งสองนี้ เคยมีผู้เสนอว่า ทฤษฎีทดแทนเป็นทฤษฎีที่มองในอดีต โดยลงโทษเพื่อทดแทนสิ่งที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำแล้ว ในขณะที่ทฤษฎีอรรถประโยชน์เป็นเรื่องเกี่ยวพันกับอนาคตโดยมุ่งที่ผลของการลงโทษ ซึ่งทฤษฎีอรรถประโยชน์ถือว่าการลงโทษก่อให้เกิดผลดี เพราะรากฐานของแนวคิดตามทฤษฎีอรรถประโยชน์เชื่อกันว่าการแก้แค้นหรือลงโทษบุคคลไม่ควรจะพิจารณาถึงความร้ายแรงอันเกิดจากความน่าตำหนิของผู้นั้นในอดีต แต่ควรพิจารณาถึงผลดีที่สุดที่ตามมาจากการลงโทษด้วย การลงโทษตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- 1) เพื่อการข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence)
- 2) เพื่อตัดโอกาสมิให้ผู้นั้นกระทำความผิด (incapacitation)
- 3) เพื่อแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (reformation an rehabilitation)

การลงโทษผู้กระทำความผิด โดยวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปรับปรุงฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการหลากหลายและเป็นการเฉพาะรายไป เพราะสาเหตุของการที่บุคคลกระทำความผิด แม้ว่าจะเป็นการกระทำความผิดฐานเดียวกัน แต่อาจมีสาเหตุที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้นั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องบำบัดแก้ไขเป็นการเฉพาะราย โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านสังคม จิตวิทยา และทัณฑวิทยา และต้องใช้เวลาตลอดจนงบประมาณที่เหมาะสม แต่ในปัจจุบันนี้เรือนจำมีสภาพปัญหาผู้ต้องขังล้นคุก การขาดบุคลากรและความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะในเรื่องแนวความคิดอาชญาวิทยา จิตวิทยา และสังคมสงเคราะห์ รวมถึงงบประมาณในการจัดการไม่เพียงพอต่อการดูแลผู้ต้องโทษเฉพาะรายนั้น ทำให้การแก้ไขบำบัดผู้กระทำความผิดไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายเท่าที่ควร⁴⁸ ไม่อาจป้องกันการกลับมากระทำความผิดซ้ำได้อีก และไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาในเรื่องคนล้นคุกได้ จึงส่งผลให้ระบบการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในเรือนจำไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

⁴⁷ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2549). การศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ ในประมวลกฎหมายอาญา. หน้า 20.

⁴⁸ ประเสริฐ เมฆมณี. เล่มเดิม. หน้า 24.

เมื่อนำแนวคิดของทฤษฎีอรรถประโยชน์มาปรับใช้กับการบังคับให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับแล้วจะเห็นได้ว่า การให้ผู้กระทำความผิดซึ่งมีความผิดเพียงเล็กน้อยอันมีโทษทางอาญาที่ไม่รุนแรงทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับนั้น จะเป็นการมุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการพิจารณาสั่งลงโทษปรับแต่เพียงทางเดียว เนื่องจากบุคคลแต่ละคนนั้นย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ไม่จะเป็นด้านชาติกำเนิด ความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจ และประสบการณ์ที่พบเจอ เป็นต้น ฉะนั้น การพิจารณาสั่งลงโทษโดยคำนึงถึงความแตกต่างในด้านต่างๆ ของตัวบุคคลย่อมเป็นการลงโทษที่เหมาะสมและเกิดประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิด ให้สามารถกลับเข้ามาใช้ชีวิตในสังคมไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ทั้งยังเกิดประโยชน์ต่อสังคมเพราะความผิดเพียงเล็กน้อยซึ่งมีโทษปรับสถานเดียวนั้น มิได้มีผลเป็นการตัดตัวผู้กระทำความผิดออกจากสังคมแต่อย่างใด

2.5 หลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization)

หลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) ได้เกิดขึ้นครั้งแรกในฝรั่งเศส โดยมีวิวัฒนาการออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงแรกในยุคก่อนมีการปฏิวัติฝรั่งเศส ปี ค.ศ.1789 ซึ่งการกำหนดโทษยังมีลักษณะเป็นการลงโทษตามอำเภอใจไม่มีหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษและในช่วงต่อมาหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส หลังจากการมีประมวลกฎหมายใช้แล้วได้มีการบัญญัติถึงอัตราโทษไว้ตายตัวทำให้ผู้พิพากษาต้องลงโทษภายในกรอบของกฎหมายเท่านั้น ไม่อาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษเป็นอย่างอื่นได้เลย จนเข้าสู่ช่วงท้ายหลังจากใช้ประมวลกฎหมายไประยะหนึ่งได้เกิดปัญหาอันเนื่องมาจากการกำหนดโทษของศาลที่ต้องจำกัดตายตัวเคร่งครัดไม่อาจพิจารณาโทษยืดหยุ่นตามความเหมาะสมได้ จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายโดยกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำไว้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลพินิจได้ตามความเหมาะสม และเป็นไปตามหลัก “Individualization” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในประเทศอื่นๆ ในเวลาต่อมา

การลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิดตามหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) จะต้องมีการกำหนดโทษให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด (Punishment to Fit the Criminal) โดยมีแนวความคิดตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงที่ว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถไม่เท่าเทียมกันในการรับผิดชอบ อันเนื่องมาจากบุคลิกลักษณะอุปนิสัยตลอดจนพฤติกรรมภายนอกของตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้กระทำความผิดนั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคลในการที่จะกระทำความผิด ยกตัวอย่างเช่น การที่บุคคลมีที่พักอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดพบเห็นการกระทำความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์อยู่เป็นประจำจนเกิดความเคยชิน จึงทำให้เกิดพฤติกรรมกระทำความผิดซ้ำขึ้น โดยได้ลงมือกระทำความผิดเช่นนั้นซ้ำ ประกอบกับความมีอิสระและ

เสรีภาพในการกระทำของแต่ละบุคคล จึงทำให้การที่จะเลือกว่ากระทำความผิดหรือไม่ นั้นขึ้นอยู่กับเจตจำนงอิสระของตนเป็นสำคัญ ดังนั้นบุคคลจึงต้องพยายามปรับปรุงบุคลิกลักษณะของตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเสมอ อย่างไรก็ตามบุคคลแต่ละคนย่อมไม่สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ (Situations) ต่างๆ ได้เหมือนกัน เพราะแต่ละบุคคลย่อมมีคตินิยามหรือส่วนที่ประกอบเข้าเป็นบุคลิกลักษณะแตกต่างกัน ดังนั้นแบบแห่งความประพฤติของบุคคล (pattern of behavior) ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งอาจเป็นไปในทางเข้ากับสังคมและเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมอยู่ในตัวบุคคลทุกคน ซึ่งการลงโทษตามหลักการนี้จะมุ่งเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดโดยตรงหาได้ต้องการให้มีผลถึงบุคคลอื่นไม่ โดยมุ่งที่จะปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับตนเป็นพลเมืองดีและกลับคืนสู่สังคมได้ เพราะการลงโทษโดยการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความยากลำบากหรือได้รับผลร้ายนั้น ในบางกรณีก็ไม่เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด และไม่สามารถทำให้ผู้กระทำความผิดประพฤติตัวดีขึ้นได้

ดังนั้น การลงโทษนั้นจะต้องเป็นการลงโทษโดยคำนึงถึงธรรมชาติของตัวผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรเป็นสำคัญ มิใช่การลงโทษโดยคำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นสำคัญ โดยการลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและตัวผู้กระทำความผิด มีความมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งพฤติกรรมแวดล้อมของคดี และไม่ใช่เพียงแต่ข้อกฎหมายอย่างย่อโดยละเอียดข้อเท็จจริงที่มีความแตกต่างกันในแต่ละคดี ซึ่งการลงโทษโดยมีความมุ่งหมายไปถึงอุปนิสัยและบุคลิกลักษณะของผู้กระทำความผิดจึงตรงกันข้ามกับการลงโทษที่มุ่งจะแก้แค้นทดแทนโดยไม่คำนึงถึงการกระทำในอดีตและสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต และการที่จะให้ความมุ่งหมายในเรื่องการลงโทษสามารถนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะสม จำเป็นต้องยอมรับเอาธรรมชาติของบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยใจคอของผู้กระทำความผิดแต่ละคนมาใช้บังคับเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการลงโทษ และสามารถแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดีโดยไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก

การปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการลงโทษบุคคลให้เหมาะสมกับความผิด และตัวผู้กระทำความผิด จึงมีความสำคัญต่อการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และเป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งปัจจุบันได้เรียกหลักการลงโทษดังกล่าวนี้ว่า “หลักการลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคล” (Individualization)

กล่าวได้ว่าการลงโทษตาม “หลักลงโทษให้มีความเหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization)” นั้นเป็นการลงโทษซึ่งต้องพิจารณาถึงพฤติกรรมแห่งคดี ประวัติการกระทำความผิด อายุ สุขภาพ ทางร่างกายและภาวะแห่งจิต ประวัติการศึกษาและครอบครัว สิ่งแวดล้อม ภูมิหลัง ประวัติการทำงาน สถานะทางการเงิน นิสัย ภาวะแห่งจิตและความประพฤติเป็นอาชญา ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ทั้งนี้เป็นไปตามหลักความเป็นจริงที่ว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถและความรับผิดชอบที่ไม่เท่าเทียมกันซึ่งบุคคลลักษณะนิสัยการแสดงออกทางพฤติกรรมภายนอก จึงต้องมุ่งเน้นตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง เพื่อการปรับปรุงแก้ไขบุคลิกนิสัย (Character Building) ผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองดีและสามารถอยู่ได้ในสังคม ดังนั้น ข้อเท็จจริง 2 ส่วนสำคัญในการพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิด คือ

- 1) ข้อเท็จจริงที่เป็นพฤติกรรมของการกระทำความผิด
- 2) ข้อเท็จจริงที่เป็นส่วนบุคคล กล่าวคือ ความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติเป็นอาชญาของผู้กระทำความผิด

ซึ่งทั้ง 2 ส่วนนี้จะนำไปสู่การพิจารณาโทษและการบังคับโทษที่เหมาะสมกับตัวบุคคล⁴⁹

ฉะนั้น เมื่อนำหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) มาปรับใช้กับแนวคิดในการบังคับให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับแล้วจะเห็นได้ว่า การให้ผู้กระทำความผิด ซึ่งมีโทษปรับสถานเดียวสามารถทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนการลงโทษปรับ ซึ่งอยู่ภายใต้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาสั่ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลไป ย่อมจะมีประโยชน์และเป็นการมุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการพิจารณาสั่งลงโทษปรับ ซึ่งหากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับจึงสั่งลงโทษกักขังแทนค่าปรับอย่างที่ไทยใช้อยู่ในปัจจุบันอย่างมาก เนื่องจากการลงโทษที่เหมาะสมกับตัวบุคคลและยังทำให้การทำงานแทนค่าปรับนี้มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้อีกด้วย

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

การให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับพัฒนามาจากแนวคิดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม ซึ่งมีแนวความคิดพื้นฐานมาจากการใช้แรงงานทาสให้ไปทำงานในอาณานิคมของอังกฤษ⁵⁰ ซึ่งเป็นวิธีที่ถือปฏิบัติกันมาช้านานในสมัยนพระนางเจ้าอลิซาเบธที่ 1 ได้มีการส่งผู้กระทำความผิดที่มีจิตใจชั่วร้าย หรือกระทำความผิดร้ายแรงมากลักษณะต่างๆ ไปเป็นทาสใช้งานหนัก

⁴⁹ ธาณี วรภัทร์. (2555). การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำศึกษามาตรการทางกฎหมายในชั้นบังคับโทษจำคุก. หน้า 34.

⁵⁰ Ken Peade and William McWilliams. Loc. Cit. (อ้างถึงใน เชษฐภัทร พรหมชนะ, 2546, หน้า 42).

ในหน้าที่พลกรรเชียงสำหรับเรือเดินทะเล ต่อมาในยุคที่อังกฤษแสวงหาอาณานิคม อังกฤษได้ตรากฎหมายว่าด้วยการส่งตัวผู้กระทำความผิดไปต่างแดน(The First Modern Legalization of Transportation) กำหนดให้ส่งผู้กระทำความผิดประเภททุจริต คดโกง คนจรจัด หัวขโมย และบุคคลจำพวกภิกษจาร ไปอยู่ในดินแดนซึ่งเป็นอาณานิคมของอังกฤษระหว่างการเดินทางมีการลงโทษผู้กระทำความผิดแบบทรมาน⁵¹ วิธีการนี้ชาวอังกฤษรู้สึกต่อต้านและคัดค้านกันอย่างมาก ต่อมาในปี ค.ศ. 1821 อังกฤษได้เปลี่ยนมาใช้วิธีการลงโทษให้นักโทษทำงานหนัก (hard Lab our) ทดแทนการส่งผู้กระทำความผิดไปต่างแดน แต่วิธีการลงโทษนี้ได้ถูกยกเลิกไปในที่สุด

ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศขึ้น ซึ่งกระทำโดยการรวมตัวของนักทฤษฎีในในกลุ่มประเทศยุโรป เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษ หรือที่เรียกว่า ปฎิญาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแนวความคิดแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะหลักการลงโทษต่อเสรีภาพ ต่างมีความเห็นพ้องต้องกันว่ารูปแบบและวิธีการลงโทษไม่ควรมีลักษณะเป็นการทรมานโหดร้าย หรือมีสภาพความเลวร้ายเกินความจำเป็นตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขตัวบุคคลผู้กระทำความผิดไม่อาจบรรลุผลได้ หากการลงโทษมีลักษณะทรมานโหดร้าย ความเคียดแค้นชิงชังต่อสังคม นักทฤษฎีทั้งหลายจึงเห็นควรให้ยกเลิกการลงโทษในลักษณะเป็นการทรมาน โดยการนำรูปแบบและวิธีการลงโทษที่มีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอย่างมีมนุษยธรรมมาใช้ ทดแทนการลงโทษแบบดั้งเดิม

แนวความคิดการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมได้เป็นที่รู้จักแพร่หลายอังกฤษและเวลส์ ความสำเร็จที่อังกฤษประสบอยู่ทำให้บรรดาผู้เกี่ยวข้องในสหรัฐอเมริกาสนใจ และนำมาพิจารณาประยุกต์ใช้กับกระบวนการพิจารณาคดีของสหรัฐอเมริกาโดยในปี ค.ศ. 1891 มลรัฐต่างๆ ของสหรัฐอเมริกา เช่น รัฐเวอร์จิเนีย รัฐโอไฮโอ และโคลัมเบีย ได้มีการพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดซึ่งกระทำความผิดในฐานความผิดต่างๆ กัน ทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์บนถนนและตามตรอกซอยทั้งในเมืองใหญ่ๆ และหมู่บ้านเล็กๆ ตามแต่กรณี

สำหรับแนวความคิดการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมในไทยนั้น เริ่มต้นจากการคุมความประพฤติ โดยมีจุดมุ่งหมายก็เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในชุมชนให้กลับตนเป็นคนดีมีประโยชน์ต่อสังคมไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก ซึ่งเป็นการให้โอกาสผู้กระทำความผิดให้มีอิสรภาพภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติที่มุ่งให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกตน ตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ทั้งยังเป็นการหลีกเลี่ยงโทษจำคุกระยะสั้น ซึ่งมี

⁵¹ ประเสริฐ เมฆมณี, เล่มเดิม, หน้า 68.

ผลกระทบต่อผู้กระทำความผิดและครอบครัว การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจึงเป็นภารกิจหลักของการคุมประพฤตินอกเหนือไปจากรายงานข้อมูลของผู้กระทำความผิดต่อศาลและการควบคุม สอดส่องให้ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด โดยนับตั้งแต่ไทยมีการนำเอาวิธีการ คุมความประพฤติผู้ใหญ่มามีใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 ได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำความผิดเรื่อยมา เช่น การให้ผู้ถูกคุมประพฤติทำงานบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ซึ่งเป็นมาตรการ แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแบบหนึ่ง ซึ่งการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ใน ปัจจุบันได้ถูกนำมาบัญญัติเป็นวิธีการบังคับชำระค่าปรับอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545 โดยบัญญัติให้เป็นหลักการบังคับชำระ ค่าปรับเพิ่มเติมจากการกักขังแทนค่าปรับไว้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1 ซึ่งก็คือการทำงาน แทนค่าปรับโดยการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์นั่นเอง

ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงประโยชน์และตระหนักถึงคุณค่าของการให้ผู้กระทำความผิด ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับแล้ว ผู้เขียนจึงขอเสนอถึง ความหมายของการให้ทำงานแทนค่าปรับ วัตถุประสงค์ ลักษณะ และหลักเกณฑ์ของการทำงาน แทนค่าปรับ ตลอดจนประโยชน์ที่จะได้รับจากการให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับ

2.6.1 ความหมายของการทำงานแทนค่าปรับ

การทำงานแทนค่าปรับก็คือ การทำงานบริการสังคมหรือการทำงานสาธารณประโยชน์ แทนค่าปรับตามความในมาตรา 30/1 แห่งประมวลกฎหมายอาญา การทำงานบริการสังคมนั้นถือว่าเป็น สิ่งที่กระบวนการยุติธรรมนั้นนำมาใช้ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.2530 แล้ว แต่ยังไม่ค่อยจะเป็น ที่แพร่หลายเพราะการทำงานบริการสังคมนั้นถือว่าเป็นการลงโทษแนวใหม่แก่ผู้กระทำความผิดในศาล หรือกรมคุมประพฤตินั้นเลือกมาเพื่อใช้กับผู้กระทำความผิดที่ไม่สมควรต้องได้รับโทษหนักอาจจะ เป็นเพราะว่าฐานความผิด หรือเจตนาในการกระทำความผิด เป็นต้น ซึ่งความหมายของการบริการ สังคมนั้นก็มีอยู่หลายความด้วยกัน

การทำงานบริการสังคม หมายถึง มาตรการการลงโทษผู้กระทำความผิดแนวใหม่ซึ่งใช้ วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่ศาลสั่งพร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขทำงานบริการสังคมแทนวิธีการ จำคุก

การทำงานบริการสังคม หมายถึง รูปแบบการใช้แรงงานของผู้กระทำความผิด โดยมิ ความมุ่งหมายเพื่อหลีกเลี่ยงผลเสียของการจำคุกระยะสั้น โดยการจัดให้ผู้กระทำความผิดในคดีที่มี โทษเล็กน้อยให้ทำงานสาธารณประโยชน์ทดแทนการถูกลงโทษจำคุก ซึ่งเป็นมาตรการที่สอดคล้อง

กับปรัชญาพื้นฐานของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ⁵² สำหรับผู้ที่ได้รับการรอกการลงโทษหรือการกำหนดโทษและกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติไว้ให้ทำงานชดเชยการกระทำความผิดของตนเองที่ได้ล่วงละเมิดต่อสังคม นอกเหนือจากเงื่อนไขการรายงานตัวตามปกติ เพื่อเป็นมาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจของผู้ถูกควบคุมความประพฤติ โดยสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคมรวมทั้งให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทั้งยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อผู้ถูกควบคุมความประพฤติ ให้ประชาชนและสังคมยอมรับว่าเขารู้สำนึกในการกระทำความผิดแล้วยังทำประโยชน์ต่อผู้อื่นได้⁵³

นักกฎหมายและนักอาชญวิทยาต่างได้ให้ความหมายของการทำงานบริการสังคมโดยผู้กระทำความผิด⁵⁴ ดังนี้

การทำงานบริการสังคม (Community Service Order) หมายถึง มาตรการการลงโทษผู้กระทำความผิดแนวใหม่รูปหนึ่งที่ศาลสั่งให้ใช้วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขให้ทำงานบริการสังคมแทนวิธีการจำคุก

การทำงานบริการสังคม (Community Service Order) หมายถึง การที่ผู้กระทำความผิดทำงานที่เป็นการให้บริการแก่ชุมชน หรือองค์กรสาธารณกุศล โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างในช่วงเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนด

การทำงานบริการสังคมหรือบริการสาธารณะประโยชน์ จึงหมายถึง การที่ผู้ถูกควบคุมความประพฤติทำงานที่เป็นการให้บริการแก่สังคม ชุมชน หรือองค์กรสาธารณกุศล ฯลฯ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร⁵⁵

การทำงานแทนค่าปรับโดยการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณะประโยชน์ เป็นวิธีการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการแก่สังคม ชุมชน หรือองค์กรสาธารณกุศล โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร การทำงานบริการสังคมในแต่ละประเทศอาจจะมีรูปแบบ วิธีการ กระบวนการ หรือความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการทำงานบริการสังคมแตกต่างกัน ปัจจุบันแนวความคิดพื้นฐานในการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับหรือโทษจำคุกระยะสั้นในประเทศต่างๆ สามารถจำแนกออกเป็น 3 แนว ดังนี้

⁵² อนุลักษณ์ สาริกบุตร. (2537). *การให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคมในฐานะเงื่อนไขของการคุมความประพฤติ : ศึกษากรณีเฉพาะกรณีสำนักงานคุมประพฤติในเขตกรุงเทพมหานคร*. หน้า 35.

⁵³ อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ. (2534). “มาตรการใหม่ของการคุมประพฤติผู้ใหญ่ : การให้ผู้คุมความประพฤติทำงานบริการสังคมหรือสาธารณะประโยชน์.” *จุลสาร อ.ส.ค. สัมพันธ์*. 3. หน้า 4.

⁵⁴ Warren Young. (1979). *Community Service Orders*. p.9. (อ้างถึงใน เสมอแซย เสนเนียม, 2536, หน้า 29-30).

⁵⁵ กองกิจกรรมชุมชน 2538, หน้า 1.

1) การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการลงโทษ (Punishment)

Warren Young ได้กล่าวว่า การทำงานบริการสังคมเป็นทางเลือกสำหรับศาลที่จะตัดสินผู้กระทำความผิดบางประเภทที่มีโทษจำคุกระยะสั้นโดยใช้มาตรการที่กระทำต่อเวลาพักผ่อนของผู้กระทำความผิด โดยศาลจะสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมทดแทนการลงโทษจำคุก และหากกระทำความผิดฝ่าฝืนเงื่อนไขของศาล ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งนั้นได้ และกำหนดโทษเป็นอย่างอื่น⁵⁶

การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเป็นการลงโทษอย่างหนึ่ง โดยเป็นทางเลือกสำหรับศาลที่จะตัดสินผู้กระทำความผิดบางประเภทโดยเลือกโทษจำคุกในระยะสั้น เพียงแต่รูปแบบหรือลักษณะของการลงโทษจะแตกต่างจากมาตรการลงโทษอื่นๆ อย่างเช่นการลงโทษจำคุกที่ทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียอิสรภาพ และการลงโทษปรับซึ่งทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียทรัพย์สินตามจำนวนที่ศาลสั่งปรับ แต่การทำงานบริการสังคมจะทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียเวลาว่างและเวลาพักผ่อนส่วนตัว รวมทั้งจะต้องเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน หากผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนคำสั่งของศาล ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งการลงโทษงานบริการสังคมนั้นแล้วกำหนดโทษอย่างอื่นแทนก็ได้ นอกจากนี้ในบางประเทศศาลอาจจะสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเพื่อเป็นมาตรการทดแทนการลงโทษปรับได้ หากเห็นว่าจำเลยเป็นบุคคลยากจนไม่มีเงินชำระค่าปรับหรือแม้แต่กรณีที่จำเลยมีฐานะร่ำรวย การลงโทษปรับจะไม่มีผลทำให้จำเลยรู้สึกเจ็บปวดหรือสำนึกในการกระทำผิดของตน ในกรณีนี้ ศาลก็อาจใช้วิธีการสั่งให้จำเลยไปทำงานบริการสังคมเพื่อทดแทนการลงโทษปรับก็ได้

2) การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation)

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย กล่าวว่า iver ว่า การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการแทนการลงโทษจำคุกหรือโทษปรับ ที่ถือเป็นการฟื้นฟูบำบัด (Rehabilitation) ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “อาชีพบำบัด” (Occupational Therapy) ซึ่งหมายถึงการฟื้นฟูบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจตลอดจนนิสัยและความประพฤติให้สามารถกลับคืนสู่สังคม กลับไปประกอบอาชีพได้ดีตามกำลังความสามารถ แนวความคิดดังกล่าวมีมาตั้งแต่ประมาณปี ค.ศ. 172 โดย “กาเลน” แพทย์ชาวกรีก ได้ใช้วิธีการทำงานในการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วยของบุคคลผู้มีความบกพร่องทางจิตใจและปรากฏว่าได้ผลดียิ่งจึงจดบันทึกไว้ว่า “การทำงานเป็นหมอธรรมชาติที่ดีที่สุด และมีความสำคัญต่อความสุขของมนุษยชาติ”⁵⁷

⁵⁶ Warren Young. (1976). *Community Service Order*. p. 1. (อ้างถึงใน เสมอแะ เสนเนียม, 2536, หน้า 58-61).

⁵⁷ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย.(2534). *การทำงานคือการแก้ไขฟื้นฟูอย่างแท้จริง*. หน้า 80-82.

การให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดได้รับใช้สังคมด้วยการมอบหมายงานให้ทำ จะส่งผลให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าคุณค่าต่อสังคม มีความนับถือในตนเอง มีการใช้ทักษะและศักยภาพของตัวเองในการทำประโยชน์เพื่อสังคม ทำให้ทัศนคติและความประพฤติของผู้กระทำความผิดเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีในอนาคต ซึ่งจะส่งผลถึงการลดอัตราการเกิดการกระทำผิดซ้ำในที่สุด การทำงานจะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์และเปิดโอกาสผู้กระทำความผิดได้พัฒนาความมีวินัย ความรับผิดชอบ ทักษะในการประกอบอาชีพ และการได้สร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลจนมีความพร้อมที่จะกลับไปใช้ชีวิตอยู่ใกล้ชิดกับเพื่อนร่วมสังคมได้อย่างสนิทใจอีกครั้งหนึ่ง

3) การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการชดเชยหรือทดแทนความผิดแก่ผู้เสียหาย (Restitution)

Stephen Schater กล่าวว่า การชดเชยค่าเสียหายในแง่ทฤษฎีถือว่าเป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด ต่อความเสียหายที่ตนได้ก่อขึ้นและเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดด้วยความมุ่งหวังว่าการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิด นอกจากจะเป็นการช่วยผู้เสียหายและแก้ไขความยุติธรรมได้คืนมาแล้ว ยังช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้คืนมาซึ่งอัตมโนทัศน์ (Self-Image) และรู้จักเคารพในบรรทัดฐานของสังคม เคารพสิทธิของผู้อื่น พัฒนารู้สึกผิดชอบต่อสังคมและศีลธรรม ซึ่งการชดเชยค่าเสียหายของผู้กระทำความผิดปัจจุบันมีรูปแบบที่สำคัญ 3 ประการ คือ การชดเชยด้วยเงิน การชดเชยด้วยการบริการชุมชน และการชดเชยด้วยการทำงานให้กับผู้เสียหาย⁵⁸

การชดเชยค่าเสียหายไม่ว่าจะในรูปแบบใด ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด ต่อความเสียหาย ซึ่งนอกจากจะเป็นการช่วยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายแล้วยังช่วยให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกถึงคุณค่าของตนเอง และรู้จักเคารพในบรรทัดฐานของสังคมด้วย ซึ่งรูปแบบของการชดเชยค่าเสียหายในปัจจุบันมีรูปแบบที่สำคัญ 3 ประการ คือ การชดเชยด้วยเงิน การชดเชยด้วยการบริการ โดยตรงแก่ผู้เสียหาย เช่น การขอขมา หรือทำงานให้แก่ผู้เสียหาย และการชดเชยด้วยการให้บริการแก่สังคมหรือชุมชน เช่น ดูแลเด็ก ทำความสะอาดในหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรสาธารณกุศล เป็นต้น

⁵⁸ Stephen Schafer. (1960). *Restitution Victim of Crime*. pp. 3-7 (อ้างถึงใน อรศรี อาธิกิจ, 2552, หน้า 58-61).

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น การให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับ โดยการให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และลักษณะของงานบริการสังคมมากที่สุด เพราะเป็นการให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ความเสียหายให้แก่ชุมชนและสังคมโดยตรง โดยเป็นการลงโทษทางด้านร่างกายและเวลา อีกทั้งสังคมสามารถรับรู้ได้ถึงการใช้ความเสียหายด้วยวิธีดังกล่าวอีกด้วย

2.6.2 วัตถุประสงค์ของการงานแทนค่าปรับ

การทำงานแทนค่าปรับโดยการให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ เป็นการให้ผู้กระทำความผิดทำงานที่เป็นการให้บริการแก่สังคมและชุมชนโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ซึ่งเงื่อนไขของการทำงานบริการสังคมมีวัตถุประสงค์⁵⁹ ดังนี้

- 1) เพื่อกระตุ้นให้ผู้ถูกคุมความประพฤติ ตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนเอง ขณะที่เป็นผู้ถูกคุมความประพฤติ และมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมมากขึ้น
- 2) เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติได้พัฒนาตนเองในด้านความรู้ ทักษะ ความสนใจ ความมีวินัย ตลอดจนการรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- 3) เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติเกิดความภาคภูมิใจ และสร้างภาพพจน์ที่ดีสำหรับตนเองว่ายังมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคม
- 4) เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติ ได้ชดเชยความเสียหายที่ก่อขึ้นด้วยการทำงานเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม
- 5) เพื่อให้ผู้ถูกคุมความประพฤติ สามารถกลับคืนสู่สังคมและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างปกติสุขเหมือนบุคคลทั่วไป เพราะสังคมยอมรับว่าผู้ถูกคุมความประพฤติมีความสำนึกตน และยังทำคุณประโยชน์ต่อผู้อื่น
- 6) เพื่อเป็นการนำมาตรการอื่นมาใช้แทนวิธีการลงโทษ โดยการจำกัดเสรีภาพจำกัดเวลาพักผ่อนส่วนตัว และบังคับให้ชดใช้เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคม ซึ่งถือว่าเป็นวิธีตอบแทนการละเมิดกฎหมายวิธีหนึ่ง

⁵⁹ กฤติศิลป์ กนกนาท. (2553, พฤศจิกายน – ธันวาคม). “มาตรการคุมประพฤติ, เงื่อนไขคุมประพฤติและมาตรการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม.” *ศาลพาห*, 6(37). หน้า 42-43.

2.6.3 ลักษณะของการทำงานแทนค่าปรับ

ลักษณะของการทำงานแทนค่าปรับโดยให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์นั้น โดยส่วนใหญ่เป็นการให้บริการสังคม ชุมชน องค์กรการกุศล หรือ องค์กรสาธารณประโยชน์ รวมไปถึงสถานศึกษาและสถานพยาบาลด้วย โดยผู้นั้นจะไม่ได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนใดๆ อย่างไรก็ตามงานบริการสังคมที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำแทนโทษทางอาญานั้นจะต้องให้สอดคล้องกับสภาพของผู้กระทำความผิดด้วย ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายในการแก้ไข และรู้สึกสำนึกถึงความผิดที่ตนกระทำ เมื่อพิจารณาตามแนวทางปฏิบัติของสำนักงานควบคุมความประพฤติแล้ว การทำงานบริการสังคมสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1) การทำงานบริการสังคมแบบเฉพาะราย คือ จัดให้ผู้กระทำความผิดซึ่งทำงานบริการสังคมแทนโทษปรับแต่ละคนที่ได้รับการพิจารณาแล้วว่า ควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมใดเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงผู้ที่ร่วมกระทำความผิดด้วยกันได้ทำงานชิ้นใดชิ้นหนึ่งร่วมกันจนแล้วเสร็จ ภายในระยะเวลาที่สมควรอีกด้วย รูปแบบและวิธีการทำงานบริการสังคมแบบเฉพาะรายนี้จึงเหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดที่ต้องการระยะเวลาในการฟื้นฟูค่อนข้างมาก

2) การทำงานบริการสังคมแบบเป็นกลุ่มหรือบำเพ็ญประโยชน์แบบกลุ่ม เป็นการจัดให้ผู้กระทำความผิดจำนวนมากกว่า 1 คน ร่วมกันทำงานบริการสังคม หรือบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม หรือชุมชน เช่น การทำงานพัฒนาทำความสะอาดศาสนสถาน โรงเรียน ศาลาประชาคม สวนสาธารณะหรือสถานที่สาธารณะอื่นๆ รูปแบบและวิธีการทำงานบริการสังคมเป็นกลุ่มจึงเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่ควรได้รับการฟื้นฟูระยะสั้นหรือผู้กระทำความผิดที่ไม่สามารถให้ทำงานเฉพาะรายได้ เนื่องจากอาจก่อให้เกิดปัญหากับหน่วยงานที่เข้าทำงาน เช่น ผู้ที่ติดยาเสพติด เป็นต้น

รูปแบบของการทำงานบริการสังคมที่เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดก็เป็นสิ่งสำคัญในการใช้มาตรการดังกล่าวลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

1) การทำงานบริการสังคมที่อาศัยความรู้เฉพาะ หมายความว่า ผู้ทำงานบริการสังคมมีความรู้ในอาชีพหรือวิชาชีพเป็นการเฉพาะ ดังนั้นรูปแบบของการทำงานบริการสังคมอาจเป็นการสอนหนังสือในสถานศึกษา การทำงานในห้องสมุด การช่วยงานให้การบริการข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการศึกษา

2) การทำงานบริการสังคมที่ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้เฉพาะ หมายความว่า ตัวผู้ทำงานบริการสังคมอาจมิได้มีความรู้ในวิชาชีพด้านใดด้านหนึ่งพิเศษ เพราะฉะนั้นการทำงานบริการสังคมจึงมีลักษณะเป็นงานบริการเป็นส่วนใหญ่ เช่น การขับรถพยาบาลให้กับสถานพยาบาลของรัฐ บุรณดูแลสถานที่สาธารณะ ดูแลความปลอดภัยด้านการจราจร รวมตลอดไปถึงการรณรงค์ให้แก่องค์กรที่บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

2.6.4 หลักเกณฑ์ของการทำงานแทนค่าปรับ

หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานแทนค่าปรับโดยใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์นั้น ในแต่ละประเทศที่มีการนำมาตราการดังกล่าวมาใช้ต่างก็มีหลักการทางกฎหมายที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมและในหลายประเทศต่างก็มีประสบการณ์ ในการส่งเสริมการให้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมในแนวทางต่างๆ กันไป แต่ก็มีวัตถุประสงค์ที่ไปในทิศทางเดียวกันและการที่จะนำมาตรการดังกล่าวมาใช้กับผู้กระทำความผิดได้นั้น ต้องมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้ทำงานบริการสังคมนั้นเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่มีปัญหาในด้านการขาดความสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ผู้ที่ไม่สามารถแสดงบทบาท หรืออารมณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งผู้ที่ขาดความเอาใจใส่ หรือขาดทักษะในการทำงานอาชีพ ทั้งนี้ เพราะการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคม หรือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีทั้งต่อตนเองและต่อบุคคลอื่นช่วยในการเรียนรู้ให้มีมนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน การแก้ไขปัญหาขณะทำงาน สำหรับผู้ที่ยังไม่มีอาชีพ ก็สามารถให้เข้ารับการฝึกงานและจัดให้ทำงานที่อาจเป็นอาชีพต่อไปได้ โดยมีแนวทางในการพิจารณาจัดให้ทำงานบริการสังคม⁶⁰ ดังนี้

- 1) พิจารณาจากฐานความผิด เงื่อนไข หรือคำสั่งของศาล รวมทั้งพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด
- 2) พิจารณาลักษณะของแต่ละบุคคล เช่น นิสัย ความประพฤติ ความสนใจ ความรู้ ทักษะ ความสามารถพิเศษ รวมทั้งการศึกษาและการประกอบอาชีพ
- 3) งานที่จัดให้ทำจะต้องไม่ใช่งานที่เสี่ยงภัย เช่น การทำงานในที่สูง หรือเกี่ยวข้องกับเครื่องจักรหรือสารเคมีที่เป็นอันตราย
- 4) การรายงานการสืบเสาะทางสังคม ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจุดเริ่มต้นประการแรกของการจะใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคม คือ ต้องมีรายงานการสืบเสาะทางสังคม
- 5) ความยินยอมของผู้กระทำความผิด ในเรื่องของการให้ความยินยอมนั้นมีแนวคิดมาจากการที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงปัญหาข้อโต้แย้งว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งแต่เดิมอาจต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิดก่อน แต่ในปัจจุบันหลายประเทศก็ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ใหม่ว่าไม่ต้องได้รับความยินยอมของผู้กระทำความผิดก่อน

⁶⁰ กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์. (2552). “มาตรการให้ทำงานบริการสังคม.” *วารสารอัยการ*, 22(251). หน้า 27-35.

พิจารณาตามกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (The United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures: The Tokyo Rules 190) ข้อ 3.4 กำหนดว่า “การจะใช้มาตรการไม่ควบคุมตัวในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีหรือเพื่อแทนการดำเนินคดีในศาลตามปกตินั้น พึงได้รับความยินยอมของผู้กระทำความผิดนั้นก่อน” แต่เมื่อพิจารณาแล้ว กฎดังกล่าวไม่ได้ใช้บังคับกับกรณีที่เป็นคำพิพากษาของศาล ดังนั้นศาลจึงไม่อยู่ในบังคับที่จะต้องได้รับความยินยอมจากจำเลยในกรณีที่จะมีคำพิพากษาให้จำเลยทำงานบริการสังคม

6) อัตราจำนวนชั่วโมงที่จะให้ทำงานบริการสังคม ด้วยวัตถุประสงค์หลักของมาตรการให้ทำงานบริการสังคม เป็นไปเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ดังนั้นการกำหนดระยะเวลาให้ทำงานจึงต้องคำนึงถึงระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ของการใช้มาตรการดังกล่าว ถ้ากำหนดระยะเวลาทำงานที่ต่ำเกินไปก็อาจจะไม่มีผลในทางแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด แต่ถ้ามีการกำหนดให้มีอัตราจำนวนชั่วโมงสูงสุดไว้นั้นจะเป็นการเปิดทางให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนชั่วโมงที่จะให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมนั้นได้อย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงทั้งลักษณะของการกระทำความผิด และตัวผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ดี ยังขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละประเทศด้วย ทั้งนี้การกำหนดจำนวนชั่วโมงที่สูงเกินไป อาจสร้างภาระทั้งแก่ผู้กระทำความผิดและพนักงานคุมประพฤติมากเกินไปจนเกินไป แต่อย่างน้อยที่สุดจำนวนชั่วโมงที่ศาลกำหนดให้ทำงานบริการสังคม ควรสะท้อนถึงระดับความร้ายแรงของไทยที่ผู้กระทำความผิดนั้นสมควรจะได้รับ โดยทั่วไปแล้ว ศาลซึ่งกำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม จะกำหนดเพียงจำนวนชั่วโมงที่ผู้กระทำความผิดต้องทำงานบริการสังคมนั้น ส่วนประเภทของงานบริการสังคมที่ต้องทำจะเป็นเรื่องที่พนักงานคุมประพฤติจะกำหนดให้เหมาะสมกับข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดและปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ที่จะรองรับการทำงานบริการสังคมนั่นเอง

7) พิจารณาคูณสมบัติของผู้ทำงานบริการสังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการพิจารณาถึงคุณสมบัติ ต้องคำนึงความเหมาะสมของสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ และภาวะทางเศรษฐกิจของผู้ทำงานบริการสังคมประกอบด้วย เพื่อไม่ให้งานบริการสังคมมีผลกระทบต่อช่วงเวลาของการประกอบอาชีพ และต่อหน้าที่ในการเลี้ยงดูหรือความรับผิดชอบต่อครอบครัวของผู้ทำงานบริการสังคม โดยต้องมีการพิจารณาเป็นรายกรณีโดยพิจารณาทั้งความสามารถและความเหมาะสมของบุคคลนั้นต่อการทำงานแต่ละประเภท

2.6.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงานแทนค่าปรับ

สำหรับการให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับไม่ว่าจะเป็นการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์นั้น จะมีประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังนี้

1) ประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิด

(1) เป็นมาตรการทางกฎหมายที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกในระยะสั้น มิให้ผู้กระทำความผิดในคดีความผิดเพียงเล็กน้อยมีผลพินิจกลายเป็นคนไม่พึงปรารถนาของสังคม

(2) สำหรับผู้กระทำความผิดที่ว่างงาน การทำงานบริการสังคมจะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ในการทำงานและเปิดโอกาสให้ฝึกฝนทักษะ ฝึกหัดการทำงาน เพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพได้

(3) การทำงานบริการสังคมจะช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้รับประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ และให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงคุณค่าของทักษะในการทำงานภายหลังผ่านกระบวนการทำงานมาแล้ว

(4) การทำงานบริการสังคมมิใช่การมุ่งเน้นปมด้อยปัญหาของผู้กระทำความผิด แต่เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีของผู้กระทำความผิดให้ปรากฏออกมาในรูปของการให้บริการผู้อื่นหรือสังคม

(5) เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดีและรู้สึกสำนึกผิดและการทำงานบริการสังคมจะมีส่วนช่วยให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

(6) ทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความรู้สึกรับผิดชอบใจที่ได้กระทำความดีและพัฒนาตัวเองให้รู้คุณค่าจากการที่ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น

2) ประโยชน์ต่อผู้เสียหาย

(1) เพื่อเป็นการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายที่สามารถมองเห็นผลงานเป็นรูปธรรม

(2) ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกพึงพอใจบ้างจากการที่ได้ตอบโต้ต่อการกระทำความผิดโดยที่ผู้กระทำความผิดไม่สามารถหลบหนีจากความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่ได้กระทำไป

3) ประโยชน์ต่อสังคม

สังคมได้รับประโยชน์จากผลงานของผู้กระทำความผิดโดยตรง เช่น การให้บริการของผู้กระทำความผิด การทำงานบริการสังคมของผู้กระทำความผิดปรากฏผลงานให้เห็นเป็นรูปธรรมต่อชุมชนมากกว่ามาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

4) ประโยชน์ต่อศาล

- (1) เป็นทางเลือกของการพิพากษาคดีที่ประหยัดและได้ประโยชน์มากกว่าทางเลือกอื่น ๆ
- (2) ศาลสามารถกำหนดเงื่อนไขคุ้มครองความประพฤติอื่นใดเพื่อที่จะแก้ไขฟื้นฟูทดแทนความเสียหายที่ก่อขึ้นให้กลับคืนสู่สังคม

5) ประโยชน์ต่อราชทัณฑ์

- (1) เพื่อลดความแออัดของนักโทษในเรือนจำให้น้อยลงอันเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาดูแลเนื่องในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

(2) ช่วยรัฐประหยัดงบประมาณ ค่าใช้จ่าย และลดภาระการเลี้ยงดูผู้ต้องขังในเรือนจำ นอกจากนี้ ถ้าพิจารณาในแง่ทัศนวิทยาการให้ทำงานการบริการสังคม ถือเป็นการชดเชยค่าเสียหายซึ่งเป็นการรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดต่อความเสียหายที่ตนได้ก่อขึ้นและเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดด้วยความมุ่งหวังว่าการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิด นอกจากจะเป็นการช่วยผู้เสียหายและแก้ไขความยุติธรรมคืนมาแล้วยังช่วยให้ผู้กระทำความผิดมีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักเคารพบรรทัดฐานของสังคม เคารพสิทธิของผู้อื่น พัฒนาความรู้สึกลึกซึ้งชอบต่อสังคม และศีลธรรม ซึ่งการชดเชยอาจทำได้โดย การขอขมาต่อผู้เสียหาย การทำงานให้แก่ผู้เสียหาย การทำงานเพื่อให้บริการแก่สังคมหรือชุมชนก็เป็นการชดเชยความผิดและทดแทนความผิดให้แก่ผู้เสียหายอีกรูปแบบหนึ่ง

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในต่างประเทศ

สำหรับแนวความคิดเกี่ยวกับการให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับ พัฒนามาจากแนวคิดการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม โดยการทำงานบริการสังคมนี้มีความเป็นมาเริ่มต้นที่อังกฤษ¹ ในปี ค.ศ.1972 รัฐสภาอังกฤษได้บัญญัติกฎหมายให้อำนาจศาลใช้วิธีแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรม และจิตใจผู้กระทำความผิดโดยสั่งให้ทำงานบริการให้แก่สังคม หรือชุมชน ทั้งนี้สืบเนื่องจากอังกฤษและเวลส์ต้องเผชิญปัญหานักโทษล้นคุก จากการสำรวจของกระทรวงมหาดไทย (Home Office)² พบว่า 1/3 ของผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นผู้กระทำความผิดอาญาประเภทลหุโทษ หรือความผิดเล็กน้อยที่ต้องรับโทษจำคุกกระยะสั้นต่อผู้กระทำความผิดประเภทนี้แล้ว พบว่าการลงโทษด้วยวิธีจำคุกไม่มีประสิทธิภาพที่จะยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก กล่าวคือ ประมาณครั้งหนึ่งของผู้ต้องโทษที่เป็นผู้ใหญ่จะหวนกลับไปกระทำความผิดขึ้นอีกภายในระยะเวลาเพียง 2 ปี หลังจากที่พ้นโทษไปแล้ว ซึ่งรัฐเองก็ต้องสูญเสียงบประมาณไปเป็นจำนวนมาก เพื่อที่จะควบคุมคนเหล่านั้น ไว้ในเรือนจำ³ คณะกรรมการที่ปรึกษาว่าด้วยระบบการลงโทษ (The Advisory Council on The Penal system) ได้ค้นหาทางเลือกอื่นที่เหมาะสมแทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำ วิธีการหนึ่งก็คือการสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม (Community Service by Order) โดยเชื่อว่ามาตรการดังกล่าวจะช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำได้ในที่สุด

แต่อย่างไรก็ตาม มีผู้กล่าวว่า การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมมีแนวคิดพื้นฐานมาจากการใช้แรงงานทาสให้ไปทำงานในอาณานิคมของอังกฤษ⁴ ซึ่งเป็นวิธีที่ถือปฏิบัติกันมาช้านานในสมัยพระนางเจ้าอลิซาเบธที่ 1 ได้มีการส่งผู้กระทำความผิดที่มีจิตใจชั่วร้าย หรือกระทำความผิด

¹ เสมอแซ เสนเนียม. เล่มเดิม. หน้า 17.

² กระทรวงมหาดไทย (Home Office) เป็นหน่วยงานของรัฐบาลมีหน้าที่ควบคุมกิจการบริหารส่วนท้องถิ่นตำรวจ และหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐในอังกฤษ และเวลส์ โดยมีรัฐมนตรี หรือที่เรียกว่า Home Secretary หรือ Secretary of State of Home Affairs เป็นผู้บริหารสูงสุด

³ ชาญณรงค์ ชาญลิขิต. (2530). การศึกษาระบบการทำงานสาธารณะของผู้ต้องขัง : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานในเขตกรุงเทพมหานคร. หน้า 28-29.

⁴ Ken Pease and William Mewilliams. (1980). *Community Service by Orders*. p. 19. (อ้างถึงใน วันทนีย์ กิริติพิบูล, 2547, หน้า 50-52).

ร้ายแรงลักษณะต่างๆ ไปเป็นทาสใช้งานหนักในหน้าที่พลกรเชิงสำหรับเรือเดินทะเล ต่อมาในยุคที่ อังกฤษแสวงหาอาณานิคม อังกฤษได้ตรากฎหมายว่าด้วยการส่งตัวผู้กระทำความผิดไปต่างแดน (The First Modern Legalization of transportation) กำหนดให้ส่งตัวผู้กระทำความผิดประเภททุจริต คดโกง คนจรจัด หัวขโมย และบุคคลจำพวกภิกษาจาร ไปอยู่ในดินแดนซึ่งเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ระหว่างการเดินทางมีการลงโทษผู้กระทำความผิดแบบทรมาน⁵ วิธีการนี้ชาวอังกฤษรู้สึกต่อต้าน และคัดค้านกันอย่างมาก ต่อมาในปี ค.ศ.1821 ประเทศอังกฤษได้เปลี่ยนมาใช้วิธีการลงโทษให้นักโทษทำงานหนัก (Hard Labour) ทดแทนการส่งตัวผู้กระทำความผิดไปต่างแดน แต่วิธีการลงโทษนี้ได้ถูกยกเลิกไป

ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศขึ้น โดยการรวมตัวของ นักทฤษฎีทนายในกลุ่มสหภาพยุโรป เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษ หรือที่เรียกว่า ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยห้ามมิให้บุคคลใด ถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทรมาน หรือถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการโหดร้ายผิดมนุษย โดยปราศจากความยินยอม และบุคคลทุกคน จะต้องถูกปลดปล่อยจากการถูกบังคับใช้แรงงาน หรือถูกเกณฑ์แรงงาน ซึ่งมาตรการต่อผู้กระทำความผิด โดยอาศัยการทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการที่มีหลักเกณฑ์สอดคล้องกับหลักปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอย่างมีมนุษยธรรม ภายใต้เงื่อนไขแห่งความยินยอม ของผู้กระทำความผิด

จากแนวความคิดการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วอังกฤษและเวลส์ ความสำเร็จที่อังกฤษประสบอยู่ทำให้บรรดาผู้เกี่ยวข้อง ในสหรัฐอเมริกาสนใจ และนำมาพิจารณาประยุกต์ใช้กับกระบวนการพิจารณาคดีของสหรัฐอเมริกา โดยในปี ค.ศ.1891 มลรัฐต่างๆ ของสหรัฐอเมริกา เช่น รัฐเวอร์จิเนีย โอไฮโอ โคโลราโด ได้มีการ พิพากษาให้ผู้กระทำความผิดในฐานะความผิดต่างๆ กัน ทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์บนถนน และตาม ตรอกซอกซอยทั้งในเมืองใหญ่ๆ และหมู่บ้านเล็กๆ ตามแต่กรณี ทั้งนี้แนวความคิดที่กล่าวมานี้ ได้ส่งอิทธิพลมาถึงกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยเช่นเดียวกัน ในบทนี้ผู้เขียนจะทำการศึกษาถึง การบังคับใช้โทษปรับในต่างประเทศ ตลอดจนมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ ในต่างประเทศ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบ Common Law และกลุ่มประเทศ ที่ใช้ระบบ Civil Law ดังนี้

⁵ ประเสริฐ เมฆมนิ, เล่มเดิม, หน้า 68.

3.1 ระบบจารีตประเพณี (Common Law)

สำหรับการบังคับใช้โทษปรับและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในกลุ่มประเทศในระบบจารีตประเพณี (Common Law) จะแบ่งศึกษาออกเป็น 2 ประเทศ คือ อังกฤษและสหรัฐอเมริกา โดยแต่ละประเทศผู้เขียนจะแยกทำการศึกษาออกเป็นการกำหนดโทษปรับ การบังคับโทษปรับ การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

3.1.1 อังกฤษ

ในอังกฤษแบ่งประเภทความผิดโดยถือตามวิธีพิจารณาโดยแยกเป็น ความผิดที่ต้องพิจารณาในศาล Crown Court ซึ่งมีคณะลูกขุนเป็นผู้พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงเรียกว่า Offences triable only Indictment กับความผิดที่พิจารณาโดยรวบรัดโดยศาล Magistrate เรียกว่า Offences triable Summarily และประเภทที่สามารถพิจารณาโดยรวบรัดหรือโดย Indictment ก็ได้ เรียกว่า Offences triable either way

แนวคิดในการลงโทษทางอาญาของอังกฤษมีกฎหมายหลักที่กำหนดหลักเกณฑ์การลงโทษของศาลในปัจจุบันด้วยกัน สามฉบับคือ The Criminal Justice Act 1991 (หรือ CJA 1991) กฎหมายนี้กำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดโทษของศาล โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ในการพิจารณาว่าโทษที่ร้ายแรงควรได้รับการลงโทษร้ายแรงตามสัดส่วน กฎหมายฉบับที่สอง คือ The Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 (หรือ PCC(S)A 2000) โดยประมวลมาตรการในการบังคับใช้กฎหมายอาญาให้อยู่ในกฎหมายฉบับเดียวกัน เพื่อให้การบังคับโทษเป็นไปโดยเหมาะสมกับความผิดและผู้กระทำความผิดและในท้ายที่สุดมีการปรับปรุงกระบวนการกำหนดโทษฉบับล่าสุดซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่แก้ไขหลักเกณฑ์การลงโทษและดุลพินิจในการกำหนดโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายสองฉบับและมีผลใช้ทั่วสหราชอาณาจักร โดยขยายหลักเกณฑ์บางเรื่องไปใช้กับความผิดในไอร์แลนด์เหนือ และสกอตแลนด์ด้วย ส่วนกฎหมายฉบับที่สาม คือ The Criminal Justice Act 2003 (CJA 2003)⁶ โดยถือเป็นกฎหมายหลักที่มีอยู่ในปัจจุบันในการกำหนดโทษที่มีในอังกฤษ

⁶ Criminal Justice Act 2003. (อ้างถึงใน เชษฐภัทร พรหมชนะ, 2546, หน้า 41-45).

3.1.1.1 การกำหนดโทษปรับ

การบังคับใช้โทษปรับในอังกฤษศาลสามารถลงโทษปรับได้กับการกระทำความผิดทุกสถาน โดยระบบการลงโทษปรับของอังกฤษในปัจจุบันได้พัฒนามาใช้ระบบการปรับเป็นหน่วย (Units – fine system) ซึ่งเป็นระบบที่มีรากฐานมาจากแนวความคิดที่ว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าสมควรที่จะต้องจ่ายค่าปรับมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่า ในความผิดอย่างเดียวกัน และในระบบเดียวกัน โดยระบบปรับเป็นหน่วยนี้ศาลได้แยกความผิดออกเป็นระดับ โดยในแต่ละระดับจะมีอัตราค่าปรับที่เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ ซึ่งจะคำนวณจากรายได้ของผู้กระทำความผิดต้องสูญเสียไปในแต่ละสัปดาห์⁷ จากหลักดังกล่าวนี้เองทำให้ผู้กระทำความผิดที่มีรายได้น้อยจะต้องเสียค่าปรับในอัตราที่ต่ำลงตามส่วน และทำให้การบังคับใช้ค่าปรับทำได้อย่างสมเหตุสมผลด้วย ทั้งนี้ การบังคับใช้โทษปรับขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล โดยศาลนั้นจะต้องพิจารณาถึงรายได้ที่แท้จริงของผู้กระทำความผิด และในการประมาณการรายได้ของผู้กระทำความผิดเพื่อกำหนดค่าปรับนั้น ศาลจะต้องพิจารณาถึงความเป็นจริงของรายได้ในช่วงเวลาที่เขาต้องจ่ายค่าปรับประกอบ ทำให้การบังคับชำระค่าปรับทำได้อย่างสมเหตุสมผลด้วย

วัตถุประสงค์ของโทษปรับคือโทษที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ในกฎหมายอังกฤษนั้นความผิดที่ไม่อาจลงโทษปรับคือ ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา (Murder) และความผิดตามมาตรา 109-111 แห่ง PCC(S), 2000 หรือในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอื่นที่ไม่อาจลงโทษปรับ เช่น ส่งไปบำบัดรักษาในโรงพยาบาลหรือยกฟ้อง ส่วนความผิดอื่นๆ ศาล Magistrate และศาล Crown Court มีอำนาจลงโทษปรับได้ ในการกำหนดค่าปรับศาลจะต้องพิจารณาถึงความสามารถทางการเงินของผู้กระทำความผิดที่จะชำระค่าปรับด้วย สำหรับคดีที่พิจารณาแบบ Indictment ศาลมีอำนาจกำหนดค่าปรับได้โดยไม่มีจำนวนจำกัด ส่วนการพิจารณาแบบ Summary ศาลจะกำหนดค่าปรับได้ตามตารางมาตรฐานที่มีอยู่ 5 ระดับและโทษสูงสุดไม่เกิน 5,000 ปอนด์⁸

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งในการกำหนดโทษปรับของอังกฤษ คือการใช้ดุลพินิจของศาล นอกจากจะต้องคำนึงถึงรายได้ที่แท้จริงแล้ว ศาลยังต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมแห่งข้อหาและประวัติของผู้กระทำความผิดประกอบกันด้วย และที่สำคัญที่สุดศาลจะต้องคำนึงว่าผู้กระทำความผิดสามารถชำระค่าปรับได้หรือไม่ประกอบกันเสมอ ซึ่งการกำหนดโทษปรับแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

⁷ Gary Slapper & David Kelly, *English Legal System 2nd Edition*. (London : Cavendish Publishing . 1995) p. 76.

⁸ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 94.

⁹ แหล่งเดิม. หน้า 79.

1) โทษปรับในคดีที่พิจารณาแบบ Summary โดยศาล Magistrate¹⁰ นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นความผิดที่กำหนดอัตราค่าปรับไว้ในแต่ละความผิด แต่อัตราค่าปรับที่กำหนดดังกล่าวไม่สอดคล้องกับค่าของเงินที่เปลี่ยนไปโดยเฉพาะอัตราเงินเฟ้อในประเทศ ดังนั้นกฎหมายอังกฤษจึงเปลี่ยนระบบการลงโทษปรับใน ค.ศ. 1982 โดยกำหนดอัตราค่าปรับเป็นระดับขั้นโทษปรับ (Standard Scale) เพื่อใช้กับความผิดที่พิจารณาแบบ Summary trial ซึ่งแต่ละระดับขั้นโทษปรับนั้นจะกำหนดอัตราโทษปรับขั้นสูงไว้ซึ่งอัตราดังกล่าวกระทรวงมหาดไทยของอังกฤษ (Home Office) สามารถปรับเปลี่ยนหรือลดลงได้ ก่อนปี ค.ศ. 1997 ระดับโทษปรับขั้นสูงแต่ละขั้นมีดังนี้

ระดับ 1	200 ปอนด์
ระดับ 2	500 ปอนด์
ระดับ 3	1,000 ปอนด์
ระดับ 4	2,500 ปอนด์
ระดับ 5	5,000 ปอนด์

ต่อมาได้มีการนำเสนอแนวทางการกำหนดอัตราโทษปรับใหม่ ตาม The Criminal Justice Act 1991 โดยศาล Magistrate จะต้องกำหนดระดับความร้ายแรงของความผิดที่จำเลยกระทำลงว่ามีความร้ายแรงในระดับใด และจึงบอกค่าของระดับดังกล่าวด้วยรายรับของจำเลยโดยการประเมินรายได้โทษปรับจึงแปรผันตามฐานะของผู้กระทำความผิด หากเป็นผู้ยากจนจะถูกปรับเป็นจำนวนน้อยกว่าผู้ที่มีรายได้สูงกว่าในความผิดระดับเดียวกัน อย่างไรก็ตามการปรับโดยพิจารณารายได้ของผู้กระทำความผิดนั้นมีผลใช้บังคับตั้งแต่เดือนตุลาคม 1992 และถูกยกเลิกไป เพราะมีผู้วิจารณ์ว่าผู้กระทำความผิดถูกปรับสูงเท่ากับความผิดร้ายแรงแม้ว่าได้กระทำความผิดเล็กน้อย หากผู้นั้นมีฐานะดี ดังนั้นจึงได้ปรับปรุงแก้ไขการกำหนดโทษปรับ โดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 18 ของ The Criminal Justice Act 1991 โดยกำหนดหลักเกณฑ์การลงโทษปรับว่า ศาลจะต้องคำนึงถึงสภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดและค่าปรับจะต้องกำหนดตามความร้ายแรงของความผิดที่ศาลพิจารณา อย่างไรก็ตามศาลมีอำนาจลดหรือเพิ่มอัตราโทษปรับได้โดยพิจารณาจากฐานะของผู้กระทำความผิดและมีเหตุอื่นอันควรลดค่าปรับ เช่น การชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งส่วนใหญ่ศาลจะลดค่าปรับด้วยเหตุผลนี้

สมาคมผู้พิพากษา Magistrate ได้กำหนดแนวทางการกำหนดอัตราโทษปรับในความผิดแต่ละลักษณะไว้ เพื่อให้ศาลได้นำมาใช้ประกอบการพิจารณากำหนดโทษปรับ เพื่อก่อให้เกิดความเหมาะสมในการลงโทษอย่างเสมอภาคและได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของความผิดแนวทางดังกล่าว

¹⁰ แหล่งเดิม. หน้า 94-96.

ได้มีการปรับปรุงในปี 1993 และพิจารณาจากรายได้ของผู้กระทำความผิดโดยเฉลี่ย ซึ่งมีตัวอย่างของแนวทางการกำหนดโทษปรับไว้ ดังนี้

ลักษณะของความผิด	อัตราโทษปรับ
เมาสุราและไม่อาจครองสติได้	90 ปอนด์
ขับรถโดยประมาท	180 ปอนด์
ทำให้เสียทรัพย์	270 ปอนด์
ลักทรัพย์ในร้านค้า	270 ปอนด์
ไม่หยุดเพื่อรายงานเมื่อมีอุบัติเหตุ	360 ปอนด์
ขับรถโดยไม่มีประกันภัย	540 ปอนด์

2) โทษปรับในคดีที่พิจารณาแบบ Indictment โดยศาล Crown Court¹¹ ตามกฎหมายศาล Crown Court มีอำนาจกำหนดโทษปรับได้โดยไม่มีอัตราโทษขั้นสูง (The Criminal Law Act 1977, section 32(1)) นอกจากนี้ ใน PCC(A) 2000, section 3 ไม่ได้จำกัดอำนาจศาล Crown Court ที่จะลงโทษปรับไม่เกินกำหนดเช่นเดียวกับศาล Magistrate หากศาลได้พิจารณาคดี Indictment trial ในคดีที่อาจพิจารณาได้ทั้ง Summary และ Indictment trial อย่างไรก็ตาม ไรก็ดีศาลอาจถูกจำกัดมิให้ลงโทษปรับในเหตุดังนี้

(1) ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในกระบวนการพิจารณา Indictment ในคดีที่พิจารณาในแบบ Summary ได้ตาม The Criminal Justice Act 1988 section 40

(2) ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในความผิดเล็กน้อย (minor offence) ตาม The Criminal Justice Act 1988 section 56

(3) ศาล Crown Court ได้พิจารณากลับคำพิพากษาของศาล Magistrate ในคดีที่พิจารณาแบบ Summary ซึ่งศาลได้ยกฟ้องหรือให้ลงโทษโดยชุมชนหรือยกฟ้องโดยมีเงื่อนไขที่ศาลกำหนด

(4) เมื่อศาลสั่งให้ปรับเพราะมีการอุทธรณ์เกี่ยวกับคำวินิจฉัยในเรื่องที่ตัดสินว่าจำเลยผิดหรืออุทธรณ์โต้แย้งคำวินิจฉัยลงโทษของศาล Magistrate

ต่อมาเมื่อมีการนำ The Criminal Justice Act 2003 มาใช้บังคับ ใน The Criminal Justice Act 2003 Section 162-165 ได้กำหนดถึงหลักเกณฑ์ของโทษปรับไว้ดังนี้

¹¹ แหล่งเดิม.

มาตรา 162 อำนาจในการบังคับเอาทรัพย์สิน¹²

- (1) ผู้ใดกระทำความผิดก่อนการลงโทษจำคุกศาลอาจลงโทษบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด
- (2) ศาลมีสิทธิขอตั้งให้ลงโทษบังคับเอาทรัพย์สินของผู้นั้นได้แม้ว่าเขาจะไม่มาศาล
- (3) ศาลอาจสั่งให้ผู้นั้นแสดงบัญชีทรัพย์สินเพื่อให้ศาลบังคับ ภายในเวลาที่กำหนดแก่ศาล โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย
- (4) ผู้ใดไม่แสดงบัญชีทรัพย์สินดังกล่าวโดยไม่มีเหตุอันควร ศาลอาจสั่งให้ผู้นั้นได้รับโทษปรับในระดับ 3 ของอัตรามาตรฐาน
- (5) ผู้ใดแสดงเอกสารเท็จเกี่ยวกับบัญชีทรัพย์สิน โดย (a) จงใจ (b) ประมาทเลินเล่อ หรือ (c) รู้หรือควรจะรู้ว่าเป็นการแสดงบัญชีทรัพย์สินเท็จ ผู้นั้นต้องได้รับโทษปรับในระดับ 4 ของอัตรามาตรฐาน

¹² Section 162 Powers to order statement as to offender's financial circumstances

- (1) Where an individual has been convicted of an offence, the court may, before sentencing him, make a financial circumstances order with respect to him.
- (2) Where a magistrates' court has been notified in accordance with section 12(4) of the Magistrates' Courts Act 1980 (c. 43) that an individual desires to plead guilty without appearing before the court, the court may make a financial circumstances order with respect to him.
- (3) In this section "a financial circumstances order" means, in relation to any individual, an order requiring him to give to the court, within such period as may be specified in the order, such a statement of his financial circumstances as the court may require.
- (4) An individual who without reasonable excuse fails to comply with a financial circumstances order is liable on summary conviction to a fine not exceeding level 3 on the standard scale.
- (5) If an individual, in furnishing any statement in pursuance of a financial circumstances order—
 - (a) makes a statement which he knows to be false in a material particular,
 - (b) recklessly furnishes a statement which is false in a material particular, or
 - (c) knowingly fails to disclose any material fact,
 he is liable on summary conviction to a fine not exceeding level 4 on the standard scale.
- (6) Proceedings in respect of an offence under subsection (5) may, notwithstanding anything in section 127(1) of the Magistrates' Courts Act 1980 (c. 43) (limitation of time), be commenced at any time within two years from the date of the commission of the offence or within six months from its first discovery by the prosecutor, whichever period expires the earlier.

(6) คำสั่งของศาลดังกล่าวอาจกระทำได้ภายในสองปีนับแต่วันฟ้องหรือภายในหกเดือนนับแต่วันที่ย้ายการเริ่มต้นคดี

มาตรา 163 อำนาจของศาล Crown Court ในการกำหนดโทษปรับ¹³

ผู้ใดกระทำความผิดตามฐานความผิดนอกเหนือจากที่กำหนดโทษปรับไว้ด้วยตัวศาล Crown Court อาจลงโทษปรับมากกว่าอัตรามาตรฐานที่กำหนดก็ได้ และอาจลงโทษปรับอย่างเดียวแทนการลงโทษประการอื่นก็ได้

มาตรา 164 การกำหนดโทษปรับ¹⁴

¹³ Section 163 General power of Crown Court to fine offender convicted on indictment

Where a person is convicted on indictment of any offence, other than an offence for which the sentence is fixed by law or falls to be imposed under section 110(2) or 111(2) of the Sentencing Act or under any of sections 225 to 228 of this Act, the court, if not precluded from sentencing an offender by its exercise of some other power, may impose a fine instead of or in addition to dealing with him in any other way in which the court has power to deal with him, subject however to any enactment requiring the offender to be dealt with in a particular way.

¹⁴ Section 164 Fixing of fines

(1) Before fixing the amount of any fine to be imposed on an offender who is an individual, a court must inquire into his financial circumstances.

(2) The amount of any fine fixed by a court must be such as, in the opinion of the court, reflects the seriousness of the offence.

(3) In fixing the amount of any fine to be imposed on an offender (whether an individual or other person), a court must take into account the circumstances of the case including, among other things, the financial circumstances of the offender so far as they are known, or appear, to the court.

(4) Subsection (3) applies whether taking into account the financial circumstances of the offender has the effect of increasing or reducing the amount of the fine.

(5) Where—

(a) an offender has been convicted in his absence in pursuance of section 11 or 12 of the Magistrates' Courts Act 1980 (c. 43) (non-appearance of accused), or

(b) an offender—

(i) has failed to furnish a statement of his financial circumstances in response to a request which is an official request for the purposes of section 20A of the Criminal Justice Act 1991 (c. 53) (offence of making false statement as to financial circumstances),

(ii) has failed to comply with an order under section 162(1), or

(1) ก่อนการกำหนดโทษปรับ จะต้องพิจารณาถึงสถานะทางการเงินของผู้กระทำความผิดเสียก่อน

(2) จำนวนเงินที่ศาลจะปรับขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล และต้องสอดคล้องความหนักเบาของแต่ละฐานความผิด

(3) การพิจารณากำหนดโทษปรับจากฐานะของผู้กระทำความผิด จะต้องพิจารณาตามเอกสารบัญชีทรัพย์สินที่ผู้นั้นยื่นต่อศาล

(4) เอกสารตามข้อ (3) อาจทำให้โทษปรับเพิ่มขึ้นหรือลดลงจากอัตรามาตรฐานที่กำหนดก็ได้

(5) เมื่อผู้กระทำความผิด (a) ไม่มาศาลตามหมายเรียก หรือ (b) ไม่ยื่นบัญชีทรัพย์สินต่อศาล ศาลอาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษปรับแก่ผู้นั้นตามความเหมาะสมโดยไม่ต้องอาศัยการพิจารณาจากบัญชีทรัพย์สินอีก

มาตรา 165 วิธีการลงโทษปรับ¹⁵

(1) ศาลมีอำนาจในการกำหนดโทษปรับแก่ผู้กระทำความผิด รวมทั้งมาตรการบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดอย่างอื่นด้วย

(iii) has otherwise failed to co-operate with the court in its inquiry into his financial circumstances,

and the court considers that it has insufficient information to make a proper determination of the financial circumstances of the offender, it may make such determination as it thinks fit.

¹⁵ Section 165 Remission of fines

(1) This section applies where a court has, in fixing the amount of a fine, determined the offender's financial circumstances under section 164(5).

(2) If, on subsequently inquiring into the offender's financial circumstances, the court is satisfied that had it had the results of that inquiry when sentencing the offender it would—

(a) have fixed a smaller amount, or

(b) not have fined him,

it may remit the whole or part of the fine.

(3) Where under this section the court remits the whole or part of a fine after a term of imprisonment has been fixed under section 139 of the Sentencing Act (powers of Crown Court in relation to fines) or section 82(5) of the Magistrates' Courts Act 1980 (magistrates' powers in relation to default) it must reduce the term by the corresponding proportion.

(4) In calculating any reduction required by subsection (3), any fraction of a day is to be ignored.

(2) เมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการบังคับเอาทรัพย์สินอยู่แล้ว ศาลจะลงโทษปรับ โดย (a) ปรับจำนวนน้อยกว่าอัตราที่กำหนดไว้ หรือ (b) ไม่ลงโทษปรับเลยก็ได้

(3) เมื่อผู้กระทำความผิดต้องโทษจำคุกอยู่แล้ว ศาลจะลงโทษปรับน้อยกว่าอัตราที่กำหนดไว้เพียงใดก็ได้

(4) ในการพิจารณาโทษปรับ จะไม่นำจำนวนวันต้องโทษมาพิจารณาร่วมด้วย

3.1.1.2 การบังคับโทษปรับ

เมื่อศาล Crown Court หรือ Magistrate Court ลงโทษปรับแล้ว โดยหลักผู้ต้องโทษปรับต้องนำเงินมาชำระต่อศาล โดยเงินสดหรือเช็ค อย่างไรก็ตามหากผู้กระทำความผิดเป็นเด็กอายุระหว่าง 10-15 ปี ศาลอาจสั่งให้บิดามารดาชำระค่าปรับแทนได้ หากไม่ได้ชำระต่อศาลในทันทีศาลมีดุลพินิจกำหนดเวลาให้ชำระค่าปรับได้ตามที่เห็นสมควร หากไม่ชำระค่าปรับเลยศาลมีอำนาจออกคำสั่งให้บังคับค่าปรับจากทรัพย์สินอื่น หรืออาจสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ (ซึ่งต้องเป็นเพศเดียวกับผู้ต้องโทษปรับ) ค้นตัวผู้ต้องโทษปรับและหากพบเงินในตัวผู้นั้นก็ให้นำมาชำระค่าปรับได้ หรืออาจผ่อนชำระค่าปรับให้กับผู้ต้องโทษปรับได้ และหากบังคับโดยทางอื่นไม่ได้ก็อาจสั่งกักขังแทนค่าปรับแทน ในกรณีที่ศาลอนุญาตให้ผ่อนชำระค่าปรับ โดยทั่วไปศาลจะให้ผ่อนได้ภายใน 12 เดือน แต่มีบางคดีที่ศาลอนุญาตให้ผ่อนชำระค่าปรับเกินกว่า 1 ปีได้ แต่หากพิจารณาว่าจะให้ผ่อนได้นานถึง 2 หรือ 3 ปี จะต้องเป็นกรณีที่เป็นการผิดร้ายแรงซึ่งต้องโทษปรับเป็นจำนวนมาก¹⁶

ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่อาจชำระค่าปรับหรือผ่อนชำระค่าปรับ ศาลมีอำนาจสั่งจำคุกหรือกักขังได้ (Pcc(S)A 2000 section 139(2)) ถ้าผู้นั้นมีอายุกว่า 18 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปี ศาลมีอำนาจใช้การกักขังแทนค่าปรับได้จะใช้โทษจำคุกไม่ได้ (PCC(S)A 2000 section 108) ระยะเวลาที่ Crown Court จะกำหนดให้จำคุกหรือกักขังแทนค่าปรับนั้น ต้องมีกำหนดไม่เกินกว่าที่ (PCC(S)A 2000 section 139(4)) กำหนด ดังนี้¹⁷

จำนวนโทษปรับ	ระยะเวลาขึ้นสูง
ไม่เกิน 200 ปอนด์	7 วัน
เกิน 200 แต่ไม่เกิน 500 ปอนด์	14 วัน
เกิน 500 แต่ไม่เกิน 1,000 ปอนด์	28 วัน
เกิน 1,000 แต่ไม่เกิน 2,500 ปอนด์	45 วัน
เกิน 2,500 แต่ไม่เกิน 5,000 ปอนด์	3 เดือน

¹⁶ Martin Wasik. (2001). *Emmins on Sentencing*. p. 213. (อ้างถึงใน สฤตรัตน์ ทิพย์บุญทรัพย์, 2552, หน้า 53-54).

¹⁷ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 97.

เกิน 5,000 แต่ไม่เกิน 10,000 ปอนด์	6 เดือน
เกิน 10,000 แต่ไม่เกิน 20,000 ปอนด์	12 เดือน
เกิน 20,000 แต่ไม่เกิน 50,000 ปอนด์	18 เดือน
เกิน 50,000 แต่ไม่เกิน 100,000 ปอนด์	2 ปี
เกิน 100,000 แต่ไม่เกิน 250,000 ปอนด์	3 ปี
เกิน 250,000 แต่ไม่เกิน 1,000,000 ปอนด์	5 ปี
เกิน 1,000,000 ปอนด์	10 ปี

มาตรการที่กำหนดไว้ใน The Criminal Justice Act 2003 (CJA 2003) เกี่ยวกับการกำหนดโทษปรับนั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงหลักการเดิม แต่มีการปรับปรุงวิธีการบังคับค่าปรับในกรณีที่ผู้นั้นไม่มีเงินเสียค่าปรับหรือหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ โดยกำหนดไว้ในมาตรา 300-301 ซึ่งใช้กับการชำระค่าปรับทั้งศาล Magistrate และศาล Crown Court ที่จะใช้ไม่ใช้การลงโทษจำคุกแทนค่าปรับโดยอาจออกคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้¹⁸

1) ศาลสั่งให้ทำงานบริการโดยไม่จ่ายค่าตอบแทนตามมาตรา 199 ของ CJA 2003 หรือสั่งห้ามออกนอกสถานที่ Curfew order ตามมาตรา 204 แทนการชำระค่าปรับ หรืออาจขยายเวลาในการชำระค่าปรับให้แก่ผู้กระทำความผิดได้ในเวลาที่คาดว่าเขาจะมีเงินที่จะชำระได้หรือใช้ผ่อนชำระค่าปรับ

2) ในกรณีที่มิได้สั่งให้ทำงานโดยไม่จ่ายค่าตอบแทนหรือการสั่งห้ามออกนอกสถานที่แล้วหากผู้นั้นฝ่าฝืนการบังคับให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ใน Schedule 8, 9, 10

3) ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนใบอนุญาตขับรถตาม The Road Traffic Act 1988

สำหรับหลักเกณฑ์การคำนวณจำนวนวันที่ทำงานหรือวันที่ถูกห้ามออกนอกสถานที่จะเทียบกับจำนวนค่าปรับในอัตราเท่าใด กำหนดไว้ใน Schedule 31 ดังนี้

(1) จำนวนวันที่ศาลจะสั่งให้ทำงานโดยไม่จ่ายค่าแรง ต้องไม่น้อยกว่า 20 ชั่วโมง โดยมีเกณฑ์ให้ทำงานโดยไม่จ่ายค่าแรง ไม่เกินกำหนดดังนี้

จำนวนโทษปรับ	ชั่วโมงที่ทำงาน
ไม่เกิน 200 ปอนด์	40 ชั่วโมง
เกิน 200 แต่ไม่เกิน 500 ปอนด์	60 ชั่วโมง
เกิน 500 ปอนด์ขึ้นไป	100 ชั่วโมง

¹⁸ แหล่งเดิม. หน้า 98.

(2) ในกรณีที่สั่งห้ามออกนอกสถานที่แทนการชำระค่าปรับ มีเกณฑ์คำนวณ ดังนี้

จำนวนโทษปรับ	ระยะเวลาขั้นสูง
ไม่เกิน 200 ปอนด์	20 วัน
เกิน 200 แต่ไม่เกิน 500 ปอนด์	30 วัน
เกิน 500 แต่ไม่เกิน 1,000 ปอนด์	60 วัน
เกิน 1,000 แต่ไม่เกิน 2,000 ปอนด์	90 วัน
เกิน 2,500 ปอนด์ ขึ้นไป	180 วัน ¹⁹

3.1.1.3 การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ

ในอังกฤษมีการใช้มาตรการลงโทษทางสังคม (Community Penalties) กับผู้กระทำความผิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูและจิตใจของผู้กระทำความผิดโดยการกำหนดให้ทำงานบริการแก่สังคมและชุมชน ซึ่งอังกฤษเป็นประเทศแรกที่น่าเอารูปแบบการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมมาใช้ ทั้งนี้เพราะในปี ค.ศ. 1972 รัฐสภาอังกฤษ ได้บัญญัติกฎหมายให้อำนาจศาลใช้วิธีการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจผู้กระทำความผิดโดยสั่งให้ทำงานบริการแก่สังคมหรือชุมชน เหตุผลก็เนื่องมาจากในขณะนั้นอังกฤษและเวลส์ต้องเผชิญกับปัญหานักโทษล้นคุกจากการสำรวจข้อมูลของกระทรวงมหาดไทย (Home Office)²⁰ พบว่า 1 ใน 3 ของผู้ต้องขังบนเรือนจำเป็นผู้กระทำความผิดอาญาประเภทลหุโทษหรือความผิดเล็กน้อยที่ต้องรับโทษจำคุกในระยะสั้น

อย่างไรก็ตามเมื่อคำนึงถึงความเหมาะสมและผลกระทบจากการจำคุกระยะสั้นที่ไม่มีประสิทธิภาพในการที่จะยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นอีก กล่าวคือประมาณครึ่งหนึ่งของผู้ต้องโทษจำคุกระยะสั้นที่เป็นผู้ใหญ่จะหวนกลับไปกระทำความผิดขึ้นอีกภายในระยะเวลาเพียง 2 ปี หลังจากที่ถูกปล่อยโทษไปแล้ว ซึ่งรัฐเองก็ต้องสูญเสียงบประมาณไปเป็นจำนวนมากเพื่อที่จะควบคุมคนเหล่านี้ไว้ในเรือนจำ ในที่สุดคณะกรรมการที่ปรึกษาระบบการลงโทษ (The Adversary Council on The penal System) ได้พยายามหาทางเลือกอื่นที่เหมาะสมแทนการลงโทษจำคุกในเรือนจำและวิธีการหนึ่งก็คือการสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม (Community Service by Order) โดยเชื่อว่ามาตรการดังกล่าวจะช่วยลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำได้ในที่สุด

¹⁹ แหล่งเดิม.

²⁰ Home Office (กระทรวงมหาดไทย) เป็นหน่วยงานของรัฐบาลมีหน้าที่ควบคุมการบริหารส่วนท้องถิ่น ดำรงและหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ ในอังกฤษและเวลส์ โดยรัฐมนตรีมหาดไทยเรียกว่า Home Secretary หรือ Secretary of States for Home Affairs เป็นผู้บริหารสูงสุด

มาตรการทำงานบริการสังคมในระยะแรกอังกฤษได้นำมาทดลองใช้ใน 5 เขตพื้นที่ ได้แก่ เมืองลอนดอน (London) เมืองนอตติงแฮม (Nottinghamshire) เมืองเดอร์แฮม (Durham) เมืองเคนท์ (Kent) เมืองแลนคาเชียร์ (Lancashire) เมื่อประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหานักโทษล้นเรือนจำ จึงได้มีการขยายการบังคับใช้ไปสู่เมืองต่างๆ ของอังกฤษ

“การทำงานบริการสังคม” หมายถึง การให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นการให้บริการแก่สังคม ชุมชน โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ซึ่งเงื่อนไขการทำงานบริการสังคม มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (rehabilitation) การทำงานที่เป็นประโยชน์ให้แก่สังคมจะมีส่วนช่วยสร้างจิตสำนึกของผู้กระทำความผิดให้รู้จักรับผิดชอบตนเองและสังคมและเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถและทักษะในการทำงาน

2) เพื่อชดเชยความผิดที่ได้กระทำ (restitution) เป็นการชดเชยความผิดที่เขาได้กระทำให้เกิดความเสียหายแก่สังคม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้ชดเชยบรรเทาความเสียหาย

3) เพื่อเป็นการชดเชยความเสียหาย (reparation)

4) เพื่อเป็นการลงโทษ (punishment) ด้วยการจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคล เพื่อให้ใช้เวลาในการทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะ ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขการควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิด สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการนำมาตรการบริการสังคมมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่สำคัญมีอยู่สองฉบับ คือ

1) พระราชบัญญัติกำหนดอำนาจศาลอาญา ค.ศ. 1973 (The Power of Criminal Courts Act 1973) เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจศาลอาญาในการจัดให้ผู้กระทำความผิดซึ่งถูกศาลสั่งคุมประพฤติให้ทำงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชนหรือสังคมโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน โดยมีหลักการสำคัญคือ

เมื่อนักลที่มีอายุ 16 ปี หรือกว่า 16 ปีถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดอาญา ก่อนที่ศาลจะทำคำพิพากษา ศาลจะให้จำเลยทำงานบริการสังคม ซึ่งเป็นคำสั่งให้จำเลยทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายนี้ จำนวนชั่วโมงที่บุคคลจะต้องทำงานบริการสังคมตามคำสั่งศาลจะมีจำนวนชั่วโมงไม่น้อยกว่า 40 ชั่วโมง และไม่เกิน 240 ชั่วโมง

ศาลจะไม่ทำคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคม เว้นแต่ศาลจะได้ไต่สวนและรับฟังความเห็นจากเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ (Probation officer) ว่าจำเลยเป็นบุคคลที่เหมาะสมที่จะทำงานบริการสังคมภายใต้คำสั่งศาลได้ และศาลจะไม่ทำคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคม เว้นแต่ ความจะปรากฏเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าจำเลยสามารถทำงานบริการสังคมภายใต้การสั่งการของเจ้าหน้าที่ โดยศาลจะกำหนดให้จำเลยทำงานบริการสังคมในบริการใกล้ที่พักอาศัย หรือใกล้ภูมิภานาของจำเลย

เมื่อศาลทำคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคมในความผิดตั้งแต่ 2 ฐานความผิดขึ้นไปซึ่งศาลได้มีคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดจริงในฐานความผิดที่ฟ้องต่อศาล ศาลอาจกำหนดจำนวนชั่วโมงทำงานให้จำเลยโดยชั่วโมงที่ให้จำเลยทำงานจะต้องสอดคล้องกับคำสั่งศาลและจำนวนชั่วโมงทำงานบริการสังคมที่ศาลสั่ง เมื่อรวมกันแล้วจะต้องไม่เกิน 240 ชั่วโมง

ก่อนที่ศาลจะทำคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคม ศาลต้องอธิบายให้จำเลยฟังในเรื่องดังต่อไปนี้

- (ก) วัตถุประสงค์และผลของคำสั่ง โดยเฉพาะสิ่งที่ต้องทำตามคำสั่ง
 - (ข) ผลที่จะเกิดขึ้นเมื่อจำเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล และศาลมีอำนาจในการตรวจสอบคำสั่งว่าจำเลยได้ปฏิบัติตามคำสั่งหรือไม่หรือเจ้าหน้าที่ดูแลการทำงานของจำเลยหรือไม่
- งานที่กำหนดให้จำเลยทำงานเพื่อบริการสังคมจะต้องเป็นงานที่ทำเสร็จภายในระยะเวลา 12 เดือนนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งและคำสั่งดังกล่าวจะมีผลบังคับจนกว่าจำเลยได้ทำงานบริการสังคมจนครบตามที่ศาลกำหนด เว้นแต่จะมีการยกเลิกคำสั่งศาล และคำสั่งทำงานบริการสังคมต้องไม่ขัดกับหลักของศาสนา และไม่ขัดกับเวลาทำงานปกติที่จะเลยทำงานหรือไปโรงเรียนหรืออยู่สถาบันการศึกษา

2) พระราชบัญญัติการบริหารงานกระบวนการยุติธรรม ค.ศ. 1972 (Criminal Justice Act 1972) เป็นกฎหมายที่วางแนวปฏิบัติสำหรับศาลและกระทรวงมหาดไทย (Home Office)

สำหรับระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานภายใต้โครงการบริการสังคมผู้รับผิดชอบคือ “Secretary of State” โดยจะมีอำนาจตราพระราชกำหนด กฎ และระเบียบ สำหรับการปฏิบัติงาน และจัดให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคม ส่วนหลักเกณฑ์ในการพิจารณาผู้ที่มีสิทธิได้รับเลือกให้ทำงานบริการสังคมนั้นเป็นไปตามพระราชบัญญัติกำหนดอำนาจศาลอาญามาตรา 14(1) คือ

(ก) จะต้องเป็นผู้กระทำความผิดที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 17 ปีบริบูรณ์ และต้องคำพิพากษาของศาลให้ลงโทษจำคุก แต่ศาลรอกการกำหนดโทษ และศาลเห็นสมควรให้จำเลยทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษจำคุก

(ข) ต้องสอบถามความยินยอมจากผู้กระทำความผิด

ในการใช้มาตรการทำงานบริการสังคมของอังกฤษนั้นต้องเป็นคดีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยและเป็นโทษจำคุกในคดีเล็กน้อย (Minor Offences) ทั้งนี้ ศาลจะสั่งให้คุมประพฤติจำเลยด้วยหรือไม่ก็ได้ ศาลจะนำวิธีการทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษจำคุกมาใช้ได้โดยไม่ผูกติดกับเงื่อนไขการคุมความประพฤติ กล่าวคือศาลอาจจะสั่งให้ทำงานบริการสังคมได้เลยหรืออาจสั่งให้คุมประพฤติจำเลยโดยศาลจะกำหนดเงื่อนไขการลงโทษด้วยการทำงานบริการสังคมควบคู่ไปด้วยและถือว่าเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการคุมความประพฤติก็ได้

มาตรการบริการสังคมเป็นมาตรการที่ให้อำนาจศาลในการจัดให้ผู้กระทำความผิดที่มีอายุ 16 ปีขึ้นไป ซึ่งศาลสั่งให้คุมประพฤติ ให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แก่ชุมชนหรือสังคม โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนภายในระยะเวลาไม่น้อยกว่า 40 ชั่วโมง และไม่เกิน 240 ชั่วโมงและจะต้องทำงานให้เสร็จสิ้นภายใน 12 เดือน²¹ ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้กระทำความผิดดังกล่าวจะต้องโทษตามคำพิพากษาให้จำคุกหรือไม่ก็ตาม²²

คำสั่งให้ทำงานบริการสังคมในส่วนที่เกี่ยวกับค่าปรับนั้น นับแต่วันที่ศาล Magistrate มีคำสั่งออกหมายให้จำคุกจำเลยซึ่งผิดนัดชำระค่าปรับ ศาลอาจมีคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคมแทนที่การสั่งจำคุกจำเลยได้ คำสั่งให้จะเลยทำงานบริการสังคมจะสิ้นสุดไปเมื่อจำเลยนำเงินก้อนมาชำระค่าปรับให้กับเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจรับเงินค่าปรับจนครบ แต่ถ้าจำเลยชำระเงินค่าปรับบางส่วนจะต้องลดจำนวนชั่วโมงที่จำเลยต้องทำงานลงไปตามอัตราส่วนและศาลจะออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษปรับอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแลควบคุมความประพฤติโดยบุคคลที่ศาลกำหนดคือพนักงานคุมประพฤติ²³

โดยที่ก่อนมีคำสั่งให้ทำงานบริการสังคม ศาลจะต้องอธิบายให้ผู้กระทำความผิดทราบถึงกรณีดังนี้ด้วย

- (1) อธิบายถึงวัตถุประสงค์และผลรวมทั้งเงื่อนไขของคำสั่งดังกล่าว
- (2) ผลที่เกิดขึ้นในภายหลังหากผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าว
- (3) ศาลมีอำนาจทบทวนคำสั่งที่ได้สั่งไปแล้วตามคำขอของผู้กระทำความผิดหรือเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ

เดิมการทำงานบริการสังคมตามคำสั่งศาลจะต้องได้รับความยินยอมจากจำเลยต่อมาหลักความยินยอมดังกล่าวได้ถูกยกเลิกโดย The Crime (sentence) Act 1997 section 38(2)(b) ทำให้ในปัจจุบันศาลไม่ต้องได้รับความยินยอมจากจำเลยในการทำคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมและไม่ว่าศาลใดจะเป็นผู้ออกคำสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคม กระบวนการบังคับให้เป็นไปตามคำสั่งศาลจะดำเนินการโดยศาล Magistrate ที่จำเลยมีภูมิลำเนา และจำเลยมีหน้าที่ต้องทำงานบริการสังคมในเมืองที่จำเลยมีภูมิลำเนา ถ้าจำเลยได้รับคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมแล้วละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาล พนักงานคุมประพฤติจะรายงานศาลทราบเพื่อให้ศาลออกหมายเรียกผู้กระทำความผิดมาชี้แจงต่อศาล²⁴

²¹ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 98.

²² Section 14(I) the Power of Criminal Courts Act 1973.

²³ กรกฎ ทองชะโชค.(2547). การใช้มาตรการอื่นก่อนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับ. หน้า 40.

²⁴ แหล่งเดิม. หน้า 41.

เมื่อศาล Crown Court หรือ Magistrate Court กำหนดค่าปรับแล้ว การบังคับค่าปรับเป็นหน้าที่ของศาล Magistrate กล่าวคือถ้าศาลที่กำหนดอัตราค่าปรับคือศาล Magistrate การบังคับเรียกค่าปรับอยู่ในความรับผิดชอบของศาล Magistrate ที่ออกคำสั่งปรับนั้นและถ้าศาลที่กำหนดค่าปรับคือศาล Crown Court หน้าที่บังคับการให้เป็นไปตามโทษปรับเป็นของศาล magistrate ที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในเขตศาลนั้น ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดอาศัยอยู่นอกเขตอำนาจศาลที่มีอำนาจบังคับโทษปรับ คำสั่งศาลนั้นอาจโอนไปยังศาลท้องถิ่นที่ผู้กระทำความผิดอยู่ได้²⁵ ศาลอาจอนุญาตให้ระยะเวลาชำระค่าปรับได้หรือกำหนดให้ผู้กระทำความผิดแบ่งชำระปรับเป็นงวดก็ได้²⁶

โทษปรับ หรือโทษที่ให้ชดใช้ค่าเสียหาย หรือริบทรัพย์ กฎหมายอังกฤษ มีแนวโน้มที่เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการปรับและมีการเปลี่ยนแปลงมาตรการบังคับโทษปรับ จากเดิมที่ให้จำคุกแทนค่าปรับเป็นการให้ทำงานบริการสังคม หรือทำงานแทน ซึ่งทำให้ไม่ต้องถูกจำคุก เพราะเหตุไม่มีเงินเสียค่าปรับ ส่วนการกำหนดโทษปรับที่ไม่ใช่โทษปรับที่กำหนดไว้เป็นระวางโทษปรับในความผิด summary ศาลมีอำนาจกำหนดโทษปรับโดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดประกอบ แต่ไม่ถึงขั้นปรับ แบบ day fine ซึ่งใช้ในกฎหมายเยอรมัน

3.1.1.4 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับที่ใช้ในอังกฤษ ก็คือ การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม (community order) ซึ่งถือเป็นมาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับและถือเป็นมาตรการทางสังคมประการหนึ่ง ซึ่งอังกฤษนำมาใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1972 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจของผู้กระทำความผิดโดยการผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมและชุมชนโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ซึ่งปัจจุบันกฎหมายอังกฤษเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการปรับ และมีการเปลี่ยนแปลงมาตรการบังคับโทษปรับมาเป็นผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม โดยศาลสามารถสั่งให้จำเลยทำงานบริการสังคมได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากจำเลยอีก และไม่ว่าศาลใดจะเป็นผู้ออกคำสั่งให้ทำงานบริการสังคม กระบวนการบังคับตามคำสั่งศาลจะดำเนินการ โดยศาลแขวงที่จำเลยมีภูมิลำเนา และจำเลยก็มีหน้าที่ทำงานบริการสังคมในเมืองที่จำเลยมีภูมิลำเนา ถ้าบุคคลได้รับคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมแล้ว ละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาล เจ้าหน้าที่คุมประพฤติจะส่งข้อมูลของบุคคลดังกล่าว ไปยังศาลแขวงที่มีเขตอำนาจเหนือบุคคลนั้น

²⁵ Peter Hungerford. (1995). *Criminal Litigation & Sentencing*. p.354.(อ้างถึงใน สกฤตน์ ทิพย์บุญทรัพย์, 552 หน้า 58).

²⁶ Section 75 of the Magistrates' Courts Act 1980.

เพื่อให้ศาลออกหมายเรียกผู้กระทำความผิดมาชี้แจงต่อศาล เมื่อผู้กระทำความผิดมาศาล ศาลจะถามว่าเขาจะทำตามหรือปฏิเสธไม่ทำตามคำสั่งศาล ถ้าผู้กระทำความผิดปฏิเสธข้อกล่าวหาศาลทำได้เพียงตัดสินว่าบุคคลนั้นละเมิดต่อศาล

สำหรับการกำหนดประเภทของงานที่ถือเป็นงานบริการสังคมนั้น ศาลจะกำหนดโดยคำนึงถึงสถานภาพ การทำงาน ความถนัด ประสบการณ์ คุณสมบัติ และความสนใจ ซึ่งมักจะเป็นการทำงานร่วมกันกับส่วนสังคมสงเคราะห์ และในคำสั่งให้ทำงานบริการสังคม ศาลมักจะกำหนดเขตพื้นที่ทำงานบริการสังคมในเขตที่อยู่อาศัยหรือคาดว่าจะอาศัย และส่งสำเนาคำสั่งศาลให้พนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบคำสั่งศาล ทั้งนี้ ผู้กระทำความผิดมีหน้าที่รายงานการทำงานให้พนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบเกี่ยวกับระยะเวลาการทำงาน สถานที่ทำงาน การทำงาน และหากย้ายที่อยู่จะต้องแจ้งให้พนักงานคุมประพฤติหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบทันทีเช่นกัน เพื่อความสะดวกในการติดตามผลของการทำงานบริการสังคม อย่างไรก็ตาม หากสามารถแสดงให้เห็นและไว้วางใจได้ว่าสามารถทำงานได้ด้วยตนเอง ศาลก็อาจพิจารณาให้ทำงานตามความเหมาะสมได้

3.1.2 สหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาถือเป็นประเทศที่มีการบังคับใช้โทษปรับทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาของศาล (Pre-Sentence) และหลังการพิจารณาของศาล (Post-Sentenced) และภายใต้ชั้นก่อนการพิจารณาของศาล แบ่งออกเป็น การลงโทษปรับก่อนคดีขึ้นสู่ศาล (Pre-Court Fine) และการลงโทษปรับระหว่างการพิจารณาคดีในชั้นศาล และมาตรการโทษปรับของสหรัฐอเมริกาคือว่าเป็นวิธีการลงโทษที่มีประโยชน์ เนื่องจากเป็นการลดปริมาณคดีในชั้นศาลและลดจำนวนผู้ต้องขังที่ต้องเข้าทัณฑสถานของรัฐได้ และสามารถลดความแออัดของเรือนจำของรัฐได้มาก โดยส่วนใหญ่โทษปรับในสหรัฐอเมริกาก็จะบังคับใช้กับฐานความผิดที่ถือว่าเป็นความผิดเล็กน้อย (Misdemeanors) และความผิดที่เกี่ยวข้องกับทางเศรษฐกิจ (Economic Crimes) เช่น ความผิดเกี่ยวกับ Antitrust ส่วนในความผิดที่เป็นอาชญากรรมระดับปานกลาง (Felony) กับอาชญากรรมอุกฉกรรจ์ (Treasons) นั้นพบว่าไม่นิยมบังคับใช้โทษปรับ แต่จะใช้โทษอย่างอื่น เช่น ประหารชีวิต (Capital Punishment) จำคุก (Imprisonment) หรือกักขัง (Incarceration) มากกว่า

3.1.2.1 การกำหนดโทษปรับ

การบังคับใช้โทษของสหรัฐอเมริกาอยู่ภายใต้กฎหมายสหรัฐ คือ US Code Title 18 ในส่วนของ Sentence โดยหลักทั่วไปในการบังคับใช้ตาม US Code นั้น จะใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดตามกฎหมายสหรัฐเว้นแต่การกระทำความผิดที่อยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice) และกรณีการกระทำของรัฐสภาที่ใช้บังคับเฉพาะแต่ใน District of Columbia ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ²⁷ โดยได้แยกการกำหนดโทษออกเป็นโทษที่กำหนดไว้สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ซึ่งโทษปรับและคุมประพฤติเป็นโทษที่ลงได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ส่วนโทษจำคุกลงได้เฉพาะกับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น

วิธีการบังคับโทษปรับในสหรัฐอเมริกา ได้รับการบัญญัติไว้ใน Title 18 Part II Chapter 227 Subchapter C Section 3571 โดยมีเงื่อนไขในการกำหนดค่าปรับตามมาตราดังกล่าวดังต่อไปนี้

(a) โทษปรับจะสามารถใช้ได้ต่อเมื่อจำเลยได้รับการพิพากษาว่ามีความผิดในฐานความผิดฐานใดฐานหนึ่งและได้รับการพิพากษาให้ได้รับโทษปรับ

(b) การปรับเป็นรายบุคคล (Individual) ให้เป็นไปตามอัตราดังต่อไปนี้²⁸

²⁷ 18 U.S.C. Section 3551 (a) In General.-

Except as otherwise specifically provided, a defendant who has been found guilty of an offense described in any Federal statute, including sections 13 and 1153 of this title, other than an Act of Congress applicable exclusively in the District of Columbia or the Uniform Code of Military Justice, shall be sentenced in accordance with the provisions of the chapter so as to achieve the purposes set forth in subparagraphs (A) through (D) of section 3553(a)(2) to the extent that they are applicable in light of all the circumstances of the case.

²⁸ Section 3571. Sentence of fine

(a) In General.— A defendant who has been found guilty of an offense may be sentenced to pay a fine.

(b) Fines for Individuals.— Except as provided in subsection (e) of this section, an individual who has been found guilty of an offense may be fined not more than the greatest of—

- (1) the amount specified in the law setting forth the offense;
- (2) the applicable amount under subsection (d) of this section;
- (3) for a felony, not more than \$250,000;
- (4) for a misdemeanor resulting in death, not more than \$250,000;
- (5) for a Class A misdemeanor that does not result in death, not more than \$100,000;
- (6) for a Class B or C misdemeanor that does not result in death, not more than \$5,000; or
- (7) for an infraction, not more than \$5,000.

- (1) ให้ปรับตามอัตราที่กำหนดไว้ในกฎหมายโดยเฉพาะ
- (2) สำหรับความผิดอาญาระดับปานกลาง (Felony) จะต้องปรับไม่เกิน 250,000 เหรียญสหรัฐ
- (3) ความผิดอาญาระดับเล็กน้อย (Misdemeanors) ที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ปรับไม่เกิน 250,000 เหรียญสหรัฐ
- (4) ความผิดอาญาระดับเล็กน้อยที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ปรับไม่เกิน 100,000 เหรียญ
- (5) ความผิดอาญาระดับเล็กน้อยที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่กายหรือเสรีภาพ ให้ปรับไม่เกิน 5,000 เหรียญ
- (c) การปรับเป็นรายองค์กร (Organization) ให้เป็นไปตามอัตราต่อไปนี้²⁹
- (1) ให้ปรับตามอัตราที่กำหนดไว้ในกฎหมายโดยเฉพาะ
- (2) สำหรับความผิดอาญาระดับปานกลาง (Felony) จะต้องปรับไม่เกิน 500,000 เหรียญสหรัฐ
- (3) ความผิดอาญาระดับเล็กน้อย (Misdemeanors) ที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ปรับไม่เกิน 500,000 เหรียญสหรัฐ
- (4) ความผิดอาญาระดับเล็กน้อยที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ปรับไม่เกิน 200,000 เหรียญ
- (5) ความผิดอาญาระดับเล็กน้อยที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่กายหรือเสรีภาพ ให้ปรับไม่เกิน 10,000 เหรียญ

²⁹ (c) Fines for Organizations.— Except as provided in subsection (e) of this section, an organization that has been found guilty of an offense may be fined not more than the greatest of—

- (1) the amount specified in the law setting forth the offense;
- (2) the applicable amount under subsection (d) of this section;
- (3) for a felony, not more than \$500,000;
- (4) for a misdemeanor resulting in death, not more than \$500,000;
- (5) for a Class A misdemeanor that does not result in death, not more than \$200,000;
- (6) for a Class B or C misdemeanor that does not result in death, not more than \$10,000; and
- (7) for an infraction, not more than \$10,000.

(d) กระบวนการปรับแบบทางเลือกโดยพิจารณาจากผลประโยชน์ที่ได้และความเสียหายที่เกิดขึ้น (Alternative Fine Based on Gain or Loss³⁰) เมื่อจำเลยได้รับผลกำไรจากการกระทำความผิดหรือการกระทำความผิดนั้นทำให้ผู้อื่นนอกจากโจทก์ได้รับความเสียหาย จำเลยจะต้องได้รับการบังคับโทษปรับที่หนักขึ้น กล่าวคือ ต้องได้รับโทษปรับเป็นมูลค่าสองเท่าของผลประโยชน์ที่ได้ หรือสองเท่าของความเสียหายที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นนอกจากโจทก์ผู้เสียหาย แล้วแต่กรณี

(e) อย่างไรก็ดี กรณีที่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายยกเว้นโทษปรับหรือปรับน้อยกว่าอัตราที่กำหนดไว้ปกติ ให้ใช้บังคับโทษปรับตามนั้น และผู้กระทำความผิดจะได้รับการบังคับโทษปรับสูงกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดไม่ได้³¹

ส่วนใน Title 28 Part IV Chapter 85 Section 1355 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการบังคับโทษปรับโทษประการอื่น และการบังคับทรัพย์สินว่า หน่วยงานที่สามารถวินิจฉัยลงโทษปรับ โทษประการอื่น และการบังคับอาากับทรัพย์สิน ได้แก่ ศาลประจำเขต (District Court)³²

ทั้งนี้ การกำหนดโทษปรับในสหรัฐอเมริกาใช้รูปแบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) เนื่องจากตาม US Code Title 18 ได้กำหนดอัตราค่าปรับในความผิดต่างๆ ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ศาลได้พิจารณากำหนดโทษปรับได้ไม่เกินกว่าจำนวนที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งศาลจะพิจารณากำหนดจำนวนค่าปรับ เวลาชำระค่าปรับและวิธีการชำระค่าปรับโดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ดังนี้³³

³⁰ (d) Alternative Fine Based on Gain or Loss.— If any person derives pecuniary gain from the offense, or if the offense results in pecuniary loss to a person other than the defendant, the defendant may be fined not more than the greater of twice the gross gain or twice the gross loss, unless imposition of a fine under this subsection would unduly complicate or prolong the sentencing process.

³¹ (e) Special Rule for Lower Fine Specified in Substantive Provision.— If a law setting forth an offense specifies no fine or a fine that is lower than the fine otherwise applicable under this section and such law, by specific reference, exempts the offense from the applicability of the fine otherwise applicable under this section, the defendant may not be fined more than the amount specified in the law setting forth the offense.

³² Section 1355. Fine, penalty or forfeiture

(a) The district courts shall have original jurisdiction, exclusive of the courts of the States, of any action or proceeding for the recovery or enforcement of any fine, penalty, or forfeiture, pecuniary or otherwise, incurred under any Act of Congress, except matters within the jurisdiction of the Court of International Trade under section 1582 of this title.

³³ US Code Title 18 Section 3572.

- 1) รายได้ ความสามารถในการหารายได้ และแหล่งเงินได้ของจำเลย
- 2) ภาระที่เกิดจากค่าปรับที่มีต่อจำเลย บุคคลซึ่งต้องพึ่งพาจำเลยด้านการเงินหรือบุคคลอื่นใด (รวมทั้งรัฐ) ที่ต้องรับผิดชอบต่อสวัสดิการของบุคคลซึ่งต้องพึ่งพาจำเลยด้านการเงิน รวมทั้งภาระที่เกิดจากการลงโทษที่เป็นทางเลือกอื่น
- 3) การสูญเสียทางการเงินที่เกิดจากผู้อื่นอันเนื่องมาจากความผิดนั้น
- 4) มีการออกคำสั่งให้คืนทรัพย์สิน หรือมีการคืนทรัพย์สินหรือไม่ รวมทั้งจำนวนทรัพย์สินที่คืนด้วย
- 5) ความจำเป็นในการยึดคืนทรัพย์สินที่จำเลยได้มาจากการกระทำความผิดนั้น
- 6) ค่าใช้จ่ายที่คาดว่าจะรัฐจะต้องเสียไป (พิจารณาประกอบกับการลงโทษจำคุก การปล่อยตัว และการคุมประพฤติ)
- 7) จำเลยสามารถผลักดันภาระเรื่องค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้บริโภครหรือบุคคลอื่นใดได้หรือไม่
- 8) หากจำเลยเป็นนิติบุคคลต้องพิจารณาถึงขนาดของนิติบุคคลและมาตรการที่ออกโดยนิติบุคคลเพื่อลงโทษทางวินัยต่อเจ้าหน้าที่ กรรมการลูกจ้าง หรือตัวแทนของนิติบุคคลที่รับผิดชอบต่อความผิดนั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดความผิดนั้นขึ้นอีก

3.1.2.2 การบังคับโทษปรับ

สำหรับการลงโทษปรับบุคคลธรรมดา นั้น จะมีตารางกำหนดโทษปรับ (Fine Table) ตามระดับความร้ายแรงของความผิด โดยจำแนกออกเป็นชั้นของโทษปรับทั้งสิ้น 16 ชั้น ดังนี้³⁴

(1) ระดับ 3 ลงมา	ขั้นต่ำ \$ 100	ขั้นสูง \$ 5,000
(2) ระดับ 4-5	ขั้นต่ำ \$ 250	ขั้นสูง \$ 5,000
(3) ระดับ 6-7	ขั้นต่ำ \$ 500	ขั้นสูง \$ 5,000
(4) ระดับ 8-9	ขั้นต่ำ \$ 1,000	ขั้นสูง \$ 10,000
(5) ระดับ 10-11	ขั้นต่ำ \$ 2,000	ขั้นสูง \$ 20,000
(6) ระดับ 12-13	ขั้นต่ำ \$ 3,000	ขั้นสูง \$ 30,000
(7) ระดับ 14-15	ขั้นต่ำ \$ 4,000	ขั้นสูง \$ 40,000
(8) ระดับ 16-17	ขั้นต่ำ \$ 5,000	ขั้นสูง \$ 50,000
(9) ระดับ 18-19	ขั้นต่ำ \$ 6,000	ขั้นสูง \$ 60,000
(10) ระดับ 20-22	ขั้นต่ำ \$ 7,500	ขั้นสูง \$ 75,000
(11) ระดับ 23-25	ขั้นต่ำ \$ 10,000	ขั้นสูง \$ 100,000

³⁴ United States Sentencing Commission Guidelines Manual. (November 2001). p.360.
(อ้างถึงใน วรรณคดี ใจหาญ และคณะ, 2549, หน้า 124-125).

(12) ระดับ 26-28	ขั้นต่ำ \$ 12,500	ขั้นสูง \$ 125,000
(13) ระดับ 29-31	ขั้นต่ำ \$ 15,000	ขั้นสูง \$ 150,000
(14) ระดับ 32-34	ขั้นต่ำ \$ 17,500	ขั้นสูง \$ 175,000
(15) ระดับ 35-37	ขั้นต่ำ \$ 20,000	ขั้นสูง \$ 200,000
(16) ระดับ 38 ขึ้นไป	ขั้นต่ำ \$ 25,000	ขั้นสูง \$ 250,000

ไม่ว่ากรณีใดหากคำพิพากษาลงโทษปรับได้ถูกระงับไว้ ศาลอาจพิจารณาออกคำสั่งให้จำเลยวางหลักประกันต่างๆ ดังนี้³⁵

- 1) กำหนดให้จำเลยฝากเงินค่าปรับที่ถึงกำหนดไว้ที่ฝ่ายทะเบียนของศาล หรือ
- 2) กำหนดให้จำเลยออกพันธบัตรหรือหลักประกันอื่นเพื่อเป็นประกันต่อการชำระค่าปรับหรือ
- 3) ห้ามมิให้จำเลยใช้หรือจำเลยโอนทรัพย์สิน

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นการบังคับใช้โทษปรับในสหรัฐอเมริกายังมีวิธีการเยียวยาให้แก่จำเลยที่ไม่อาจชำระค่าปรับได้หลังจากที่ได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่แล้ว โดยศาลอาจกระทำได้ดังต่อไปนี้

1) ยกหนี้ให้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนของค่าปรับที่ยังมิได้ชำระต่อศาล รวมทั้งดอกเบี้ยและเบี้ยปรับ

2) เลื่อนการชำระค่าปรับออกไป

3) ขยายเวลาจากที่กำหนดหรือจากตารางผ่อนชำระที่ศาลกำหนดไว้ที่แรก

หากเป็นกรณีที่จำเลยมีเจตนาไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะมีคำสั่งให้ชำระค่าปรับเพิ่มเติม โดยกำหนดค่าปรับได้ไม่เกิน 2 เท่าของจำนวนค่าปรับที่ยังคงค้างชำระอยู่ หรือไม่เกิน 10,000 ดอลลาร์สหรัฐ หรือศาลอาจลงโทษจำคุกจำเลย แต่ทั้งนี้ไม่เกิน 1 ปี หรือทั้งปรับทั้งจำคุก³⁶

จากรายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกามีหลักเกณฑ์ในการบังคับใช้โทษปรับตามที่กำหนดใน Model Penal Code ซึ่งบัญญัติโดยสถาบันกฎหมายอเมริกา (The American Law Institute) ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) การลงโทษปรับที่เหมาะสม จำเป็นต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมและพฤติการณ์ของอาชญากรรม ตลอดจนประวัติและลักษณะนิสัยของจำเลยประกอบด้วย เพื่อบ่งชี้ว่าการลงโทษปรับมีประสิทธิผลเพียงพอต่อการป้องกันภัยที่จะเกิดขึ้นในสังคมได้เพียงใด

³⁵ US Code Title 18 Section 3572 (g).

³⁶ US Code Title 18 Section 3573.

2) การลงโทษปรับเพิ่มเติมโดยควบคู่ไปกับการลงโทษจำคุกหรือการคุมประพฤติเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง เว้นแต่ในกรณีที่จำเลยมีเจตนามุ่งแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินจากการประกอบอาชญากรรมนั้น หรือเป็นกรณีที่ศาลมุ่งประสงค์จะใช้มาตรการดังกล่าวเพื่อปราบปรามหรือยับยั้งอาชญากรรมและแก้ไขที่ตัวผู้กระทำความผิดโดยตรง

3) การลงโทษปรับจะต้องคำนึงถึงหลักความสามารถในการชำระค่าปรับของจำเลยและโทษปรับนั้นจะต้องไม่เป็นการปิดกั้นจำเลยจากการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

4) การกำหนดจำนวนเงินค่าปรับและวิธีการชำระค่าปรับ ศาลจะต้องคำนึงถึงฐานะและความเป็นอยู่ของจำเลยประกอบด้วย

5) รัฐจะต้องให้ประโยชน์แก่จำเลยผู้ที่มีความตั้งใจจริงที่จะชำระค่าปรับ โดยการผ่อนปรนกฎระเบียบบางข้อ และลงโทษผู้จงใจไม่ชำระค่าปรับอย่างเด็ดขาด

3.1.2.3 การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ

ในสหรัฐอเมริกา นอกจากโทษปรับและโทษจำคุกแล้ว ยังมีรูปแบบการลงโทษที่เกิดขึ้นใหม่และใช้อย่างแพร่หลาย ที่เรียกว่า “โทษระดับกลาง” (Intermediate Punishment) ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1) การคุมประพฤติแบบเข้ม (Intensive Supervision Probation: ISP)

เป็นมาตรการที่พัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษที่ 80 โดยมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นที่จะเสริมสร้างการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและความปลอดภัยสาธารณะ ด้วยการให้มีการติดต่อพบปะกันระหว่างพนักงานคุมประพฤติกับผู้ถูกคุมประพฤติ แต่วัตถุประสงค์ของโปรแกรมในปัจจุบันมุ่งลดต้นทุนและแก้ปัญหานักโทษล้นเรือนจำ ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมในแง่ที่ว่าผู้กระทำความผิดไม่ต้องถูกจำคุก จึงยังมีโอกาสที่จะสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว มีโอกาสทำงานและไม่ถูกตราหน้าจากสังคม แต่ผู้กระทำความผิดก็ยังถือว่าถูกข่มขู่ยับยั้งไม่ให้กระทำความผิดอีก เพราะต้องอยู่ภายใต้การดูแลสอดส่องอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่³⁷

2) การคุมประพฤติแบบทำให้ตกใจกลัว (Shock Probation, Shock Incarceration) และการใช้ค่ายทหาร (Boot Camps)

การคุมประพฤติแบบทำให้ตกใจกลัว หมายถึง การจำคุกในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ก่อนที่จะมีการคุมประพฤติ โดยหวังว่าประสบการณ์จากการถูกจำคุกจะช่วยข่มขู่ยับยั้งไม่ให้กระทำความผิดในอนาคต ซึ่งมีหลายรูปแบบและมีหลายชื่อ เช่น การลงโทษแบบแยกส่วน (Split Sentence) การใช้

³⁷ Paul F. Cromwell and Rolando V. del Carmen. (1999). *Community-based Corrections*. pp. 256-260. (อ้างถึงใน สฤตรัตน์ ทิพย์บุญทรัพย์, 2552, หน้า 64-65).

ค่ายทหาร เป็นต้น กลุ่มเป้าหมายคือเยาวชนผู้กระทำความผิดที่ไม่มีประวัติการถูกจำคุกมาก่อน ส่วน Shock Probation คือ การลงโทษจำคุกเป็นระยะเวลาสั้น (the Shock) หลังจากนั้นปล่อยตัวแล้วส่งไปคุมประพฤติ สำหรับ Boot Camps คือ การกำหนดให้ผู้กระทำความผิดอยู่ในสถานที่คุมขังและถูกฝึกวินัยในลักษณะของทหารในช่วงเวลาหนึ่งประมาณ 90 - 120 วัน หลังจากนั้นจะถูกปล่อยตัวออกมาโดยมีการคุมประพฤติ³⁸

3) การกักขังในบ้าน (House Arrest)

การกักขังในบ้าน เป็นวิธีการระบายความแออัดในเรือนจำ วิธีปฏิบัติของมาตรการนี้อาจแตกต่างกันออกไป แต่ส่วนใหญ่จะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ภายในบ้านในช่วงเวลาที่กำหนดซึ่งอาจเป็นตลอด 24 ชั่วโมงหรือเฉพาะเวลากลางคืน บางรัฐอาจกำหนดให้ต้องรวมในโปรแกรมพิเศษอื่นๆ เช่น ให้มีงานทำ ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายฝึกทักษะชีวิตอื่นๆ ทำงานบริการสังคม ทั้งนี้จะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลสอดส่อง เช่น ใน Florida กำหนดว่าเจ้าหน้าที่จะไปพบเดือนละอย่างน้อย 28 ครั้ง ถ้าไปแล้วไม่พบผู้กระทำความผิด เจ้าหน้าที่จะรายงานต่อศาล³⁹

4) การสอดส่องโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring)

เป็นเทคโนโลยีที่นำมาใช้ได้ตั้งแต่ในช่วงการประกันตัวก่อนฟ้องจนถึงการพักการลงโทษ โดยใช้ร่วมกับการกักขังในบ้านและใช้แพร่หลายในหลายมลรัฐ ซึ่งระบบจะประกอบด้วยคอมพิวเตอร์ควบคุมและอุปกรณ์ส่งสัญญาณซึ่งติดตั้งไว้ที่ตัวผู้กระทำความผิด (ข้อมือ/ข้อเท้า) โดยมีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ในช่วงแรกมีการโต้แย้งว่าวิธีการนี้ขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ แต่ศาลได้วินิจฉัยแล้วว่าไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและมีการใช้มากขึ้น⁴⁰

5) การชดเชยความเสียหาย (Restitution)

หมายถึงการให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายหรือราคาทรัพย์สินที่เสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งเป็นโทษระดับกลางที่ใช้กันแพร่หลาย เพราะเป็นการให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงออกซึ่งความสำนึกผิด มักจะใช้เป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษ หรือใช้เป็นมาตรการการกลั่นกรองคดี (Diversion) วิธีการนี้มีประโยชน์หลายประการ กล่าวคือมีความรุนแรงน้อย มีมนุษยธรรม ช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เป็นประโยชน์ต่อระบบ ช่วยลดความต้องการการแก้แค้นของผู้เสียหายและผู้เสียหายได้รับการเยียวยา⁴¹

³⁸ แหล่งเดิม.

³⁹ แหล่งเดิม.

⁴⁰ แหล่งเดิม.

⁴¹ แหล่งเดิม.

6) การทำงานบริการสังคม (Community Service)

เป็นการชดเชยความเสียหายในเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Restitution) กล่าวคือ ให้ผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดให้สังคมด้วยการทำงานให้หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ โดยไม่รับค่าตอบแทน โทษระดับกลางรูปแบบนี้มีลักษณะทั้งในเชิงลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ลักษณะในเชิงลงโทษคือการจำกัดเวลาและเสรีภาพของผู้กระทำความผิดไว้จนกว่าจะทำงานเสร็จ ส่วนลักษณะของการแก้ไขฟื้นฟูคือเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้ทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ สร้างความเคารพตนเอง ลดความแปลกแยกจากสังคม ซึ่งในที่สุดแล้วสังคมจะได้รับประโยชน์ด้วยวิธีการนี้ศาลสามารถใช้เป็นทางเลือกในการชดเชยความเสียหายสำหรับผู้กระทำความผิดที่ยากจนหรือที่มีฐานะร่ำรวยมากจนกระทั่งการกำหนดให้ชดเชยค่าเสียหายด้วยเงินไม่มีผลทั้งในเชิงลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด⁴²

7) บ้านกึ่งวิถี (Half-Way House) และศูนย์เลี้ยงโทษจำคุก (Diversion Center)

บางครั้งเรียกว่าศูนย์แก้ไขฟื้นฟูในชุมชนหรือศูนย์กักขังในชุมชน หมายถึง สถานที่ที่ใช้ควบคุมผู้ถูกคุมประพฤติหรือพักการลงโทษ โดยมีลักษณะเป็นที่พัก ผู้กระทำความผิดจะออกไปเฉพาะเวลาทำงาน เรียนหรือกิจกรรมอื่น ระหว่างที่อยู่ในสถานที่ที่จะต้องทำงาน ทำงานบริการสังคมหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่กำหนด

มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นทางเลือกแทนการลงโทษปรับตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา กำหนดไว้ในรัฐบัญญัติควบคุมอาชญากรรม (Comprehensive Crime Control Act 1984) การนำมาตรการทำงานบริการสังคมมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ เนื่องจากมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันคุ้มครองมิให้จำเลยถูกบังคับใช้แรงงาน ศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดเงื่อนไขในการทำงานบริการสังคมให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย เพราะฉะนั้น ในคดีที่ศาลพิพากษาให้ชำระค่าปรับแล้วหากพิจารณาได้ว่าจำเลยอยู่ในฐานะที่จะชำระค่าปรับได้ ศาลจะไม่ใช้ทางเลือกให้ทำงานบริการสังคม แต่หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า การลงโทษด้วยเงินไม่มีผลเป็นการลงโทษที่สามารถให้ทำงานบริการสังคมได้เพื่อเป็นการชดเชยความเสียหาย และการทำงานบริการสังคมขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละมลรัฐ อย่างไรก็ตาม ในสหรัฐอเมริกามาตรการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์มิใช่เป็นเพียงมาตรการแทนโทษปรับแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นมาตรการบังคับซึ่งกำหนดเป็นโทษควบคู่ไปกับการลงโทษปรับ หรือทำงานบริการสังคมหรือลงโทษปรับอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ด้วย

⁴² แหล่งเดิม.

ในสหรัฐอเมริกาหลังจากศาลได้ทำคำพิพากษาไปแล้วเป็นระยะ ไม่เกิน 10 วัน ศาลจะต้องส่งสำเนาคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลไปยังพนักงานอัยการ ซึ่งทำหน้าที่เก็บเงินค่าปรับโดยพนักงานอัยการ (The Attorney General) รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดเก็บค่าปรับที่ค้างชำระหรือค่าสินไหมทดแทนที่จ่ายให้แก่ผู้เสียหายตามที่ปรากฏในสำเนาคำพิพากษา

มาตรการทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษปรับซึ่งเป็นทางเลือกแทนการลงโทษปรับในกฎหมายสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดไว้ในรัฐบัญญัติควบคุมอาชญากรรม (Comprehensive Crime Control Act of 1984) สารสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขการทำงานบริการสังคมได้ในความผิดฐานใดบ้าง นอกจากนี้ ยังกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นทางเลือกแทนการลงโทษปรับไว้ด้วย ศาลมีอำนาจสั่งเงื่อนไขให้ผู้ถูกคุมประพฤติทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษจำคุกได้และรูปแบบการทำงานบริการสังคมยังได้ถูกพัฒนาให้ใช้แทนโทษปรับได้ด้วย ซึ่งกำหนดไว้ในบทบัญญัติ 18 U.S.C. มาตรา 3563 (a) (2) กำหนดให้ศาลสามารถกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติอย่างน้อย 1 ใน 3 ดังต่อไปนี้คือ ชำระค่าปรับ (Fine) การทำงานชดใช้ความผิด (Restitution) หรือการทำงานบริการสังคม (Community Service) แต่อย่างไรก็ตามที่ศาลจะมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดนั้นต้องอยู่ในดุลพินิจของศาลที่กำหนดเงื่อนไข โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของผู้กระทำความผิดเป็นกรณีๆ ไป

3.1.2.4 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในสหรัฐอเมริกา คือ การให้ผู้กระทำความผิดทำงานชดใช้ความผิด (Restitution) หรือการทำงานบริการสังคม (Community Service) ซึ่งกำหนดไว้ในบทบัญญัติ 18 U.S.C. มาตรา 3563 (a) (2) ทั้งนี้ศาลจะมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดนั้นต้องอยู่ในดุลพินิจของศาลที่กำหนดเงื่อนไข โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของผู้กระทำความผิดเป็นกรณีๆ ไป ซึ่งการทำงานบริการสังคมโดยทั่วไปจะเป็นการให้บริการสาธารณะในองค์กรที่ไม่มี การแสวงหารายได้ และมีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การล้างถังขยะข้างถนน การบำรุงรักษาสนามหญ้าของหน่วยงานราชการ การซ่อมแซมบ้านพักสาธารณะและการทำงานเป็นอาสาสมัครในโรงพยาบาล เป็นต้น

3.2 ระบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law)

สำหรับการบังคับใช้โทษปรับและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในกลุ่มประเทศในระบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law) จะแบ่งศึกษาออกเป็น 2 ประเทศ คือ สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยแต่ละประเทศผู้เขียนจะแยกทำการศึกษาออกเป็นการกำหนดโทษปรับ การบังคับโทษปรับการใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

3.2.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส

ลำดับชั้นของโทษในกฎหมายฝรั่งเศส (L'échelle des peines) อัตราโทษที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสนั้น มีความสัมพันธ์กับการแบ่งประเภทความผิดอย่างชัดเจน ฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีการแบ่งประเภทความผิดอาญาไว้อย่างมีเอกลักษณ์และเป็นระบบเรียกว่า การแบ่งประเภทความผิดแบบไตรภาค (Tripartite Classification) โดยแบ่งประเภทความผิดออกเป็นกลุ่ม 3 กลุ่มใหญ่ด้วยกัน ต่างกับระบบการแบ่งประเภทความผิดของประเทศส่วนใหญ่ที่แบ่งประเภทความผิดแบบทวิภาค (Bipartite Classification)

ประเภทความผิดที่ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสแบ่งออกเป็นไตรภาค ดังนี้

- 1) ความผิดอุกฤษฎ์โทษ (Les crimes)
- 2) ความผิดมัจฉิมโทษ (Les délits)
- 3) ความผิดลหุโทษ (Les contraventions)

ซึ่งการแบ่งกลุ่มประเภทความผิดแบบไตรภาคดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษากฎหมายอาญาฝรั่งเศสสามารถทราบทันทีที่ดูอัตราโทษสำหรับความผิดฐานใดฐานหนึ่งว่า ความผิดฐานนั้นจะจัดอยู่ในกลุ่มประเภทความผิดอุกฤษฎ์โทษ มัจฉิมโทษ หรือลหุโทษ และสามารถทราบได้ทันทีว่าการดำเนินคดีดังกล่าวจะเริ่มต้นที่ใคร และมีกระบวนการดำเนินคดีอย่างไร ศาลไหนเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีนั้นๆ และมีกระบวนการพิจารณาคดีในศาลอย่างไร

สำหรับโทษปรับนั้นถือเป็นโทษหลักหนึ่งที่สามารถใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดอุกฤษฎ์โทษ และความผิดมัจฉิมโทษที่เป็นบุคคลธรรมดาได้ ซึ่งโทษปรับอาจใช้เป็นโทษแทนที่โทษจำคุกได้ในกรณีที่ความผิดที่กระทำความผิดเล็กน้อย เนื่องจากการลงโทษจำคุกกระยะสั้นจะก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี ดังนั้นโทษปรับจึงเป็นโทษทางเลือกประเภทหนึ่งสำหรับโทษจำคุก

ส่วนความผิดลหุโทษเป็นความผิดที่ได้กำหนดขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความมีวินัยของส่วนรวมซึ่งส่วนมากมักเป็นความผิดที่มีลักษณะไม่ร้ายแรงและเป็นความผิดที่เกิดจากข้อห้าม

(Mala Prohibita) โดยโทษสำหรับความผิดลหุโทษมี 2 ประเภท คือ โทษปรับและโทษที่ห้ามหรือจำกัดสิทธิบางประการ

3.2.1.1 การกำหนดโทษปรับ

การลงโทษปรับ (L' Amende) คือ การที่รัฐบังคับให้มีการลงโทษโดยการชำระค่าปรับให้แก่รัฐ และการลงโทษปรับไม่เป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเสียหายเหมือนโทษจำคุก และสามารถที่จะข่มขู่ผู้กระทำความผิดได้ถ้ามีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม โทษปรับจึงเป็นโทษที่สะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์มากกว่าให้โทษ นอกจากนี้โทษปรับอาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับลักษณะของความผิด อีกทั้งยังเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายสำหรับรัฐ ทำให้รัฐไม่ต้องเสียรายได้ของแผ่นดินไปใช้ในการดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย⁴³ ในฝรั่งเศสโทษปรับมีกำหนดไว้ในความผิดแต่ละประเภทดังนี้

1) โทษปรับสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษ

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส (French Penal Code) มาตรา 131-2 บัญญัติไว้ว่า แม้ศาลจะลงโทษจำคุกและกักขังสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษแล้ว ก็ไม่ห้ามในการลงโทษปรับหรือโทษเสริมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-10⁴⁴

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสมาตรา 131-1 นั้นบัญญัติไว้แต่โทษจำคุกสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษไม่ได้กล่าวถึงโทษปรับเลย ต่างกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-3 โทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดมัจฉิมโทษ มีทั้งโทษปรับและโทษแทนที่หรือโทษเสริมอื่นๆ ด้วย นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติซึ่งกำหนดความผิดอุกฤษฏ์โทษและกำหนดโทษไว้แต่เพียงโทษจำคุกโดยไม่กำหนดโทษปรับไว้ด้วย

2) โทษปรับสำหรับความผิดมัจฉิมโทษ

ตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-3 กำหนดประเภทของโทษที่ใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดา ดังนี้⁴⁵

⁴³ เชษฐภัทร พรหมชนะ. เล่มเดิม. หน้า 58-59.

⁴⁴ Article 131-2 The penalties of criminal imprisonment or criminal detention do not preclude the imposition of a fine and of one or more of the additional penalties set out under article 131-10.

⁴⁵ Article 131-3 The penalties incurred by natural persons for the commission of misdemeanours are

(1) imprisonment

(2) a fine

(3) a day-fine

(4) a citizenship course

- (1) โทษจำคุก
- (2) โทษปรับ
- (3) โทษปรับรายวัน
- (4) โทษการทำงานบริการสาธารณะ
- (5) โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-6
- (6) โทษเสริมตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-10

จะเห็นได้ว่าความผิดมีโทษจะมีโทษหลักคือ โทษจำคุกและโทษปรับตาม(1)และ(2) ส่วนโทษตาม (3) - (5) เป็นโทษทางเลือก (Les Peines alternatives) หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าโทษแทนที่ (Les peines de substitution) และโทษใน (6) เป็นโทษเสริม (Les peines complémentaires)

การกำหนดชั้นของโทษปรับสำหรับความผิดมีโทษ (L'échelle de l'amende) โทษปรับถือเป็นโทษหลักโทษหนึ่งที่สามารถใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดมีโทษที่เป็นบุคคลธรรมดาได้ แต่สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลนั้น โทษปรับเป็นโทษหลักประเภทเดียวที่สามารถลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลได้

โดยหลักทั่วไปการกำหนดชั้นของโทษปรับนั้นจะมีความสัมพันธ์เป็นสัดส่วนกับโทษจำคุก กล่าวคือ หากโทษจำคุกสูง โทษปรับก็จะสูงด้วย ถ้าหากโทษดังกล่าวกำหนดไว้สำหรับความผิดที่อยู่ในหมวดเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งความสัมพันธ์ที่เป็นสัดส่วนระหว่างโทษจำคุกกับโทษปรับดังกล่าวอาจไม่สามารถนำมาเป็นเกณฑ์กำหนดอัตราโทษสำหรับความผิดบางฐานได้ หากปรากฏว่าความผิดเหล่านั้นต้องการเน้นให้โทษปรับเป็นโทษที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

3) โทษปรับสำหรับความผิดทุกโทษ

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสกำหนดโทษสำหรับความผิดทุกโทษไว้ 2 ประการคือ โทษปรับและโทษที่ห้ามหรือจำกัดสิทธิบางประการ สำหรับโทษปรับนั้นได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-33⁴⁶ ซึ่งกำหนดจำนวนเงินค่าปรับของโทษปรับตามลำดับชั้นไว้เป็นเงินสกุลยูโรโดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับดังนี้

(5) community service

(6) penalties entailing a forfeiture or restriction of rights, set out under article 131-6

(7) the additional penalties set out under article 131-10.

⁴⁶ Article 131-33 Mandatory closure of an establishment entails the prohibition to exercise on such premises the activity that occasioned the commission of the offence.

- (1) ปรับไม่เกิน 38 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 1
- (2) ปรับไม่เกิน 150 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 2
- (3) ปรับไม่เกิน 450 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 3
- (4) ปรับไม่เกิน 750 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 4
- (5) ปรับไม่เกิน 1,500 ยูโร สำหรับความผิดลหุโทษชั้นที่ 5 ในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดซ้ำและมีกฎหมายกำหนดไว้ให้เพิ่มอัตราโทษสูงสุดเป็น 3,000 ยูโร

อย่างไรก็ตามมาตรา 131-15 บัญญัติห้ามการลงโทษปรับพร้อมกับโทษที่ห้ามหรือจำกัดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-14 แต่ไม่ห้ามการลงโทษเสริมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 131-16 และ 131-17⁴⁷

สำหรับรูปแบบในการกำหนดโทษปรับจะพิจารณาจากรายได้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของผู้กระทำความผิด โดยจะมีการนำรายได้ดังกล่าวมากำหนดในรูปแบบร้อยละและนำรายได้มาแบ่งออกเป็นส่วนๆ เพื่อนำส่วนหนึ่งมาใช้ในการชำระค่าปรับ โดยวิธีในการดำเนินการดังกล่าวอาจจะเป็นไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น การต้องโทษปรับร้อยละ 5 ของเงินเดือน เป็นระยะเวลา 10 เดือน ซึ่งเป็นการจ่ายค่าปรับเป็นรายเดือน หรือการต้องโทษปรับร้อยละ 20 ของรายได้ประจำปี เป็นระยะเวลา 5 ปี ซึ่งเป็นการจ่ายค่าปรับเป็นรายปี กรณีเช่นนี้ก็จะสามารถทำได้และประโยชน์ด้านหนึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาการมีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือการล้มละลายซึ่งจะทำให้การปรับสามารถตกลงเป็นพับได้ แม้ว่าโทษปรับสามารถที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมได้ อย่างไรก็ตามโทษปรับก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้กับความผิดบางกรณี โดยเฉพาะเรื่องความผิดที่มีความรุนแรง ในกรณีที่โทษปรับเป็นการลงโทษเพียงอย่างเดียวที่จะกำหนดได้สำหรับความผิดนั้น เช่น การละเมิดโดยการใช้ความรุนแรงโดยเจตนาต่อบุคคล⁴⁸ แต่ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลนั้น ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-38 ได้กำหนดอัตราโทษปรับไว้สูงถึง 5 เท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับบุคคลธรรมดา และการกำหนดโทษอยู่ในดุลพินิจของผู้พิพากษาซึ่งสามารถปรับให้เหมาะสมกับสถานะทางการเงินของนิติบุคคลผู้กระทำความผิดได้⁴⁹

⁴⁷ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 176.

⁴⁸ Michèle – Laure Rassat. (อ้างถึงใน เชษฐภัทร พรหมชนะ, 2547, หน้า 60).

⁴⁹ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 184.

3.2.1.2 การบังคับโทษปรับ

หากผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับตามคำพิพากษาของศาล กฎหมายได้กำหนดมาตรการบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกาย (la contrainte par corps) ของผู้ต้องโทษปรับได้มาตรการดังกล่าวคือการจำกัดเสรีภาพของจำเลยเป็นเวลาตั้งแต่ 5 วัน ถึง 4 เดือน ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวขึ้นอยู่กับจำนวนเงินค่าปรับที่จำเลยไม่ชำระตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 750 ดังนี้⁵⁰

- 1) 5 วัน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนตั้งแต่ 150 ยูโร แต่ไม่เกิน 450 ยูโร
 - 2) 10 วัน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 450 ยูโร แต่ไม่เกิน 1,500 ยูโร
 - 3) 20 วัน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 1,500 ยูโร แต่ไม่เกิน 3,000 ยูโร
 - 4) 1 เดือน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 3,000 ยูโร แต่ไม่เกิน 6,000 ยูโร
 - 5) 2 เดือน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 6,000 ยูโร แต่ไม่เกิน 12,000 ยูโร
 - 6) 4 เดือน ถ้าค่าปรับหรือการลงโทษทางการเงินเป็นจำนวนสูงกว่า 12,000 ยูโร
- การบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกายในกรณีไม่ชำระโทษปรับนี้ ไม่สามารถกระทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้⁵¹

- 1) เป็นความผิดทางการเมือง
- 2) เป็นความผิดเกี่ยวกับการพิมพ์ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 749)
- 3) หากผู้ต้องโทษเป็นผู้เยาว์หรือบุคคลที่มีอายุตั้งแต่หกสิบปีขึ้นไป (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 751)
- 4) หากผู้ต้องโทษอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 752)
- 5) หากเป็นการบังคับเอา กับสามีภริยาในขณะเดียวกัน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 753)
- 6) ผู้แทนของนิติบุคคลซึ่งไม่สามารถชำระค่าปรับได้

⁵⁰ แหล่งเดิม. หน้า 169-170.

⁵¹ แหล่งเดิม.

แม้ว่าการบังคับเอา กับเนื้อตัวร่างกายในกรณีที่ต้องโทษปรับ ไม่สามารถชำระโทษปรับได้ นี่จะเป็นมาตรการที่มีลักษณะทางอาญา แต่มาตรการดังกล่าวไม่ใช่โทษ ซึ่งศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่า มาตรการดังกล่าวมีฐานะเป็นมาตรการบังคับเอา กับโทษทางทรัพย์สินแต่ไม่ใช่โทษ (คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญา เมื่อวันที่ 24 กันยายน ค.ศ. 1996 เลขที่ 328)⁵²

3.2.1.3 การใช้มาตรการอื่นแทนโทษปรับ

ในฝรั่งเศสนอกจากโทษปรับและโทษจำคุกแล้ว ยังมีรูปแบบการลงโทษที่เกิดขึ้นใหม่ ที่เรียกว่า “โทษทางเลือกหรือโทษแทนที่” (Les peines alternatives หรือ Les peines de substitution) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้โทษประเภทนี้ในการลงโทษแทนโทษจำคุกระยะสั้นและเป็นโทษที่มีรูปแบบพิเศษจากโทษหลัก ซึ่งการใช้โทษทางเลือกเป็นโทษแทนที่โทษหลักนั้น มีความหมายเข้าใจ โดยนัยว่าศาลจะลงโทษหลักไปพร้อมกับโทษทางเลือกไม่ได้ กล่าวคือจะลงโทษจำคุกหรือโทษปรับพร้อมกับลงโทษทางเลือกไม่ได้⁵³

โทษทางเลือกสำหรับความผิดซ้ำเติมโทษ (Les peines correctionnelles alternatives)

โทษทางเลือกเกิดขึ้นมาตั้งแต่ครั้งที่มีการออกกฎหมายฉบับลงวันที่ 11 กรกฎาคม ค.ศ. 1975 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้โทษประเภทนี้ในการลงโทษแทนโทษจำคุกระยะสั้น โทษทางเลือก จึงเป็นโทษที่มีรูปแบบพิเศษจากโทษหลักอันเป็นโทษดั้งเดิมทั่วไป รูปแบบของโทษประเภทนี้ คือ การห้ามหรือการจำกัดสิทธิต่างๆ ของผู้กระทำความผิด ต่อมาเมื่อได้มีการประกาศใช้กฎหมายฉบับลงวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1983 ได้มีการบัญญัติประเภทของโทษทางเลือกให้สมบูรณ์ โดยแก้ไขเพิ่มเติมโทษใหม่ๆ เข้าไปอีก คือการทำงานสาธารณะและโทษปรับรายวัน

ต่อมาเมื่อได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาฉบับใหม่เมื่อปี ค.ศ. 1993 แล้ว โทษทางเลือกก็ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 131-3(3)-(5) เรียงตามลำดับดังนี้ คือ

- (1)
- (2)
- (3) โทษปรับรายวัน (Le jour-amende)
- (4) โทษทำงานบริการสาธารณะ (Le travail d'intérêt général)
- (5) โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-1

⁵² แหล่งเดิม.

⁵³ แหล่งเดิม. หน้า 171.

การใช้โทษทางเลือกเป็นโทษแทนที่โทษหลักนั้น มีความหมายเข้าใจโดยนัยว่าศาลจะลงโทษหลักพร้อมไปกับโทษทางเลือกไม่ได้ กล่าวคือ จะลงโทษจำคุกหรือโทษปรับพร้อมกับโทษทางเลือกไปพร้อมกันไม่ได้⁵⁴

ในหัวข้อนี้จะได้ศึกษารายละเอียดของโทษทางเลือกเรียงตามลำดับ ดังนี้

1) โทษปรับรายวัน (Le jour-amende)

โทษปรับรายวันมีการนำมาใช้ในกฎหมายฝรั่งเศสโดยรัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1983 เพื่อเป็นโทษที่ใช้แทนที่โทษจำคุก ต่อเมื่อมีการปฏิรูปประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสได้กำหนดให้โทษปรับรายวันกลายเป็นโทษเสริมทั่วไปและเป็นโทษที่สามารถใช้แทนที่โทษปรับตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 131-5 และ 131-25⁵⁵

โทษปรับรายวันให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดจำนวนค่าปรับในแต่ละวัน โดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและภาระความรับผิดชอบของจำเลย ซึ่งจะต้องไม่เกิน 300 ยูโรต่อหนึ่งวัน และการกำหนดจำนวนวันที่จะต้องรับโทษปรับรายวันนั้นจะต้องคำนึงถึงพฤติการณ์แวดล้อมแห่งการกระทำความผิดแต่ต้องไม่เกิน 360 วัน (ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131-5) ตัวอย่างเช่น จำเลยถูกลงโทษปรับรายวัน 30 ยูโรต่อหนึ่งวันเป็นระยะเวลา 100 วัน รวมเป็นเงิน 3,000 ยูโร อย่างไรก็ตามจำนวนเงินค่าปรับทั้งหมดที่กำหนดไว้สำหรับโทษปรับรายวันจะต้องไม่เกินจำนวนเงินสูงสุดของค่าปรับต่อวัน คือ 300 ยูโร คูณด้วยจำนวนวันสูงสุดของโทษปรับรายวัน คือ 360 วัน (300 x 360) เท่ากับ 108,000 ยูโร คิดเป็นเงินไทยประมาณ (108,000 x 50) เท่ากับ 5,400,000 บาท⁵⁶

2) โทษการทำงานบริการสาธารณะ (Le travail d'intérêt général)

โทษการทำงานบริการสาธารณะถูกบัญญัติใช้เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1983 มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้แทนการลงโทษหลัก ดังนั้นประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสมาตรา 131-9 จึงห้ามการลงโทษการทำงานบริการสาธารณะพร้อมกับโทษจำคุก และยังห้ามการลงโทษการทำงานบริการสาธารณะพร้อมกับการลงโทษอื่นๆ เช่น โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิของผู้กระทำความผิด โทษปรับ โทษปรับรายวัน⁵⁷

⁵⁴ อุทัย อาทิวา. (2554). รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. หน้า 17-18.

⁵⁵ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 171.

⁵⁶ แหล่งเดิม. หน้า 172.

⁵⁷ แหล่งเดิม.

การทำงานบริการสาธารณะเป็นโทษที่จะใช้ในขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฝรั่งเศส โดยจะใช้กับคดีอาญาที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุ การกระทำความผิดในคดีเล็กๆ น้อยๆ ที่มีการทำซ้ำแล้วซ้ำอีก หรือความผิดปานกลาง ความผิดเกี่ยวกับการจราจรหรือการคมนาคม ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าส่วนใหญ่ศาลอุทธรณ์จะเป็นผู้นำวิธีการดังกล่าวมาใช้มากกว่าศาลชั้นต้น ซึ่งศาลจะพิพากษาเมื่อสิ้นสุดการพิจารณาคดี โดยในทางปฏิบัติจะมีผู้ทำหน้าที่บังคับโทษ (Le juge de l'application des peines (JAP)) ซึ่งจะเป็นผู้พิพากษาในศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ หรือผู้พิพากษาในศาลที่มีคำพิพากษาแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาบังคับโทษ ผู้พิพากษาบังคับโทษจะตรวจสอบประวัติและความประพฤติของผู้ต้องโทษเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมในการปรับเปลี่ยนโทษ หากพิจารณาแล้วสมควรจะได้รับการเปลี่ยนโทษ ผู้พิพากษาบังคับโทษจะเป็นผู้ร้องขอให้ศาลเปลี่ยนโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน เป็นการทำงานบริการสาธารณะภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หรือรอการลงโทษพร้อมกับการใช้ทำงานบริการสาธารณะตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 132 – 54⁵⁸

ลักษณะงานบริการสาธารณะส่วนใหญ่จะเป็นการทำงานในด้านการรักษาสีสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นการทำงานที่มีความเสี่ยงน้อย ในกรณีที่ผู้ต้องโทษนั้นมียานพาหนะแล้วจะต้องบังคับใช้การทำงานบริการสาธารณะนอกเวลาของการทำงานปกติโดยหน่วยงานที่ผู้ต้องโทษไปทำงาน จะต้องเป็นผู้จ่ายค่าอาหาร ค่าเดินทาง และเงินประกันความเสียหายอันเกิดจากการทำงาน⁵⁹

ในการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการทำงานบริการสาธารณะนั้น มาตรา 131 -22 แห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศสได้กำหนดว่า ผู้พิพากษาบังคับโทษจะเป็นผู้กำหนดวิธีการและระยะเวลาในการใช้บังคับการทำงานบริการสาธารณะ โดยจะมีการกำหนดระยะเวลาการทำงานเป็นเวลา 40 – 200 ชั่วโมง ภายในระยะเวลาไม่เกิน 18 เดือน โดยไม่มีค่าตอบแทน และภายใต้ข้อจำกัดตามที่ศาลกำหนด ระยะเวลาดังกล่าวจะสิ้นสุดลงเมื่อผู้ต้องโทษได้ทำงานบริการสังคมเสร็จสมบูรณ์ โดยระยะเวลาดังกล่าวอาจสะดุดหยุดลงได้ในกรณีที่ผู้ต้องโทษประสบปัญหาที่ร้ายแรงและเร่งด่วน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ⁶⁰

ตามมาตรา 131 – 23 ในบางกรณีอาจจะมีกรณีที่การทำงานบริการสาธารณะจะต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดหรือกฎระเบียบแห่งกฎหมายในเรื่องต่อไปนี้⁶¹

⁵⁸ เชษฐภัทร พรหมชนะ. เล่มเดิม. หน้า 63-65.

⁵⁹ แหล่งเดิม.

⁶⁰ แหล่งเดิม.

⁶¹ Article 131-23 Community service work is governed by the legal and regulatory prescriptions concerning night work, hygiene and security, as well as those relating to women and young persons at work. Community service work may be executed at the same time as a professional activity.

- (1) งานกลางคืน
- (2) ความสะอาด
- (3) ความปลอดภัย
- (4) งานของสตรีและงานของเด็ก

เพื่อให้สอดคล้องกับงานประเภทนี้ การทำงานบริการสาธารณะอาจจะกำหนดให้สามารถทำงานปกติและทำงานบริการสาธารณะด้วยก็ได้ ในกรณีที่ตัวจำเลยประกอบวิชาชีพอยู่จะทำงานบริการสาธารณะภายหลังจากงานปกติของตนเอง

3) โทษห้ามหรือการจำกัดสิทธิต่างๆ ของผู้กระทำความผิด⁶²

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 131 – 6 ได้บัญญัติโทษห้ามหรือจำกัดสิทธิของผู้กระทำความผิดไว้จำนวน 11 ประการตามลำดับความหนักเบา โดยเกือบครึ่งหนึ่งของโทษดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อสิทธิมนุษยชนที่สำคัญยิ่งนั่นก็คือ การห้ามขับขี่ยานพาหนะ

เมื่อศาลพิพากษาลงโทษปรับแล้ว ในฝรั่งเศสอำนาจหน้าที่ในการจัดให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษาเป็นของอัยการ (le ministère public) ซึ่งตามความหมายในภาษาฝรั่งเศส หมายถึงเจ้าพนักงานซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ประจำอยู่ตามศาล เพื่อเป็นผู้แทนของสังคมมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินการในนามของสังคมให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวกับความเรียบร้อย โดยเป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดีและจัดให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยอัยการของฝรั่งเศสมีอำนาจที่จำกัดเฉพาะในการดำเนินคดีอาญาในศาลเท่านั้น แต่นอกศาลอัยการก็ยังมีหน้าที่ต่างๆ ซึ่งในทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ ทางระเบียบวินัยและทางด้านปกครองอีกมากมายหลายประการ

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ในฝรั่งเศสศาลจะกำหนดโทษปรับควบคู่กับโทษจำคุกและมีสัดส่วนสัมพันธ์กัน เมื่อจำเลยไม่ชำระค่าปรับกฎหมายได้กำหนดมาตรการในการบังคับเอาคืนเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องโทษโดยการจำกัดเสรีภาพได้ แต่มาตรการดังกล่าวไม่ใช่โทษเป็นเพียงมาตรการบังคับเอาทรัพย์สินเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีโทษทางเลือกหรือโทษแทนที่มาใช้แทนที่โทษปรับได้ และในการบังคับค่าปรับเป็นอำนาจของอัยการ เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาเป็นกระบวนการเดียวตั้งแต่เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นไปจนถึงการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา

⁶² ฌอง คี ใจหาญ และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 172-173.

3.2.1.4 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในฝรั่งเศส คือ การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม โดยในช่วง ปี ค.ศ. 1994 มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมืองของฝรั่งเศส โดยเฉพาะหลังการประกาศใช้บังคับประมวลกฎหมายอาญาฉบับแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักการใช้มาตรการบริการสังคม จากเดิมศาลจะให้มาตรการบริการสังคมในลักษณะที่เป็นทางเลือกของศาล ต่อมาศาลจะใช้มาตรการลงโทษจำคุกได้เฉพาะกรณีที่ทำเป็นเท่านั้น และต้องอธิบายเหตุผลประกอบการพิจารณาโทษจำคุกด้วย หลังการเปลี่ยนแปลงหลักการใช้ดุลพินิจของศาลดังกล่าวมาแล้ว ปรากฏว่าในช่วงปี ค.ศ. 1984-1994 อัตราการลงโทษจำคุกและจำนวนนักโทษในเรือนจำมีแนวโน้มที่จะลดจำนวนลง แต่จากการศึกษาพบว่า การลงโทษจำคุกนั้นมีระยะเวลาเฉลี่ยนานขึ้น โดยการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับนั้นจะให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการกำหนดเงื่อนไข โดยในฝรั่งเศสจะมีการแต่งตั้งผู้พิพากษาบังคับโทษในการพิจารณาถึงความเหมาะสม และเป็นผู้กำหนดวิธีการและระยะเวลาในการใช้บังคับมาตรการบริการสังคม โดยการสั่งให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในฝรั่งเศสยังคงต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิดก่อน ทั้งนี้ ผู้กระทำความผิดสามารถปฏิเสธ ไม่ยอมรับมาตรการบริการสังคมได้

ลักษณะงานบริการสังคมส่วนใหญ่จะเป็นการทำงานในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นการทำงานที่มีความเสี่ยงน้อย และในกรณีที่ผู้ต้องโทษนั้นมีงานทำอยู่แล้วจะต้องบังคับใช้มาตรการบริการสังคมนอกเวลาของการทำงานปกติโดยหน่วยงานที่ผู้ต้องโทษไปทำงาน จะต้องเป็นผู้จ่ายค่าอาหาร ค่าเดินทาง และเงินประกันความเสียหายอันเกิดจากการทำงาน

3.2.2 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ระบบการลงโทษของเยอรมนีในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยได้นำหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ (German Constitutional Law) กับอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The European Convention of Human Rights) ผสมผสานเข้าด้วยกันในการพิจารณากำหนดโทษทางอาญา โดยกฎหมายรัฐธรรมนูญเยอรมนีได้ห้ามการลงโทษประหารชีวิต (มาตรา 102GG) ซึ่งสอดคล้องกับอนุสัญญาฯ พิธีสารฉบับที่ 6 (Nov 1994) ที่ว่า “ห้ามการลงโทษประหารชีวิตอย่างน้อยที่สุดก็ในยามสันติ” นอกจากนั้นยังได้กำหนดห้ามการลงโทษที่เป็นการทรมานชั่วร้ายโหดเหี้ยมและปฏิบัติที่ต่ำช้า (มาตรา 3) ซึ่งความดังกล่าวได้เป็นกุญแจสำคัญนำไปสู่การบังคับใช้โทษในเยอรมนี เช่น ในคดี Tyrer ในส่วนของการลงโทษต่อร่างกาย ศาล Strasbourg ได้เข้ามาผลักดันนโยบายดังกล่าวให้เด่นชัดยิ่งขึ้น โดยกล่าวว่า “ในส่วนของความเชื่อที่ว่า การลงโทษต่อร่างกายของศาลนั้นจะเป็นการป้องปรามอาชญากรรมจะต้องถูกชี้ให้เห็นว่า การลงโทษนั้น ไม่ได้ลดลักษณะที่ต่ำช้าของมันเลย และการ

ลงโทษนั้นเป็นการป้องปรามหรือการช่วยเหลือที่มีประสิทธิผลในการควบคุมอาชญากรรม” แสดงให้เห็นถึงแนวทางของศาลในการบังคับใช้โทษว่าการที่ศาลจะลงโทษจำคุกอันเป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคลใด ศาลจะต้องมีเหตุผลมากพอในการอนุญาตให้จำคุกบุคคลนั้น โดยศาลจะต้องคำนึงถึงหลักสำคัญสองประการ คือ หลักความเท่าเทียมกัน ซึ่งหมายถึงการใช้เหตุผลที่ดีโดยจะต้องมีการพิจารณาอย่างละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาเฉพาะแต่ละคดีไปและหลักความได้สัดส่วน ซึ่งหมายถึงการลงโทษที่ไม่สาหัสจนเกินไป

จากแนวความคิดดังกล่าวทำให้เกิดโครงสร้างของการบังคับใช้โทษในประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนี (German Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB)) ในส่วนที่ 3 ว่าด้วยการลงโทษ ซึ่งแยกการลงโทษตามกฎหมายนี้ออกเป็น 2 ระบบคือ 1. ระบบการลงโทษ และ 2. มาตรการฟื้นฟูแก้ไขและความปลอดภัย

ในส่วนแรกคือระบบการลงโทษ กฎหมายเยอรมนีจำกัดอยู่แค่การจำคุกและการปรับเท่านั้น โดยได้อนุญาตให้มีการจำคุกตลอดชีวิตได้ แต่จะกระทำได้เพียงแต่อาชญากรรมที่ร้ายแรงเท่านั้น และได้กำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องของการกักขังระยะสั้นไว้ด้วย⁶³ พร้อมทั้งกำหนดบทบัญญัติย่อยพิเศษเกี่ยวกับการคุมประพฤติการปล่อยตัวไว้⁶⁴ เพื่อลดการลงโทษในรูปแบบดังกล่าว

⁶³ Section 47 Short Terms of Imprisonment only in Exceptional Cases

(1) A court may impose imprisonment for less than six months only when special circumstances exist, either in the act or the personality of the perpetrator, which make the imposition of imprisonment indispensable to exert influence on the perpetrator or to defend the legal order.

(2) If the law does not provide for a fine and a term of imprisonment of six months or more has been ruled out, the court shall impose a fine if the imposition of imprisonment is not indispensable pursuant to subsection (1) IF the law provides for an increased minimum term of imprisonment, the minimum fine in cases covered by sentence 1 is determined by the minimum prescribed term of imprisonment; thirty daily rates shall thus correspond to one month imprisonment.

⁶⁴ Section 56 Suspended Execution of Punishment

(1) Upon a sentence of imprisonment of no more than one year the court shall suspend the execution of the punishment and grant probation if it can be expected that the sentence will serve the convicted person as a warning and he will commit no further crimes in the future even without the influence exerted by serving the sentence. Particularly to be considered are the personality of the convicted person, his previous history, the circumstances of his act, his conduct after the act, his living conditions and the effects which can be expected as a result of the suspension.

โดยศาลอาจมีคำสั่งให้คุมประพฤติผู้กระทำความผิดได้ ทั้งนี้จำกัดอยู่แต่เพียงการลงโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี และอาจได้รับการปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไขคุมประพฤติในกรณีที่ได้รับโทษไปแล้ว 2 ใน 3 หรืออาจได้รับการปล่อยตัวภายใต้เงื่อนไขพิเศษในกรณีที่ได้รับโทษไปแล้ว 1 ใน 2 และก่อนที่จะกล่าวถึงการลงโทษปรับ ซึ่งเป็นสาระสำคัญ จะขอกล่าวถึงส่วนที่สอง คือมาตรการฟื้นฟูแก้ไขและความปลอดภัย อันเป็นรูปแบบของการบังคับใช้โทษอย่างหนึ่ง มาตรการดังกล่าวได้แยกออกเป็น 2 ประการ คือ มาตรการ กักขัง ซึ่งได้แก่การนำตัวไปไว้ในโรงพยาบาล โดยมาตรการนี้ใช้บังคับต่อผู้กระทำความผิดที่มีปัญหาทางจิตรุนแรง และมาตรการที่มีได้กักขัง ได้แก่การเพิ่มถอนใบอนุญาตขับขี่ยานยนต์⁶⁵ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดทางจราจร

3.2.2.1 การกำหนดโทษปรับ

ในการกำหนดโทษปรับของเยอรมนีนำรูปแบบการลงโทษปรับในระบบปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine) ซึ่งเป็นระบบของกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียมาใช้ เนื่องจากเห็นว่าเงินและทรัพย์สินของบุคคลไม่ได้มีเท่าเทียมกัน และจะต้องไม่ทำให้ผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีน้อยกว่าจะต้องรับโทษที่รุนแรงกว่าผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดในเรื่อง “การเป็นเหยื่อที่เท่าเทียมกัน” (Opfergleichheit) ดังนั้นโทษปรับจะไม่ถูกกำหนดเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนมาตั้งแต่แรก หากแต่จะแบ่งโทษปรับออกเป็นจำนวนวันของโทษปรับและอัตราของโทษปรับ ในขณะที่การกำหนดจำนวนวันของโทษปรับจะเป็นไปตามหลักทั่วไปว่าด้วยการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษ กล่าวคือตามระดับความมิชอบด้วยกฎหมายของการกระทำผิด

(2) The court may also suspend the execution of a longer term of imprisonment which does not exceed two years under the provisions of subsection (1) and grant probation if a comprehensive evaluation of the act and personality of the convicted person reveals the existence of special circumstances. In making the decision the efforts of the convicted person to make restitution for the harm caused by the act should particularly be considered.

(3) The execution of a sentence of imprisonment of no less than six months shall not be suspended when defense of the legal order so requires.

(4) A suspended execution of punishment may not be limited to a part of the punishment. It shall not be excluded by the crediting of time served in remand detention or any other deprivation of liberty.

⁶⁵ Section 63 Placement in a Psychiatric Hospital

If someone committed an unlawful act and at the time lacked capacity to be adjudged guilty (Section 20) or was in a state of diminished capacity (Section 21), the court shall order placement in a psychiatric hospital if a comprehensive evaluation of the perpetrator and his act reveals that, as a result of his condition serious unlawful acts can be expected of him and he therefore presents a danger to the general public.

ที่สามารถดำเนินได้ ในการกำหนดอัตราโทษปรับจะเป็นไปตามความสัมพันธ์ในทางส่วนตัวและฐานะในทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด การแยกความแตกต่างดังกล่าวจะทำให้ในกรณีที่ผู้กระทำผิดที่มีฐานะในทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน (อัตราโทษปรับที่แตกต่างกัน) แต่กระทำความผิดที่มีความน่าตำหนิพอๆ กัน (จำนวนวันของโทษปรับที่เท่าๆ กัน) จะได้รับผลกระทบจากการลงโทษปรับที่เท่าๆ กันแม้ว่าจะต้องชำระจำนวนค่าปรับโดยรวมแตกต่างกันก็ตาม⁶⁶

โดยในประมวลกฎหมายอาญาของเยอรมนี มาตรา 40 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการลงโทษปรับรายวันไว้ดังนี้⁶⁷

- 1) โทษปรับจะถูกกำหนดเป็นอัตรารายวันอย่างน้อยที่สุดเป็นเวลา 5 วัน ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายกำหนดเอาไว้เป็นอย่างอื่น และอย่างมากที่สุดจะเป็นเวลา 360 วัน
- 2) ศาลเป็นผู้พิจารณาอัตราค่าปรับในแต่ละวัน โดยคำนึงถึงลักษณะส่วนตัวและสภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิด โดยศาลจะพิจารณาจากรายได้สุทธิโดยเฉลี่ยที่ผู้กระทำผิดมีหรืออาจมีในหนึ่งวันเป็นจุดเริ่มต้น โดยค่าปรับรายวันจะถูกกำหนดขั้นต่ำเป็นเงินจำนวน 1 ยูโร และขั้นสูงเป็นจำนวน 5,000 ยูโร
- 3) ในการพิจารณาค่าปรับรายวันศาลอาจนำรายได้ของผู้กระทำผิด ทรัพย์สินหรือพื้นฐานอื่นๆ มาประเมินร่วมด้วย
- 4) จำนวนเงินและอัตราค่าปรับรายวันจะต้องระบุไว้ในคำพิพากษาคด้วย

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษปรับรายวันจะแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกเป็นการกำหนดจำนวนวันของโทษปรับ ซึ่งจะถูกกำหนดจากความรุนแรงของการกระทำความผิด ซึ่งเป็นไปตามหลักการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษที่พิจารณาจากความมิชอบด้วยกฎหมายของการกระทำความผิดและความน่าตำหนิของตัวผู้กระทำผิด รวมทั้งทฤษฎีการลงโทษเรื่องการป้องกัน ส่วนขั้นตอนที่สองเป็นการกำหนดอัตราโทษปรับรายวัน ซึ่งในขั้นตอนนี้จะกระทำได้อต่อเมื่อได้มีการกำหนดจำนวนวันของโทษปรับแล้ว โดยในขั้นตอนนี้ศาลจะกำหนดค่าปรับรายวันให้เหมาะสมกับรายได้เฉลี่ยสุทธิต่อวันของผู้กระทำผิด โดยพิจารณาจากลักษณะส่วนตัวและฐานะทางเศรษฐกิจ ตลอดจนอาจนำรายได้ ทรัพย์สินหรือข้อพิจารณาอื่นๆ มาใช้ประกอบในการคำนวณอัตราค่าปรับต่อวันได้ โดยการกำหนดอัตราค่าปรับรายวันจะต้องไม่กำหนดให้สูงเกินไปจนกระทั่งกระทบกระเทือนต่อการใช้ชีวิตในสังคมของผู้กระทำผิดจนทำให้ไม่อาจบรรลุเป้าหมายของโทษได้

⁶⁶ Meier. (อ้างถึงใน ฌรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2549, หน้า 206).

⁶⁷ German Criminal Code section 40.

3.2.2.2 การบังคับโทษปรับ

เมื่อมีคำพิพากษาลงโทษปรับและผู้กระทำความผิดจะต้องชำระค่าปรับตามจำนวนที่กำหนดให้แก่รัฐ แต่ถ้าผู้กระทำความผิดไม่สามารถชำระค่าปรับได้ทันที เนื่องจากสภาพส่วนตัวหรือสถานทางเศรษฐกิจแล้ว ศาลจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดชำระค่าปรับเป็นงวดๆ ได้ และศาลมีอำนาจที่จะเพิกถอนคำสั่งให้ชำระค่าปรับเป็นงวดได้ หากปรากฏว่าผู้กระทำความผิดไม่ชำระค่าปรับรายงวดได้ตามเวลาที่กำหนด⁶⁸ และหากผู้กระทำความผิดไม่ชำระเงินค่าปรับภายในกำหนดและไม่สามารถจ่ายเงินตามจำนวนที่ศาลมีคำสั่งปรับไว้ได้แล้ว ผู้กระทำความผิดจะต้องถูกกักขังแทนการชำระค่าปรับ โดยถืออัตราระยะเวลาหนึ่งวันของค่าปรับรายวันเท่ากับหนึ่งวันของโทษจำคุก⁶⁹

การกักขังแทนค่าปรับ (Ersatzfreiheitsstrafe) การกักขังแทนค่าปรับถือว่าเป็นโทษทางอาญาโดยแท้ ไม่ใช่เป็นเพียงวิธีการบังคับให้มีการบังคับชำระค่าปรับ การกักขังแทนค่าปรับจึงเป็นไปตามบทบัญญัติว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก เงื่อนไขของการกักขังแทนค่าปรับคือ การไม่ชำระค่าปรับด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้ต้องคำพิพากษาให้ชำระค่าปรับไม่มีสิทธิที่จะเลือกระหว่างการชำระค่าปรับหรือจะยอมให้กักขังแทนค่าปรับ เนื่องจากหากมีการกักขังแทนค่าปรับแล้วก็จะไม่มีการเก็บเงินค่าปรับอีกต่อไป และในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาให้ชำระค่าปรับได้ชำระค่าปรับไปแล้วบางส่วนก็จะมีการหักวันที่ต้องโทษกักขังแทนค่าปรับไปตามส่วนเกณฑ์ขั้นต่ำของโทษกักขังแทนค่าปรับคือ 1 วัน⁷⁰

3.2.2.3 การใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษปรับ

ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันได้บัญญัติกรณีของโทษปรับไว้ในมาตรา 40 ถึงมาตรา 43 โดยมาตรา 40 เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการลงโทษปรับรายวัน ซึ่งมีทั้งหมด 4 อนุมาตรา ส่วนมาตรา 41 เป็นกรณีของการลงโทษปรับนอกเหนือจากการลงโทษจำคุก มาตรา 42 เป็นกรณีเกี่ยวกับการผ่อนชำระค่าปรับและมาตรา 43 เป็นกรณีของการจำคุกแทนค่าปรับในกรณีที่ไม่ว่าจะชำระค่าปรับได้

⁶⁸ German Criminal Code section 42.

⁶⁹ German Criminal Code section 43.

⁷⁰ Meier. (อ้างถึงใน ฌรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2549, หน้า 220).

ทั้งนี้ เมื่อปรากฏว่าผู้กระทำความผิดไม่ชำระเงินค่าปรับตามจำนวนและภายในเวลาที่ศาลกำหนดแล้วผู้นั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ทั้งนี้ รัฐบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา Introductory Act to the Criminal Code (EGStGB) มาตรา 293 ได้บัญญัติทางเลือกของการกักขังแทนค่าปรับไว้ดังนี้⁷¹

1) รัฐบาลของรัฐท้องถิ่นมีอำนาจที่จะปรับใช้มาตรการตามกฎหมายซึ่งกำหนดให้หน่วยงานที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายบังคับโทษแก่จำเลยที่ต้องคำพิพากษาให้ต้องกักขังภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยการทำงานแบบให้เปล่า ถ้าบุคคลที่ต้องคำพิพากษานั้นได้ทำงานแบบให้เปล่าแล้วเป็นอันทดแทนการจำคุกได้ การทำงานนั้นต้องไม่มีค่าตอบแทนใด ทั้งไม่มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาผลกำไรจากการทำงานให้บริการนั้น ทั้งนี้ ให้ใช้ถึงหน่วยงานของรัฐอื่นที่รับโอนตัวบุคคลที่ต้องคำพิพากษานั้นด้วย

2) ด้วยเป็นการทำงานแบบให้เปล่าจึงไม่มีความสัมพันธ์ในทางการทำงานภายใต้ความหมายของกฎหมายแรงงาน และไม่มีความสัมพันธ์ในทางการทำงานตามความหมายของกฎหมายประกันสังคม รวมไปถึงการประกันการว่างงาน หรือฐานที่ตั้งของภาษี กฎหมายอื่นที่เป็นการคุ้มครองแรงงานให้นำบังคับใช้ในการนี้โดยอนุโลม

จากบทบัญญัติดังกล่าวจึงทำให้เห็นได้ว่าการบังคับคดีในส่วนของการกักขังแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคม (การทำงานนอกที่คุมขัง) โดยผู้กระทำความผิดสามารถที่จะทำงานบริการสังคมเพื่อทดแทนการที่จะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งการทำงานบริการสังคมนี้จะต้องไม่ได้รับค่าตอบแทนและจะต้องไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ และผู้ต้องโทษจะไปทำงานในสถานที่ที่เป็นสาธารณประโยชน์หรือที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และเมื่อผู้กระทำความผิดได้ทำงานบริการสังคมแล้ว การกักขังแทนค่าปรับก็เป็นอันระงับไป แต่ถ้า

⁷¹ Type 293 avert the enforcement of the custodial sentence and provision of Work performance

(1) The Land governments are authorized to adopt by ordinance provisions that require the Enforcement authority may authorize the offender, the enforcement of a custodial sentence under § Avert 43 of the Criminal Code by free labor. If the convicted person has made free labor, is done the replacement of imprisonment. The work must be free of charge; they must not profit-making Serve purposes. The state governments, the authorization by ordinance to the Transfer state justice departments.

(2) Due to the free labor is no employment relationship within the meaning of labor law and no Employment relationship within the meaning of social insurance, including unemployment insurance, or Tax law founded. The legislation on worker protection shall apply by analogy.

ทำงานแย่หรือไม่ทำงานหรือไม่มาทำงานโดยไม่มีข้อแก้ตัว ก็จะถูกบังคับโทษปรับและบังคับโทษกักขังแทนค่าปรับต่อไป

โดยที่ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนีมีหลักสำคัญ คือ จะไม่นำเอาการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน ดังนั้น ศาลเยาวชนจะนำมาตรการอื่นๆ มาใช้แทนการลงโทษทางอาญา 3 มาตรการด้วยกันคือ

1) มาตรการให้การศึกษา (Educational Measures) เช่น การให้บริการสังคม (Community Service) หรือการเข้าร่วมโครงการฝึกหัดทางสังคม (Participation in Sanction System) เป็นต้น

2) มาตรการทางวินัย (Disciplinary Measures) รวมถึงการกักขังระยะสั้นเป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ (Short Term Detention up to 4 week)

3) การจำคุกเยาวชน (Youth Imprisonment) ซึ่งมีการจำคุกขั้นต่ำคือ 6 เดือน และการจำคุกขั้นสูงคือ 5 ปี สำหรับกรณีที่มีการกระทำความผิดที่รุนแรงมาก ผู้กระทำความผิดอาจถูกจำคุกขั้นสูงถึง 10 ปีก็ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ในเยอรมนีการลงโทษปรับผู้กระทำความผิดเป็นระบบปรับ โดยกำหนดตามวันและรายได้ โดยศาลต้องคำนึงถึงความน่าคำห็นของผู้กระทำผิด เนื่องจากผลร้ายที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับคือ การสูญเสียเงินซึ่งส่งผลให้ผู้กระทำความผิดจะต้องสละการจับจ่ายใช้สอยในขณะหนึ่งไป และจุดเน้นของโทษปรับอยู่ตรงที่การเตือนและการชู่ที่เกี่ยวกับการสูญเสียเงินทอง และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว การบังคับคดีจะทำให้ได้ต่อเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว หากผู้นั้นไม่ชำระค่าปรับจะได้รับการเตือน และถ้าไม่ชำระจะถูกกักขังแทนค่าปรับ และการกักขังแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคม โดยมีเจ้าหน้าที่ในการบังคับคดีเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะใช้มาตรการใดในการบังคับคดี

3.2.2.4 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในเยอรมนี คือ การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการทางสังคม (community service) แทนค่าปรับ ทั้งนี้ หากปรากฏว่าผู้กระทำความผิดไม่ชำระเงินค่าปรับตามจำนวนภายในเวลาที่ศาลกำหนด ผู้นั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ โดยในมาตรา 293 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา (EGStGB) ได้บัญญัติทางเลือกของการกักขังแทนค่าปรับไว้ว่าการบังคับคดีในส่วนของการกักขังแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคม (การทำงานนอกที่คุมขัง) โดยผู้กระทำความผิดสามารถที่จะทำงานบริการสังคมเป็นเวลา 6 ชั่วโมง เพื่อทดแทนการที่จะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับหนึ่งวัน ซึ่งการทำงานบริการสังคมนี้จะต้องไม่ได้รับค่าตอบแทนและจะต้องไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ และผู้ต้องโทษจะไปทำงานในสถานที่ที่เป็นสาธารณประโยชน์หรือที่เกี่ยวกับ

สิ่งแวดล้อม และเมื่อผู้กระทำความผิดได้ทำงานบริการสังคมแล้ว การกักขังแทนค่าปรับก็จะเป็นอันระงับไป แต่ถ้าทำงานแย่หรือไม่ทำงานหรือไม่มาทำงาน โดยไม่มีข้อแก้ตัว ก็จะถูกบังคับโทษปรับและบังคับโทษกักขังแทนค่าปรับต่อไป โดยในประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนีมีหลักสำคัญ คือ จะไม่นำเอาการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน ดังนั้น ศาลเยาวชนจะนำมาตรการอื่นๆ มาใช้แทนการลงโทษทางอาญา หนึ่งในมาตรการแทนโทษคือ การให้ทำงานบริการสังคม (Community Service)

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาของการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย กับแนวคิด การบังคับให้ทำงานแทนค่าปรับ

จากการศึกษาถึงวิวัฒนาการและแนวคิด เกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับ โดยใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมหรือการให้ทำงานสาธารณประโยชน์ที่ได้วิวัฒนาการมาจากทฤษฎีการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา ที่มุ่งเน้นถึงการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ ซึ่งเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการลงโทษด้วยการให้ทำงานบริการสังคม อันเป็นแนวความคิดตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory) และหลักการลงโทษให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล (Individualization) ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มีได้มุ่งเน้นแต่เพียงการให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายจากการลงโทษเท่านั้น แต่ยังพิจารณาถึงประโยชน์จากการลงโทษและความเหมาะสมที่ผู้กระทำความผิดได้รับด้วย โดยการที่จะลงโทษด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ ไม่เพียงแต่จะต้องพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้น หากแต่ต้องพิจารณาถึงประเภทและลักษณะของความผิดตลอดจนพฤติการณ์อื่นๆ ประกอบด้วย

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้มีการนำมามาตรการที่ให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับ โดยการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์มาใช้ในประมวลกฎหมายอาญา และในกฎหมายอื่นๆ ตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ดังนั้น ในบทนี้จะศึกษาถึงหลักเกณฑ์การทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย วิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการกำหนดและการบังคับใช้โทษปรับ และการทำงานแทนค่าปรับที่ประเทศไทยใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งวิเคราะห์และเปรียบเทียบให้เห็นถึงหลักเกณฑ์ของการทำงานแทนค่าปรับในต่างประเทศว่ามีหลักเกณฑ์และแนวทางในการบังคับใช้อย่างไร ตลอดจนการศึกษาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการบังคับให้มีการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย ทั้งนี้ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาและเป็นแนวทางในการพัฒนามาตรการดังกล่าวต่อไป

4.1 หลักเกณฑ์ของการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย

เนื่องจากการกำหนดตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยเป็นระบบการกำหนดอัตราโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) โดยให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจกำหนดอัตราโทษปรับภายในระวางโทษปรับที่กฎหมายกำหนด โดยศาลจะกำหนดค่าปรับที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดให้สัมพันธ์กับความร้ายแรงของการกระทำความผิด โดยมีได้พิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าปรับของผู้กระทำความผิด ทำให้เกิดปัญหาและขาดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการกำหนดอัตราค่าปรับให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย เนื่องจากศาลไม่ได้พิจารณาถึงพื้นฐานทางเศรษฐกิจและฐานะความเป็นอยู่ของผู้กระทำความผิดแต่ละรายว่ามีความสามารถในการชำระค่าปรับได้หรือไม่ จึงทำให้วิธีบังคับค่าปรับที่กำหนดไว้ในมาตรา 29 ยังมีมาตรการที่ตอบสนองวัตถุประสงค์การบังคับโทษปรับได้ เพราะการยึดทรัพย์เพื่อใช้ค่าปรับนั้น แม้จะเป็นมาตรการที่ตรงกับเจตนารมณ์ของการลงโทษปรับที่เป็นการลงโทษทางทรัพย์สินก็ตาม แต่เนื่องจากในทางปฏิบัติศาลจะสั่งลงโทษยึดทรัพย์สินแทนค่าปรับเฉพาะกับผู้ต้องโทษปรับที่เป็นนิติบุคคลเท่านั้น โดยมีได้นำมาใช้กับผู้ต้องโทษปรับที่เป็นบุคคลธรรมดา จึงทำให้มาตรการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับนี้ไม่มีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ ส่วนการกักขังแทนค่าปรับนั้น เดิมที่กำหนดให้มีมาตรการนี้ก็เพื่อเป็นการบังคับให้ผู้ต้องโทษปรับนำเงินมาชำระค่าปรับเท่านั้น แต่ปัจจุบันกลายเป็นว่าเมื่อผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับในวันที่ศาลพิพากษาลงโทษปรับ ศาลก็จะสั่งกักขังแทนค่าปรับในทันที อันเป็นการไม่ตรงต่อเจตนารมณ์ของการกำหนดวิธีการบังคับค่าปรับของกฎหมาย ประกอบกับการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญามีหลักการสำคัญประการหนึ่ง คือ เพื่อแก้ไขให้ผู้นั้นสามารถกลับตัวเป็นพลเมืองดี ดังนั้น โทษที่ผู้กระทำความผิดควรจะได้รับจึงต้องมีความเหมาะสมกับสภาพความผิด

ซึ่งในปัจจุบันนี้มีผู้ต้องโทษปรับถูกกักขังแทนค่าปรับเป็นจำนวนมาก อันทำให้ผู้ต้องโทษต้องสูญเสียอิสรภาพโดยไม่สมควร ทำให้บุคคลในครอบครัวต้องเดือดร้อนและรัฐต้องรับภาระในการดูแลเพิ่มขึ้น จึงสมควรปรับเปลี่ยนมาตรการลงโทษ โดยกำหนดมาตรการให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้อีกทางหนึ่ง และในกรณีที่ต้องถูกกักขังอยู่นั้น บุคคลดังกล่าวสมควรได้รับความคุ้มครองมิให้ต้องถูกเปลี่ยนโทษจากกักขังเป็นจำคุก อันเป็นโทษที่หนักยิ่งกว่า รวมทั้งมิให้ต้องถูกคุมขังรวมกับผู้ต้องหาในคดีอาญาที่มีอัตราโทษสูง ประกอบกับสมควรปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับอัตราเงินในการกักขังแทนค่าปรับให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้สมควรเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการ

รอกำหนดโทษหรือรอกำหนดโทษมากขึ้น¹ จึงมีความจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545 ที่ได้บัญญัติหลักการใหม่เกี่ยวกับกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับ โดยกฎหมายบัญญัติให้มีการขอทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณประโยชน์ แทนค่าปรับไว้ในมาตรา 30/1 – 30/3

มาตรา 30/1 กฎหมายบัญญัติไว้ว่า

“ในกรณีที่ศาลพิพากษาปรับไม่เกินแปดหมื่นบาท ผู้ต้องโทษปรับซึ่งมิใช่ติดคุกและไม่มีเงินชำระค่าปรับอาจยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีเพื่อขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ

การพิจารณาคำร้องตามวรรคแรก เมื่อศาลได้พิจารณาถึงฐานะการเงิน ประวัติดังกล่าวและความผิดของผู้ต้องโทษปรับแล้ว เห็นเป็นการสมควร ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับก็ได้ ทั้งนี้ ภายใต้การดูแลของพนักงานคุมประพฤติ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริการสังคมการกุศลสาธารณะ หรือสาธารณประโยชน์ที่ยินยอมรับดูแล

กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ให้ศาลกำหนดลักษณะหรือประเภทของงาน ผู้ดูแลการทำงาน วันเริ่มทำงาน ระยะเวลาทำงาน และจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวัน ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติ การนับถือศาสนา ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม หรือสภาพความผิดของผู้ต้องโทษปรับประกอบด้วย และศาลจะกำหนดเงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใดให้ผู้ต้องโทษปรับปฏิบัติเพื่อแก้ไขฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้นั้นกระทำความผิดขึ้นอีกก็ได้

ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลว่าพฤติการณ์เกี่ยวกับการทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณประโยชน์ของผู้ต้องโทษปรับได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลอาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำสั่งที่กำหนดไว้นั้นก็ได้ตามที่เห็นสมควร

ในการกำหนดระยะเวลาการทำงานแทนค่าปรับตามวรรคสาม ให้นับตามบัญญัติมาตรา 30 มาใช้บังคับโดยอนุโลมและในกรณีที่ศาลมิได้กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานติดต่อกันไป การทำงานดังกล่าวต้องอยู่ภายในกำหนดระยะเวลาสองปีนับแต่วันเริ่มทำงานตามที่ศาลกำหนด

เพื่อประโยชน์ในการกำหนดจำนวนชั่วโมงทำงานตามวรรคสาม ให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมกำหนดจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวันสำหรับงานบริการสังคมหรืองานสาธารณประโยชน์แต่ละประเภทได้ตามที่เห็นสมควร”

¹ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545.

มาตรา 30/2 กฎหมายบัญญัติไว้ว่า

“ถ้าภายหลังศาลมีคำสั่งอนุญาตตามมาตรา 30/1 แล้ว ความปรากฏแก่ศาลเองหรือความปรากฏตามคำแถลงของโจทก์หรือเจ้าพนักงานว่าผู้ต้องโทษปรับมีเงินพอชำระค่าปรับได้ในเวลาที่ยื่นคำร้องตามมาตรา 30/1 หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือเงื่อนไขที่ศาลกำหนด ศาลจะเพิกถอนคำสั่งอนุญาตดังกล่าวและปรับ หรือกักขังแทนค่าปรับ โดยให้หักจำนวนวันที่ทำงานมาแล้วออกจากจำนวนเงินค่าปรับก็ได้

ในระหว่างการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ หากผู้ต้องโทษปรับไม่ประสงค์ทำงานดังกล่าวต่อไป อาจขอเปลี่ยนเป็นรับโทษปรับ หรือกักขังแทนค่าปรับก็ได้ ในกรณีนี้ ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำร้อง โดยให้หักจำนวนวันที่ทำงานมาแล้วออกจากจำนวนค่าปรับ”

มาตรา 30/3 กฎหมายบัญญัติไว้ว่า

“คำสั่งศาลตามมาตรา 30/1 และมาตรา 30/2 ให้เป็นที่สุด”

จากเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545 ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับนั้น ถือเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้ที่ไม่มียอดชำระค่าปรับ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นมาตรการแทนโทษปรับ โดยมีแนวคิดในการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับและหลักเกณฑ์การทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ ดังนี้

4.1.1 แนวคิดการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ

การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมตามมาตรา 30/1 นั้น สืบเนื่องมาจากการลงโทษปรับทางอาญาซึ่งเป็นโทษที่กำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางทรัพย์สินและเมื่อผู้ต้องโทษชำระเงินค่าปรับตามจำนวนที่ศาลกำหนดแล้ว ก็ถือว่าผู้ต้องโทษได้รับโทษเสร็จสิ้นแล้ว แต่ในกรณีผู้ต้องโทษไม่สามารถชำระค่าปรับ และเพื่อให้เกิดสภาพบังคับในการลงโทษตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา จึงต้องมีการนำมาตรการอื่นมาใช้บังคับ และส่วนมากแล้วศาลมักใช้วิธีการกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งมาตรการนี้เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เช่นเดียวกับโทษจำคุก ถือเป็น การจำคุกในระยะสั้น ซึ่งไม่ได้ส่งผลดีต่อผู้กระทำความผิดต่อครอบครัวและต่อผู้เสียหาย หรือชุมชนและสังคม เกิดปัญหาความแออัดสถานที่คุมขัง และส่งผลในการบริหารงานด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รัฐต้องเสียงบประมาณดูแลบุคคลเหล่านี้ และด้วยการจำคุกในระยะเวลานานขึ้น ไม่ได้ส่งผลดีต่อการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมผู้กระทำความผิดเท่าที่ควร อีกทั้ง วิธีการบังคับค่าปรับที่กำหนดไว้ในมาตรา 29 ยังไม่เป็นมาตรการที่สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์การกำหนดโทษปรับได้ เพราะการยึดทรัพย์เพื่อใช้ค่าปรับนั้น

แม้จะเป็นมาตรการที่ตรงกับเจตนารมณ์ของการลงโทษปรับที่เป็นการลงโทษทางทรัพย์สินก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติมักจะนำมาใช้บังคับกับเฉพาะผู้ต้องโทษปรับที่เป็นนิติบุคคลเท่านั้น สำหรับการกักขังแทนค่าปรับนั้นเมื่อศาลมีคำสั่งลงโทษปรับ หากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับในวันที่ศาลมีคำพิพากษา ในทางปฏิบัติศาลก็จะมีการสั่งให้กักขังผู้ต้องโทษปรับแทนค่าปรับโดยทันที ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมายและไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของการกำหนดวิธีการบังคับค่าปรับอันมุ่งจะลงโทษผู้กระทำความผิดในทางทรัพย์สิน

เมื่อประมวลสภาพปัญหาต่างๆ เหล่านี้แล้ว จึงมีแนวความคิดที่จะกำหนดมาตรการให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับ สามารถที่จะร้องขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ แทนที่จะนำไปกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งมาตรการดังกล่าวเริ่มมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2546 ซึ่งเป็นการวางหลักเกณฑ์วิธีการเกี่ยวกับการให้ผู้ต้องโทษปรับ ร้องขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ได้² ทั้งนี้ มาตรการให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับนี้ถือเป็นมาตรการที่มีประโยชน์สอดคล้องกับหลักอาชญาวิทยาที่มุ่งเน้นถึงการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำความผิดให้เห็นคุณค่าของตนเองและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ โดยมาตรการนี้มีการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ วิธีการ และรูปแบบให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมอยู่ตลอดเวลา

4.1.2 หลักเกณฑ์และวิธีการทางกฎหมาย

พิจารณาหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายอาญาในเนื้อหาของมาตรา 30/1 แล้ว วัตถุประสงค์ของการให้ผู้ต้องโทษปรับร้องขอทำงานบริการสังคมนั้น ถือเป็นทางเลือกหนึ่งของผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลทั่วไป มิใช่นิติบุคคล บริษัท ห้างร้าน ซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษปรับไม่เกิน 80,000 บาท แต่ไม่มีเงินชำระค่าปรับ สามารถยื่นร้องขอทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับต่อศาลได้ โดยไม่ต้องถูกนำตัวไปกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งการกักขังหนึ่งวัน เทียบกับค่าปรับในอัตราวันละ 200 บาท ซึ่งสามารถแยกอธิบายหลักการ ได้ดังนี้

1) ขั้นตอนการยื่นคำร้อง ผู้ที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องได้ต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามวรรคแรกคือ เป็นบุคคลทั่วไปมิใช่นิติบุคคล บริษัท ห้างร้าน ซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษปรับไม่เกิน 80,000 บาท แต่ไม่มีเงินชำระค่าปรับ จึงสามารถยื่นคำร้องขอทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับต่อศาลได้ ผู้ต้องโทษปรับต้องยื่นคำร้องขอต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีเพื่อขอทำงานบริการสังคม โดยเจ้าหน้าที่ศาล จะให้กรอกคำร้องขอทำงานบริการสังคมเพื่อยื่นต่อศาล

² เศรษฐภัทร พรหมชนะ, เล่มเดิม, หน้า 83.

2) หลักการพิจารณาของศาลพิจารณาจากฐานะการเงิน รายได้ ทรัพย์สิน และหนี้สินต่างๆ ประวัติและสภาพความผิด ความรุนแรงของการกระทำความผิด เจตนา ตลอดจนความเสียหายที่เกิดขึ้น (ความผิดที่ไม่อนุญาต เช่น ท้อ โกงประชาชน ค้ายาเสพติด การฟอกเงิน ฯลฯ) ประวัติส่วนตัว เพศอายุ การศึกษา อาชีพ ครอบครัว นิติย สุขภาพ สภาพแวดล้อม รวมทั้งข้อมูลอื่นๆ หากเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับก็ได้ ซึ่งในกรณีที่มิมีคำสั่งอนุญาต ศาลจะกำหนดลักษณะหรือประเภทของงาน ผู้ดูแลการทำงาน วันเริ่มทำงาน ระยะเวลาทำงานและจำนวนชั่วโมง ที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวันในคำสั่งด้วย โดยให้อยู่ภายใต้การดูแลของพนักงานคุมประพฤติ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อบริการสังคมการกุศลสาธารณะ หรือสาธารณประโยชน์ที่ยินยอมรับดูแลก็ได้ และในกรณีที่ศาลไม่ได้กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานติดต่อกันไป การทำงานบริการสังคมต้องอยู่ภายในกำหนดระยะเวลา 2 ปี นับแต่วันเริ่มทำงานตามที่ศาลกำหนด

3) ผู้ดูแลให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคม ศาลจะมีคำสั่งแจ้งให้สำนักงานคุมประพฤติ เป็นผู้ดูแลการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ ซึ่งพนักงานคุมประพฤติสามารถจัดให้ทำงานและดูแลเอง หรือส่งต่อไปทำงานบริการสังคมยังหน่วยงานภาคี เช่น วัด โรงเรียนก็ได้ นอกจากนี้ศาลสามารถมีคำสั่งแจ้งให้หน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ เป็นผู้ดูแลได้ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน องค์กรส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการบริการสังคม หรือการกุศล

เมื่อพนักงานคุมประพฤติ หรือหน่วยงานที่ยินยอมรับดูแลการทำงานบริการสังคมของผู้ต้องโทษปรับ เมื่อพนักงานคุมประพฤติได้รับคำสั่งศาลแล้วจะต้องดำเนินการทำความเข้าใจกับผู้ต้องโทษปรับเกี่ยวกับข้อกำหนดของศาล และจัดทำกำหนดการนัดการทำงานบริการสังคมเพื่อให้ผู้ต้องโทษปรับได้ทราบว่าจะต้องทำงานเมื่อใด พร้อมทั้งประสานงานกับหน่วยงานรองรับที่จะส่งผู้ต้องโทษปรับไปทำงานบริการสังคมด้วย ซึ่งในการทำงานบริการสังคมของผู้ต้องโทษปรับนี้ หน่วยงานรองรับจะต้องให้ผู้ต้องโทษปรับลงเวลาทำงาน และลงลายมือชื่อไว้ทุกครั้ง และในการทำงานจะมีผู้ดูแลด้วย โดยผู้ดูแลอาจเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรองรับ หรืออาสาสมัครคุมประพฤติก็ได้ และเมื่อผู้ต้องโทษปรับทำงานครบถ้วน ตามจำนวนชั่วโมงที่กำหนดแล้ว หน่วยงานรองรับจะส่งเอกสารรายงานผลให้แก่พนักงานคุมประพฤติ หรือหน่วยงานที่ยินยอมรับดูแล เพื่อนำไปรายงานให้ศาลทราบต่อไป

ถ้าภายหลังปรากฏว่าผู้ต้องโทษปรับมีเงินพอชำระค่าปรับ ผู้ต้องโทษปรับสามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอยุติการทำงานได้ ซึ่งศาลจะหักจำนวนวันที่ได้ทำงานมาแล้วออกจากจำนวนเงินค่าปรับ

ถ้าหากภายหลังมีการผิดเงื่อนไข คือไม่ทำงานบริการสังคมตามที่ศาลกำหนด คือถ้าผู้ต้องโทษปรับที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับแล้วไม่ยอมทำงาน ศาลสามารถเพิกถอนคำสั่งอนุญาต และหากไม่ชำระค่าปรับก็จะต้องถูกนำตัวกลับไปกักขังแทนค่าปรับ

4) การกำหนดระยะเวลาทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ สำหรับแนวปฏิบัติในการมีคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมหรือคำสั่งให้ทำงานสาธารณประโยชน์นั้น ให้ยึดถือตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการกำหนดจำนวนชั่วโมง ที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวันและแนวปฏิบัติในการให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ และเปลี่ยนสถานที่กักขัง พ.ศ. 2546 ซึ่งมีผลใช้บังคับ ตั้งแต่วันที่ 10 มกราคม 2546 เป็นต้นไป โดยระเบียบดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องจำนวนชั่วโมงที่ถือว่าเป็นการทำงานหนึ่งวันไว้ดังนี้³

(ก) การทำงานช่วยเหลือดูแลอำนวยความสะดวก หรือให้ความบันเทิงแก่คนพิการ คนชรา เด็กกำพร้าหรือผู้ป่วยในสถานสงเคราะห์หรือสถานพยาบาล งานวิชาการหรืองานบริการ ด้านการศึกษา เช่น การสอนหนังสือ การค้นคว้าวิจัย หรือการแปลเอกสาร เป็นต้น จำนวน 2 ชั่วโมง เป็นการทำงานหนึ่งวัน

(ข) การทำงานวิชาชีพ งานช่างฝีมือ หรืองานที่จะต้องใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญ เช่น งานช่างฝีมือเครื่องดนตรี ก่อสร้าง คอมพิวเตอร์ หรือวิชาชีพอย่างอื่น เป็นต้น จำนวน 3 ชั่วโมง เป็นการทำงานหนึ่งวัน

(ค) การทำงานบริการสังคม หรือบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อื่นที่ไม่ต้องใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญหรืองานอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ เช่น งานทำความสะอาด หรือพัฒนาสถานที่สาธารณะ งานปลูกป่า หรือดูแลสวนป่า หรือสวนสาธารณะ งานจราจร เป็นต้น จำนวน 4 ชั่วโมงเป็นการทำงานหนึ่งวัน

ในกรณีที่มิเหตุอันสมควร ศาลอาจกำหนดจำนวนชั่วโมงการทำงานให้ลดน้อยลงได้ ทั้งนี้ ระยะเวลาการทำงานของผู้ต้องโทษปรับในแต่ละวัน ไม่ควรกำหนดให้เกินวันละ 6 ชั่วโมง การกำหนดระยะเวลา สถานที่ และประเภทของการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ ศาลควรพิจารณาด้วยว่าการทำงานนั้น ต้องไม่ก่อความเสียหายแก่สังคมหรือบุคคลอื่น และต้องไม่ก่อให้เกิดภาระเกินสมควรแก่ผู้ต้องโทษปรับ ทั้งนี้ ให้พิจารณาจากวิถีชีวิต การดำรงชีพ การศึกษาเล่าเรียน ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ภาระทางและความสะดวกในการเดินทางไปทำงาน ความเป็นผู้ป่วยเจ็บหรือ

³ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการกำหนดจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวัน และแนวปฏิบัติในการทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับและการเปลี่ยนสถานที่กักขัง พ.ศ. 2546 ข้อ 3, ข้อ 7, ข้อ 8, ข้อ 11.

เป็นโรคติดต่อร้ายแรง การติดเชื้อเพศติดต่อหรือสุราเรื้อรัง ประวัติในการกระทำความผิดทางเพศ พฤติกรรมในทางก้าวร้าวรุนแรง ปัญหาทางอารมณ์ หรือความบกพร่องทางจิตของผู้ต้องโทษปรับด้วย

นอกจากนี้ เมื่อศาลได้สั่งให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องโทษปรับปฏิบัติเพื่อแก้ไขฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้นั้นกระทำความผิดขึ้นอีกก็ได้ เช่น การให้เข้าร่วม โครงการฝึกอบรมทางศีลธรรมหรือฝึกวินัย หรือโครงการอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร การให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติอันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดในทำนองเดียวกันอีก หรือการห้ามเสพสิ่งเสพติดทุกชนิด เป็นต้น

4.2 วิเคราะห์ปัญหาของการบังคับโทษปรับและการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย

การทำงานแทนค่าปรับที่ใช้อยู่ในประเทศไทยก็คือ การทำงานบริการสังคมหรือการทำงานสาธารณประโยชน์ ตามมาตรา 30/1 ซึ่งการทำงานบริการสังคมในประเทศไทยนั้น เริ่มต้นมาจากการนำเอาเงื่อนไขหนึ่งของการคุมความประพฤติ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 มาปรับใช้ และได้รับการพัฒนาเรื่อยมาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งได้มีการนำมาเป็นแนวคิดในการกำหนดให้เป็นมาตรการแทนโทษปรับในเวลาต่อมา ด้วยจุดประสงค์เพื่อเป็นการชดเชยและเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและสังคม ทั้งยังเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดไปในตัว แต่อย่างไรก็ดี โดยทั่วไปแล้วการใช้วิธีการให้จำเลยทำงานแทนค่าปรับ โดยการทำงานบริการสังคมดังกล่าวในประเทศไทยอาจยังไม่เป็นกิจจะลักษณะ และยังไม่เต็มรูปแบบที่จะใช้อย่างโทษทางอาญาเหมือนในต่างประเทศ อีกทั้งยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานชัดเจนในกฎหมายไทย เช่น ในเรื่องเกี่ยวกับจำนวนชั่วโมงที่จะให้จำเลยทำงานบริการสังคม และหลักเกณฑ์ประกอบอื่นๆ ซึ่งวิเคราะห์ได้ดังนี้

4.2.1 ปัญหาของการบังคับโทษในประเทศไทย

จากการศึกษาและวิเคราะห์หลักกฎหมายที่ใช้บังคับโทษปรับของไทยนั้นสามารถวิเคราะห์ปัญหาบางประการเกี่ยวกับการบังคับใช้โทษปรับในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1) ปัญหาการกักขังแทนค่าปรับ

หากวัตถุประสงค์ของการลงโทษปรับ คือ การบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด และเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้น การนำมาตรการเสริมหรือโทษทดแทนในการไม่ชำระค่าปรับโดยวิธีการกักขังแทนค่าปรับมาใช้นั้น เห็นได้ว่าเป็นการเปลี่ยนเจตนารมณ์ของกฎหมาย การที่ศาลลงโทษปรับก็เพื่อพิจารณาบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่หากปรากฏว่าผู้กระทำความผิดไม่สามารถชำระค่าปรับ ไม่ว่าโดยเหตุแห่งความยากจนหรือ

เหตุประการอื่นใดก็ตามทำให้ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ อันเป็นการบังคับเอาแก่เสรีภาพ ซึ่งจัดว่าเป็นโทษที่หนักกว่า ในขณะที่ผู้กระทำความผิดที่มีความสามารถในการเสียค่าปรับย่อมมีทางเลือกให้กฎหมายบังคับเอาเท่ากับทรัพย์สินแทนการบังคับเอาแก่เสรีภาพ อาจจะเป็นเหตุให้เกิดความไม่เสมอภาคในผลของการกำหนดโทษระหว่างผู้กระทำความผิดที่ต่างฐานะกัน

ความมุ่งหมายของโทษปรับอีกประการหนึ่ง คือการหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้นแต่การบังคับเอาแก่เสรีภาพโดยกักขังไว้ในสถานที่ราชการโดยใช้หลักเช่นเดียวกับผู้ต้องขังทั่วไปในที่สุดผลของสภาพการรับโทษกักขังแทนค่าปรับอาจไม่แตกต่างจากการลงโทษจำคุก

ในปัจจุบันเกือบทุกประเทศยอมรับว่า การใช้มาตรการจำคุกแก่ผู้กระทำความผิดไม่บังเกิดผลดี เนื่องจากการเป็นทนายทนายกรมนุชย์แล้วยังเป็นภาระต่อรัฐในการเลี้ยงดูผู้ต้องขังในระยะยาวอีกด้วย เกี่ยวกับเรื่องนี้องค์กรสหประชาชาติได้มีมติให้ประเทศสมาชิกลงไปปฏิบัติบนหลักการว่า

“การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดนั้นการใช้เรือนจำควรเป็นมาตรการสุดท้าย ซึ่งหมายถึงว่าให้ทุกประเทศพิจารณาทางลดจำนวนผู้ต้องขังลงให้มากที่สุด”

นอกจากนี้ การนำผู้กระทำความผิดมาสู่กระบวนการยุติธรรมโดยการบังคับเอาแก่เสรีภาพโดยจำคุกหรือกักขังนั้น ทำให้เกิดการเรียนรู้การกระทำความผิดระหว่างกันได้ และจากข้อเท็จจริงที่ได้ศึกษาพบว่ายังมีผู้ต้องขังอีกจำนวนไม่น้อยต้องหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งอธิบายได้โดยหลักการของทฤษฎีตราหน้า (Labeling Theory) ซึ่งมีหลักว่าบุคคลที่เคยต้องโทษจำคุกมานั้น มักถูกตราหน้าจากสังคมซึ่งไม่ยอมรับคนประเภทนี้กลับมาสู่สังคมใหม่ไม่ว่าจะเป็นการคบหาสมาคมหรือการประกอบอาชีพและอาจนำไปสู่การกระทำความผิดซ้ำได้อีกต่อไป

มีเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งของการกักขังแทนค่าปรับ คือ การไม่สามารถนำมาบังคับใช้แก่นิติบุคคลได้ ทางปฏิบัติในการบังคับเอาแก่นิติบุคคลในกรณีไม่ชำระค่าปรับคือการยึดทรัพย์สินใช้แทนค่าปรับ แต่การใช้มาตรการเสริมเช่นนี้ย่อมใช้ได้ภายในเงื่อนไขอันจำกัด ซึ่งเห็นได้ว่ามาตรการบังคับกรณีไม่ชำระค่าปรับในปัจจุบันยังมีไม่เพียงพอ ประเทศไทยควรมีมาตรการเสริมสำหรับโทษปรับให้มีการบังคับใช้กฎหมายที่กว้างขึ้นและมีประสิทธิภาพกว่าในปัจจุบัน เช่น การคุมประพฤติรวมทั้งการผ่อนชำระค่าปรับและการทำงานบริการสังคมและงานสาธารณประโยชน์ของนิติบุคคลด้วย เป็นต้น

2) ปัญหาการกำหนดอัตราโทษโดยไม่คำนึงความสามารถในการชำระค่าปรับ

การกำหนดจำนวนค่าปรับสูงไม่ได้ช่วยให้การกระทำความผิดฐานนั้นๆ หดไปหรือลดน้อยอย่างจริงจัง การวางโทษไม่ควรเป็นระบบที่รุนแรงเกินควร เพราะจะทำให้เป็นการทารุณต่อผู้ต้องโทษเกินไปและไม่ยุติธรรมจนผู้ต้องโทษไม่อาจชำระค่าปรับได้นั้น ก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจของผู้ต้องโทษตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น บุคคลในครอบครัวย่อมได้รับผลกระทบด้วยผลของโทษปรับที่หนักเกินไป จึงอาจไม่ใช่เป็นการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดเท่านั้น การกำหนดจำนวนค่าปรับนี้ควรกำหนดให้จำนวนค่าปรับสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจของบุคคลผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ เพื่อตรงตามวัตถุประสงค์การลงโทษและการบังคับคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3) ปัญหาความไม่มีมาตรฐานในการกำหนดอัตราโทษปรับ

จากการศึกษาพบว่าอัตราโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญาตั้งแต่เริ่มใช้จนถึงปัจจุบันก็ยังมีได้เปลี่ยนแปลงแก้ไข คงใช้ในอัตราเดิมที่กำหนดโดยเป็นสัดส่วนกับโทษจำคุก นอกจากนี้ปัจจุบันโทษปรับตามกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาโดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจยอมให้ปรับโดยสัมพันธ์กับความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น ให้ปรับเป็นจำนวนเงินเท่านั้น ปรับเท่าราคาของทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งความผิด หรือให้ปรับเป็นวัน เดือน ปี จนกว่าจะปฏิบัติให้ถูกต้อง

ซึ่งเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของการลงโทษปรับไม่ว่าจะบัญญัติในบทกฎหมายใดๆ ต่างต้องการให้มีผลกระทบกระเทือนทางเงินของผู้ต้องโทษปรับทั้งสิ้น แม้ยากที่จะสรุปได้ว่าจะนำหลักเกณฑ์ใดมาถือเป็นมาตรฐานในการวัดคุณค่ามาตรฐานของอัตราค่าปรับ แต่หลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นบนหลักการของวัตถุประสงค์การลงโทษมากที่สุด คือการกำหนดอัตราค่าปรับโดยคำนวณจากอัตรารายได้ของผู้กระทำความผิด ซึ่งน่าจะเป็นหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุดในปัจจุบัน

4.2.2 ปัญหาเกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทย

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดีน่าจะใช้ไม่ได้ผลกับการลงโทษปรับ ในบรรดาทฤษฎีทั้งหลายของการลงโทษ การลงโทษปรับเข้ากันได้ดีที่สุดกับทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) เพราะจะทำให้ผู้กระทำความผิดยับยั้งชั่งใจไม่กล้าทำผิดอีก โดยเฉพาะหากใช้ในสภาพเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดสถานภาพทางสังคม ดังนั้นการลงโทษปรับที่สอดคล้องเหมาะสมกับจุดอ่อนของผู้กระทำความผิดย่อมก่อให้เกิดผลในทางป้องปรามได้อย่างดีที่สุดและถ้าจะหยิบยกปัจจัยความแตกต่างระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด 2 คน มาเป็นตัวแปรแล้ว สมมติฐานที่ว่าผู้กระทำความผิดแต่ละคนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกัน

คนยากจนอาจได้รับผลกระทบกระเทือนมากกว่าคนร่ำรวยในการลงโทษปรับเท่ากัน ในความผิดฐานเดียวกัน ในขณะที่คนร่ำรวยอาจไม่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากการลงโทษ ซึ่งไม่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำหรือสำนึกในการลงโทษ

จอร์จ รูสซ (Gorge Rusche) และออตโต เคิร์ชไฮเมอร์ (Otto Kirchheimer) นักอาชญาวิทยาได้ให้ความเห็นว่า “การลงโทษปรับเป็นวิธีการปฏิบัติที่มีประโยชน์สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคมแบบอุตสาหกรรมและผู้มีรายได้น้อยที่จะเสียค่าปรับได้ จะมีผลเสียแต่เฉพาะกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นคนร่ำรวย และคนชั้นสูงเท่านั้น” ซึ่งอธิบายความหมายได้ว่าโทษปรับอาจไม่ส่งผลร้ายในการลงโทษในผู้กระทำความผิดบางประเภท เช่น คนร่ำรวยหรือบุคคลที่มีความสามารถในการจ่ายค่าปรับโดยไม่กระทบกระเทือนในผลของโทษแต่อย่างใด อาจนำมาซึ่งความไม่เสมอภาคในการลงโทษระหว่างผู้ต้องโทษปรับ ที่มีฐานะต่างกัน เช่น เมื่อปรับคนยากจน 1,000 บาท จะดูเป็นโทษที่รุนแรงเมื่อเทียบกับปรับคนร่ำรวยในอัตราเดียวกัน

นับแต่ได้มีการนำมาตราการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยอาศัยการให้ทำงานแทนค่าปรับ โดยการทำงานบริการสังคมมาใช้ในประเทศไทย โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2533 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน จำนวนผู้ถูกคุมประพฤติที่ศาลมีคำสั่งให้ทำงานบริการสังคมนับว่ายังมีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้ถูกคุมประพฤติทั้งหมด เงื่อนไขการทำงานบริการสังคมโดยผู้กระทำความผิดยังคงเป็นเรื่องใหม่ ถึงแม้จะได้มีระเบียบและแนวทางในการปฏิบัติของศาลที่ได้มีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นแล้วก็ตาม และถึงแม้ว่ากฎหมายในปัจจุบันจะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับสามารถร้องขอต่อศาลเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับ โดยหักค่าปรับออกจากการทำงานแทนค่าปรับ ในอัตราวันละ 200 บาท ได้ก็ตาม แต่วิธีการดังกล่าวก็ยังคงมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น ข้อจำกัดด้านอัตราค่าปรับซึ่งจะต้องเป็นกรณีที่ศาลสั่งลงโทษปรับไม่เกิน 80,000 บาท และจะต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับร้องขอต่อศาลเท่านั้นศาลจึงจะสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับสามารถทำงานแทนค่าปรับได้ ซึ่งเห็นได้ว่ากฎหมายมิได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดได้อย่างเต็มที่ คำสั่งให้ทำงานแทนค่าปรับจึงมิได้มีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างเช่นที่นานาอารยประเทศได้ใช้กัน และประการสำคัญคือการบังคับโทษปรับในประเทศไทยมิได้มุ่งถึงการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation) อันเป็นหลักการลงโทษที่นานาประเทศต่างยึดเป็นหลักสำคัญเท่าที่ควร และนอกจากนี้ผู้กระทำความผิดหลายรายก็ไม่ทราบว่า มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำงานแทนค่าปรับจึงไม่ได้ร้องขอเข้ามาเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับ ตามมาตรา 30/1

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จากการศึกษายังพบว่าการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทยยังมีอุปสรรค และปัญหาในการดำเนินงานในโครงการที่ให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับก็คือ ความคิดของคนในสังคม (ที่ยังไม่ยอมรับผู้ที่กระทำความผิดเข้าสู่สังคมอย่างสนิทใจ) เป็นจำนวนมากที่ไม่ยอมรับ หรือไม่เห็นด้วย ขาดความไว้วางใจที่จะให้โอกาสผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแทนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับ ทั้งนี้ เพราะบุคคลเหล่านี้ยังคงมีความเชื่อและเห็นด้วยกับการลงโทษผู้กระทำความผิดตามทฤษฎีเพื่อแก้แค้นตอบแทนการกระทำความผิด และเชยความเสียหายอย่างสาสมกับความผิดของตนเองที่ได้ก่อขึ้น ผู้เสียหายยังมีความโกรธแค้น และต้องการให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยชีวิตหรือทรัพย์สินจะเป็นการสาสมกว่าการทำงานบริการสังคมหรือบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และมีบุคคลบางส่วนยังคงมีความเชื่อตามแนวความคิดที่ให้ผู้กระทำความผิดควรออกไปจากสังคมตามหลักการลงโทษเพื่อการป้องกัน โดยตั้งข้อรังเกียจไม่ปรารถนาจะให้ผู้กระทำความผิดมาใช้ชีวิตร่วมในสังคม โดยมีได้ค่านึงว่าเป็นผู้กระทำความผิดในคดีที่มีอัตราโทษเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

จากปัญหาของการทำงานแทนค่าปรับในประเทศไทยดังกล่าว จึงเห็นว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะต้องพัฒนามาตรการให้ทำงานบริการสังคม หรือการให้ทำงานแทนค่าปรับ ตามมาตรา 30/1 ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยการนำศักยภาพของมาตรการดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากกว่าที่ใช้อยู่ในประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบัน โดยการกำหนดให้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นโทษชนิดหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกำหนดให้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับ หรือกำหนดให้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทนหรือโทษเสริมโทษปรับ ตามมาตรา 29 แทนที่การกักขังแทนค่าปรับ เนื่องจากมาตรการให้ทำงานบริการสังคมนั้นนอกจากจะเป็นมาตรการที่มีผลเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดแล้วยังเป็นมาตรการการลงโทษที่มีผลในการยับยั้งและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในความผิดที่ถูกลงโทษจำคุกระยะสั้นหรือโทษปรับและสอดคล้องกับหลักการลงโทษที่เหมาะสมเป็นรายบุคคล

4.3 วิเคราะห์และเปรียบเทียบการทำงานแทนค่าปรับในต่างประเทศกับประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่า อังกฤษซึ่งใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) นั้น ใช้ระบบในการกำหนดโทษปรับแบบระบบการปรับเป็นหน่วย (Units – Fine System) โดยผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะต้องจ่ายค่าปรับมากกว่าผู้ที่มีฐานะยากจนในความผิดอย่างเดียวกันและในระบบเดียวกัน ทำให้การปรับเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ทั้งนี้ เป็นไปตามดุลพินิจของศาล โดยในการบังคับโทษปรับทางอาญาของอังกฤษนั้น ศาลจะคำนึงถึงความสามารถในการชำระค่าปรับเป็นสำคัญ ดังนั้น หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่อาจชำระค่าปรับได้ศาลจะ

พิจารณาถึงพฤติกรรมประกอบการพิจารณาความผิด รวมทั้งประวัติของผู้กระทำความผิด เพื่อพิจารณาว่าสมควรจะลงโทษจำคุกตามที่กำหนดโทษไว้หรือไม่ ซึ่งหากเห็นว่าสมควรบรรเทาโทษให้ ก่ออาชญากรรมโดยการใช้นาตราการลงโทษทางสังคม (Community Penalties) แทน ซึ่งการใช้นาตราการ ลงโทษทางสังคมถือเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อผู้อื่นในการทำงาน บริการสาธารณะ และยังเป็นการพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับคืนสู่ สังคมและยังช่วยให้สังคมปลอดจากอาชญากรรมอีกทางหนึ่งด้วย

จึงเห็นได้ว่ากฎหมายอังกฤษเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการปรับและมีการเปลี่ยนแปลง มาตราการบังคับโทษปรับจากเดิมที่ให้จำคุกแทนค่าปรับเป็นการให้ทำงานบริการสังคม หรือทำงาน แทนค่าปรับ กล่าวคือ ศาลสามารถนำมาตรการบริการสังคมมาใช้แทนโทษปรับได้หากศาลเห็นว่า เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดและเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยไม่ต้องถามความยินยอมจาก ผู้กระทำความผิด ซึ่งทำให้ไม่ต้องถูกจำคุกแทนค่าปรับ ส่วนการกำหนดโทษปรับที่ไม่ใช่โทษปรับที่ กำหนดไว้เป็นระวางโทษปรับในความผิด summary ศาลมีอำนาจกำหนดโทษปรับโดยคำนึงถึงฐานะ ทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดประกอบ แต่ไม่ถึงขั้นปรับแบบ day fine ซึ่งใช้ในกฎหมายเยอรมัน

ส่วนสหรัฐอเมริกาซึ่งใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เช่นเดียวกับอังกฤษ มีระบบการกำหนดโทษปรับเป็นระบบแบบตายตัว หรือ Fixed sum System ซึ่งศาลจะเป็น ผู้พิจารณากำหนดค่าปรับแบบพิคัดอัตรา โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ของผู้กระทำความผิดภายใต้ กฎหมายกำหนด เช่น รายได้ ความสามารถในการหารายได้ ภาระที่เกิดจากค่าปรับที่มีต่อจำเลย เป็นต้น ซึ่งระบบโทษปรับแบบตายตัวนี้มีข้อจำกัดอยู่หลายประการที่ทำให้การบังคับใช้ไม่มีประสิทธิภาพ เท่าที่ควร อาทิเช่น การปรับในอัตราเดียวกันในความผิดเดียวกันอาจไม่ยุติธรรมสำหรับผู้กระทำ ความผิดซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการบังคับโทษปรับ หรือการลงโทษจำคุกแทนค่าปรับ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ จึงทำให้สหรัฐอเมริกาหันมาสนใจการบังคับโทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) ซึ่งเป็นระบบที่นิยมใช้กันมากในประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย

มาตรการทำงานบริการสังคมนั้นถือเป็นทางเลือกแทนการลงโทษปรับตามกฎหมายของ สหรัฐอเมริกา ซึ่งกำหนดไว้ในรัฐบัญญัติควบคุมอาชญากรรม (Comprehensive Crime Control Act 1984) การนำมาตรการทำงานบริการสังคมมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ เนื่องจากมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันคุ้มครองมิให้จำเลยถูกบังคับใช้แรงงาน โดยไม่สมัครใจ โดยศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดเงื่อนไขในการทำงานบริการสังคมให้เหมาะสมกับ ผู้กระทำความผิดแต่ละรายได้

ฉะนั้น ในคดีที่ศาลพิพากษาให้ชำระค่าปรับแล้วหากพิจารณาได้ว่าจำเลยอยู่ในฐานะที่จะชำระค่าปรับได้ หากศาลพิจารณาแล้วเห็นเป็นการเหมาะสมศาลสามารถใช้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นทางเลือกในการชดเชยความเสียหายสำหรับผู้กระทำผิดที่ยากจน หรือผู้ที่มีฐานะร่ำรวยมาก จนกระทั่งการกำหนดให้ชดเชยค่าเสียหายด้วยเงินไม่มีผลทั้งในเชิงลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้ การทำงานบริการสังคมขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละมลรัฐ อย่างไรก็ตามในสหรัฐอเมริกา มาตรการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์มิใช่เป็นเพียงมาตรการแทนโทษปรับแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นมาตรการบังคับซึ่งกำหนดเป็นโทษควบคู่ไปกับการลงโทษปรับ หรือทำงานบริการสังคมหรือลงโทษปรับอย่างใดอย่างหนึ่งด้วย

ส่วนในประเทศที่ใช้ระบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law) อันได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งฝรั่งเศสใช้ระบบการลงโทษปรับโดยพิจารณาจากรายได้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของผู้กระทำความผิด โดยจะมีการนำรายได้ดังกล่าวมากำหนดในรูปแบบร้อยละ และนำรายได้มาแบ่งออกเป็นส่วนๆ เพื่อนำส่วนหนึ่งมาใช้ในการชำระค่าปรับ ส่วนเยอรมนีมีการบังคับโทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้ ซึ่งระบบปรับตามวันและรายได้เป็นระบบการลงโทษปรับที่ไม่กำหนดแน่นอนตายตัว โดยอัตราค่าปรับจะกำหนดจากปัจจัย 2 ประการ ได้แก่ ปริมาณเงินซึ่งจะแปรตามสภาพเศรษฐกิจของผู้ต้องโทษปรับ โดยคิดคำนวณจากรายได้ต่อวันของผู้ต้องโทษแต่ละรายและปริมาณวันปรับซึ่งกำหนดตามความหนักเบาของความผิดที่ได้กระทำ จากการศึกษาพบว่า การบังคับโทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้ นั้นมีความมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญหาการจำคุกระยะสั้น อันเนื่องมาจากการผิดนัดชำระค่าปรับซึ่งมีประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก โดยในเยอรมนีมีการลดการลงโทษจำคุกลงเป็นอย่างมากและหันมาใช้การลงโทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้แทน ซึ่งสัมฤทธิ์ผลจากการบังคับใช้โทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้ นั้น พบว่าผู้กระทำความผิดที่ได้รับการลงโทษปรับจะหันกลับมากระทำความผิดซ้ำน้อยกว่าผู้กระทำความผิดที่ได้รับการลงโทษจำคุก ซึ่งสามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการป้องปรามอาชญากรรมได้

สำหรับการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในฝรั่งเศสนั้น จะให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการกำหนดเงื่อนไข โดยจะมีการแต่งตั้งผู้พิพากษาบังคับโทษในการพิจารณาถึงความเหมาะสมและเป็นผู้กำหนดวิธีการและระยะเวลาในการใช้บังคับมาตรการบริการสังคม ซึ่งการสั่งให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในฝรั่งเศสยังคงต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิดก่อน ทั้งนี้ผู้กระทำความผิดสามารถปฏิเสธไม่ยอมรับมาตรการบริการสังคมได้

ส่วนเยอรมนีในรัฐบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา (EGStGB) มาตรา 293 ได้บัญญัติทางเลือกของการกักขังแทนค่าปรับไว้ว่าการบังคับคดีในส่วนของของการกักขังแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคม (การทำงานนอกที่คุมขัง) ได้ โดยผู้กระทำความผิดสามารถที่จะทำงานบริการสังคมเป็นเวลา 6 ชั่วโมง เพื่อทดแทนการที่จะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับหนึ่งวัน และเมื่อผู้กระทำความผิดได้ทำงานบริการสังคมแล้ว การกักขังแทนค่าปรับก็เป็นอันระงับไป

จากการศึกษาเรื่องการบังคับโทษปรับของประเทศต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศต่างก็นำเอามาตรการการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ มาเป็นโทษทดแทนหรือใช้เป็นมาตรการเสริม หรือกำหนดให้เป็นโทษทางเลือก เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี เป็นต้น เพื่อให้ศาลนำมาใช้นอกเหนือจากโทษจำคุกหรือโทษปรับ ซึ่งมีผลให้ผู้กระทำความผิดได้รับการฟื้นฟู ผู้เสียหายได้รับการเยียวยา และใช้เพื่อป้องกันสังคม โดยการให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับนั้น แต่ละประเทศก็มีรายละเอียดที่แตกต่างกันบ้างในเรื่องความยินยอมของผู้กระทำความผิด ระดับอายุของผู้กระทำความผิด เป็นต้น แต่ทุกประเทศต่างก็กำหนดให้การส่งหรือกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดทำงานแทนค่าปรับเป็นดุลพินิจของศาลโดยแท้จริง โดยศาลจะพิจารณาจากความเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดและพิจารณาถึงประโยชน์ที่สังคมจะได้รับ ทั้งนี้ อังกฤษเป็นประเทศแรกที้นำเอารูปแบบการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมมาใช้

ส่วนประเทศไทย ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยนั้น ไทยใช้ระบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) โดยให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนค่าปรับ กล่าวคือศาลจะปรับได้ไม่ต่ำกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดและจะต้องไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนดโดยศาลจะต้องกำหนดอัตราค่าปรับให้เหมาะสมและได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของการกระทำความผิดโดยมิได้พิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าปรับของผู้กระทำความผิด

สำหรับการให้ทำงานแทนค่าปรับในไทยนั้น แม้ประเทศไทยจะรับเอามาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับมาใช้เช่นนานาอารยประเทศก็ตาม แต่การทำงานแทนค่าปรับของไทยจะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับเท่านั้นที่จะสามารถทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับได้ โดยต้องร้องขอต่อศาลเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับ ซึ่งจะหักค่าปรับออกจากการทำงานแทนค่าปรับในอัตราวันละ 200 บาท โดยวิธีการดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น ข้อจำกัดด้านอัตราค่าปรับซึ่งจะต้องเป็นกรณีที่ศาลสั่งลงโทษปรับไม่เกิน 80,000 บาท และจะต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับซึ่งไม่มีเงินชำระค่าปรับร้องขอต่อศาลเท่านั้น ศาลจึงจะสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับสามารถทำงานแทนค่าปรับได้ อันจะเห็นได้ว่ากฎหมายมิได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดได้อย่างเต็มที่ดังเช่นที่กฎหมายในต่างประเทศนำมาใช้ เนื่องจากในต่างประเทศ เช่น อังกฤษ เยอรมนี เป็นต้น กฎหมายเปิดโอกาส

ให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าปรับโดยพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิด ความสามารถในการชำระค่าปรับของผู้กระทำความผิด และพฤติการณ์ของผู้กระทำความผิด มาประกอบการพิจารณาสั่งลงโทษ คำสั่งให้ทำงานแทนค่าปรับของไทยจึงยังไม่มีประสิทธิภาพ ในทางนำมาบังคับใช้เท่าที่ควร ยังไม่มีผลเป็นการยับยั้งและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างเต็ม ประสิทธิภาพดังเช่นที่นานาประเทศได้ใช้กัน และนอกจากนี้ผู้กระทำความผิดหลายรายก็ไม่ทราบ ว่ามีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับให้การทำงานแทนค่าปรับจึงไม่ได้รับรองขอเข้ามาเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับ ตามมาตรา 30/1 ทำให้ต้องเสียสิทธิดังกล่าวไป

จากการศึกษาพบว่าการใช้มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับของไทยจะแตกต่างจากอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมนี ซึ่งประเทศเหล่านี้จะกำหนดให้มาตรการการทำงานบริการ สังคมหรือทำงานบริการสาธารณะเป็นโทษชนิดหนึ่ง โดยเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจ พิจารณาสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานแทนค่าปรับได้เองโดยไม่ต้องมีการยื่นคำร้องขอเข้ามา และแม้ ผู้ต้องโทษปรับจะมีเงินชำระค่าปรับหากศาลเห็นว่าการลงโทษด้วยการให้ทำงานแทนค่าปรับนั้นเป็น การเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดและสามารถแก้ไขปรับปรุงมิให้ผู้กระทำความผิดหวนกลับไป กระทำความผิดซ้ำอีก ศาลก็จะใช้มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับโดยการทำงานบริการสังคมหรือ ทำงานสาธารณประโยชน์แทนการลงโทษปรับ เช่น ในอังกฤษหรือสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ซึ่งต่างจาก การพิจารณาสั่งให้ทำงานแทนค่าปรับของไทย เนื่องจากมาตรการให้ทำงานบริการสังคมหรือ สาธารณประโยชน์แทนค่าปรับของไทย มิได้มีสภาพบังคับเป็นโทษทางอาญาหรือเป็นโทษอุปกรณ์ หรือโทษทดแทนหรือโทษเสริมแทนโทษปรับหรือโทษจำคุกกระยะสั้น เป็นแต่เพียงมาตรการ ที่นำมาใช้แทนการกักขังแทนค่าปรับในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับต่อศาลเท่านั้น

4.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับให้ทำงานแทนค่าปรับ

เหตุผลในการบัญญัติมาตรา 30/1 ก็เพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้กระทำความผิดซึ่งไม่มีเงิน ชำระค่าปรับทำงานแทนค่าปรับ เนื่องจากในการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญามีหลักการสำคัญ ประการหนึ่งคือ เพื่อแก้ไขให้ผู้ผู้นั้นสามารถกลับตัวเป็นพลเมืองดี ดังนั้น โทษที่ผู้กระทำความผิด ควรจะได้รับจึงต้องมีความเหมาะสมกับสภาพความผิด อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าในปัจจุบันมีผู้ได้รับ โทษปรับต้องถูกกักขังแทนค่าปรับเป็นจำนวนมากขึ้น ซึ่งผู้รับโทษนั้น ๆ ต้องสูญเสียอิสรภาพ โดยไม่สมควร ทำให้บุคคลในครอบครัวต้องเดือดร้อนและรัฐต้องรับภาระในการดูแลเพิ่มมากขึ้น จึงเห็นเป็นการสมควรปรับเปลี่ยนมาตรการลงโทษเสียใหม่ โดยกำหนดมาตรการให้ผู้ต้องโทษปรับ ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้อีกทางหนึ่ง และในกรณีที่อาจ

ต้องถูกกักขังอยู่นั้นบุคคลดังกล่าวสมควรได้รับความคุ้มครองมิให้ต้องถูกเปลี่ยนโทษจากกักขังเป็นจำคุก อันเป็นโทษที่หนักยิ่งกว่า รวมทั้งมิให้ต้องถูกคุมขังร่วมกับผู้ต้องหาในคดีอาญาที่มีอัตราโทษสูง”⁴

จากเหตุผลดังกล่าวตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 30/1 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย มาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับได้ โดยมาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับนี้ เป็นมาตรการการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในความคิดเล็กน้อยหรือความผิดลหุโทษที่มีประโยชน์ต่อสังคมและต่อตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการปรับหรือการกักขังแทนค่าปรับ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่การทำงานแทนค่าปรับนี้ใช้แก้ปัญหาได้เฉพาะผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับเท่านั้น แต่กับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี การให้ทำงานแทนค่าปรับไม่อาจนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดแห่งบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งขัดต่อหลักความเสมอภาค และสะท้อนให้เห็นว่าระบบการลงโทษของประเทศไทยยังขาดประสิทธิภาพ มิได้มุ่งถึงการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation) ผู้กระทำความผิดเพื่อให้กลับเข้าสู่สังคมได้อย่างแท้จริง

ฉะนั้น เพื่อให้การลงโทษเป็นไปโดยเหมาะสมต่อตัวผู้กระทำความผิด ตามหลักการลงโทษให้เหมาะสมกับตัวบุคคล (Individualization) และเน้นถึงการยับยั้งการกระทำความผิดและมุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในความคิดเล็กๆ น้อยๆ ที่มีโทษปรับหรือโทษจำคุกกระยะสั้น จึงเห็นว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะต้องพัฒนามาตรการให้ทำงานบริการสังคม หรือการให้ทำงานแทนค่าปรับ ให้มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งขึ้น โดยการนำศักยภาพของมาตรการดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากกว่าที่ใช้อยู่ในประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบัน โดยการกำหนดให้ทำงานบริการสังคมมีผลบังคับเป็นโทษชนิดหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกำหนดให้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์ หรือโทษทดแทนหรือโทษเสริมโทษปรับ ตามมาตรา 29 แทนที่การกักขังแทนค่าปรับ อันเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจลงโทษผู้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด กล่าวคือ ในการพิจารณากำหนดโทษปรับของศาลนอกจากศาลจะพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดแล้ว ศาลยังต้องพิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าปรับของผู้กระทำความผิด และพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดว่าการลงโทษนั้นๆ สามารถแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดให้กลับคืนสู่สังคมอันเป็นการคืนคนดีให้แก่สังคมได้หรือไม่ โดยแยกเป็นหัวข้อเพื่อการศึกษาดังนี้

⁴ คณิต ณ นคร. (2553). *ประมวลกฎหมายอาญา : หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ*. หน้า 207-208.

4.4.1 แนวคิดในการกำหนดให้การทำงานเป็นโทษทางอาญา

เนื่องจาก “โทษ” เป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่กำหนดไว้ในกฎหมายอาญาเพื่อใช้บังคับกับผู้กระทำความผิด โทษจึงหมายถึง การกระทำที่เป็นผลร้ายหรือก่อให้เกิดความเสียหายหรือผลกระทบต่อผู้ที่ได้รับโทษ โดยโทษจะมีลักษณะรุนแรงมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิดว่ามีความร้ายแรงและเกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายหรือต่อรัฐมากน้อยเพียงใด ซึ่งตามกฎหมายไทยมีการกำหนดเรื่องโทษทางอาญาไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 อันได้แก่ โทษประหารชีวิต โทษจำคุก โทษกักขัง โทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน ซึ่งมีทั้งหมด 5 ประเภท โดยแบ่งประเภทโทษที่บังคับอากับชีวิตคือ โทษประหารชีวิต โทษที่บังคับอากับเสรีภาพ คือ โทษจำคุก และโทษกักขัง และสุดท้ายโทษที่บังคับอากับทรัพย์สิน คือ โทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน วิธีการอื่นที่กำหนดคนนอกเหนือไปจากบทบัญญัติแห่งมาตรา 18 นั้น จึงมิใช่โทษทางอาญาตามที่กฎหมายบัญญัติ ส่วนการให้ทำงานบริการสังคมตามประมวลกฎหมายอาญาที่บัญญัติไว้ในมาตรา 30/1 และมาตรา 56 นั้น เป็นเพียงมาตรการทางกฎหมายอย่างหนึ่งอันมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในความผิดที่มีโทษจำคุกกระยะสั้นหรือในความผิดที่ศาลสั่งลงโทษปรับและผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับ เท่านั้น

ดังนั้น จึงมีแนวคิดว่าหากมีการกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญาอีกประเภทหนึ่งที่สามารถใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดได้จะก่อให้เกิดผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาคอขวดของมาตรา 30/1 และมาตรา 56 ทั้งยังเป็นการเพิ่มทางเลือกให้ศาลในการใช้ดุลพินิจเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิดนั้นๆ โดยไม่จำเป็นต้องติดกับเงื่อนไขของจำนวนเงินซึ่งต้องโทษปรับ หรือเงื่อนไขของการคุมประพฤติแต่อย่างใด และยังช่วยแก้ปัญหาเรื่องคนล้นคุกที่ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้เนื่องจากการทำงานบริการสังคมเป็นการลงโทษที่มุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยไม่ส่งตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำแต่ยังคงปล่อยให้ผู้กระทำความผิดใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่เคยอยู่อาศัย จึงทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ถูกตราหน้าว่าเป็นคนคุก ทั้งนี้การทำงานบริการสังคมยังทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกเจ็บปวดและเห็นถึงคุณค่าของตนเองจึงมีความเป็นไปได้สูงที่ผู้กระทำความผิดจะไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

ดังนั้น หากกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญาเพิ่มขึ้นมาอีกประเภทหนึ่ง นอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 เมื่อมีการจัดเรียงลำดับชั้นของโทษตามความเป็นผลร้ายต่อตัวผู้กระทำความผิด การทำงานบริการสังคมจึงควรเป็นโทษทางอาญาที่อยู่ในลำดับต่ำกว่าโทษจำคุก โทษกักขังและโทษปรับ เนื่องจากการทำงานบริการสังคมส่งผลต่อเวลาว่างของผู้กระทำความผิด จึงมีลักษณะที่เบากว่าโทษทั้งสามประการข้างต้น แนวคิดในการ

กำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญาเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่งนั้นจะช่วยลดข้อจำกัดของการลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งมีโทษจำคุกกระชั้นสั้นหรือโทษปรับได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากทำให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษได้กว้างและเหมาะสมกับความผิดที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำลงไปมากกว่าที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

4.4.2 แนวคิดในการกำหนดให้การทำงานเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับ

แนวคิดในการกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับนี้ กล่าวคือ นอกจากศาลจะใช้ดุลพินิจสั่งลงโทษปรับผู้กระทำความผิดแล้ว ในคดีเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งศาลเห็นว่าเป็นการสมควรและเป็นการเหมาะสมในการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเพื่อแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมหรือความประพฤติของผู้กระทำความผิด ศาลยังสามารถใช้ดุลพินิจสั่งลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมควบคู่ไปกับการสั่งลงโทษปรับได้ โดยถือว่ามิโทษปรับเป็นโทษประธาน และโทษให้ทำงานบริการสังคมนั้นเป็นโทษอุปกรณ์ โดยในการกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปกรณ์ของโทษปรับนี้ จะช่วยให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเลือกใช้โทษในการลงต่อผู้กระทำความผิดได้กว้างขึ้นและเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าการสั่งลงโทษปรับแต่เพียงอย่างเดียว กล่าวคือ ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเลือกว่าในการกระทำความผิดในรายนั้นๆ ศาลจะพิจารณากำหนดโทษโดยลงเพียงโทษปรับ ประการเดียวหรือลงทั้งโทษปรับและโทษให้ทำงานบริการสังคมด้วย โดยเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจพิจารณาถึงตัวผู้กระทำความผิดและพฤตินิสัยของผู้กระทำความผิดว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีความสามารถในการชำระค่าปรับได้หรือไม่ มีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร อายุ เพศ การศึกษา พฤติกรรม และประวัติของตัวผู้กระทำความผิดมาประกอบในการพิจารณากำหนดโทษที่จะลงกับ ผู้กระทำความผิดอันจะทำให้การลงโทษเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษมากขึ้น คือ นอกจากการลงโทษจะเป็นการทดแทนความผิดและข่มขู่ยับยั้งให้ผู้กระทำความผิดเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดแล้วการลงโทษยังเป็นการแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดอีกด้วย เนื่องจากในคดีเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งศาลสั่งลงโทษปรับนั้นมิได้มีวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่เป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมแต่อย่างใด ในที่สุดแล้วเมื่อมีการชำระค่าปรับหรือพ้นจากโทษกักขัง แทนค่าปรับบุคคลดังกล่าวก็ต้องกลับเข้ามาใช้ชีวิตในสังคมเช่นเดิม จึงเห็นว่าจะเป็นการดีกว่า หากเน้นถึงระบบของการลงโทษที่มุ่งแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดดังกล่าวด้วย เพื่อประโยชน์ต่อตัวผู้กระทำความผิดและบุคคลทุกคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม

ดังนั้น แนวคิดในการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาโดยกำหนดให้การลงโทษให้ทำงานบริการสังคมเป็นอุปกรณ์ของโทษปรับ แทนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับอันเป็นการลงโทษที่มุ่งต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด จึงมีประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมากกว่าระบบซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ ในการลงโทษปรับตามมาตรา 29 นั้น นอกจากศาลจะพิจารณาแต่เฉพาะความร้ายแรงของการกระทำความผิด ซึ่งหากผู้กระทำความผิดไม่มีเงินมาชำระค่าปรับศาลก็จะพิจารณากักขังแทนค่าปรับและกระบวนการให้ทำงานแทนค่าปรับก็จะเกิดขึ้นภายหลังโดยการร้องขอของผู้กระทำความผิดภายใต้หลักเกณฑ์ของมาตรา 30/1 อันมีข้อจำกัดมากมายนั้น การแก้ไขกฎหมายโดยเปิดโอกาสให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งลงโทษ โดยพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดและพิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าปรับและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดมากำหนดโทษที่จะลงต่อผู้กระทำความผิดจึงเป็นการลงโทษที่เหมาะสมต่อตัวผู้กระทำความผิดมากกว่า ทั้งยังสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษในความผิดเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งมีโทษจำคุกระยะสั้น ที่นานาประเทศใช้กันด้วย ยกตัวอย่างเช่น สหรัฐอเมริกา ในการกำหนดโทษปรับซึ่งจะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น นอกจากศาลจะพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดแล้วศาลยังต้องพิจารณาถึงความสามารถในการชำระของผู้กระทำความผิดด้วยและถึงแม้ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งมีเงินชำระค่าปรับ หากศาลพิจารณาเห็นว่า การลงโทษปรับแต่เพียงอย่างเดียวจะไม่ส่งผลต่อผู้กระทำความผิดทำให้รู้สึกเข็ดหลาบศาลก็จะลงโทษด้วยการสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเพิ่มอีกสถานหนึ่งด้วย

4.4.3 แนวคิดในการกำหนดให้การทำงานเป็นโทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษปรับ

โทษทดแทนหรือมาตรการเสริม (Substitute Punishment) ของการชำระค่าปรับ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 คือ การยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับและการกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันกรณีที่ศาลสั่งลงโทษปรับบุคคลธรรมดา หากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินมาชำระค่าปรับศาลก็จะใช้โทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษปรับโดยการลงโทษกักขังผู้กระทำความผิดแทนค่าปรับทันที ซึ่งจะเห็นได้ว่าโทษกักขังแทนค่าปรับนี้วัตถุประสงค์ของการลงโทษกักขัง คือ การบังคับเอาภัยเสรีภาพของผู้กระทำความผิด ส่วนการลงโทษปรับนั้นวัตถุประสงค์ของการลงโทษ คือ การบังคับเอาภัยทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ซึ่งเห็นได้ว่าการสั่งลงโทษกักขังนั้นรุนแรงกว่าการสั่งลงโทษปรับ ดังนั้น การใช้โทษทดแทนหรือมาตรการเสริมโทษแทนโทษปรับด้วยการกักขังแทนค่าปรับจึงเป็นการใช้โทษแทนที่ไม่ยุติธรรมและไม่เหมาะสมต่อการนำมาใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดซึ่งต้องโทษปรับ

จากปัญหาดังกล่าวนี้นำให้เกิดแนวความคิดในการในการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา โดยกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทนหรือมาตรการเสริม (Substitute Punishment) โทษปรับ เนื่องจากมาตรการให้ทำงานบริการสังคมนั้นมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษ คือการบังคับ เอากับเวลาว่างของผู้กระทำความผิด อันอยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าการลงโทษปรับซึ่งมีวัตถุประสงค์ ของการลงโทษเพื่อบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด อีกทั้ง การให้ทำงานบริการสังคมนั้น ยังมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดเห็นถึงคุณค่าของตนเอง ให้ความเคารพต่อสังคมหลายจำไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ ทั้งยังเป็นการลงโทษที่ไม่สิ้นเปลืองงบประมาณรายจ่ายของรัฐอย่างเช่นการกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งรัฐจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้ต้องขังและยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาสถานที่กักขัง ทั้งยังทำให้ผู้กระทำความผิดมีผลพวงติดตัวว่าเป็นคนคุก จากคุณสมบัติประโยชน์ของการให้ทำงานบริการ สังคมดังกล่าวมานั้น จึงเกิดแนวความคิดว่าการนำมาตรการให้ทำงานบริการสังคมมาเป็นโทษทดแทน หรือมาตรการเสริมโทษปรับแทนการกักขังแทนค่าปรับน่าจะเกิดประโยชน์กว่าการสั่งลงโทษปรับ แล้วเมื่อผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับแล้วจึงมีคำสั่งให้กักขังแทนค่าปรับหรือเมื่อผู้ต้องโทษ ปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับแล้วจึงยื่นคำร้องขอทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทน ค่าปรับ ตามมาตร 30/1 เนื่องจากการขอทำงานแทนค่าปรับตามมาตรา 30/1 นั้น เป็นเพียงมาตรการที่ นำมาใช้แทนการกักขังแทนค่าปรับเท่านั้น โดยมีข้อจำกัดหลายประการ กล่าวคือ ศาลจะหยิบยก มาตรการดังกล่าวเพื่อสั่งให้ผู้กระทำความผิดแทนค่าปรับโดยไม่มีการยื่นคำร้องขอมาในชั้นศาล ไม่ได้ และกรณีที่จะขอทำงานแทนค่าปรับได้นั้นต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระ ค่าปรับและจำนวนเงินค่าปรับต้องไม่เกิน 80,000 บาท เท่านั้น จึงเห็นได้ว่าตามกฎหมายไทยนั้น มิได้มีการนำมาตรการให้ทำงานบริการสังคมมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุดดังเช่นที่ นานาประเทศใช้บังคับกันอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อให้การบังคับใช้โทษเกิดประสิทธิภาพและ การลงโทษเหมาะสมต่อตัวผู้กระทำความผิดและเป็นประโยชน์สังคมเนื่องจากการลงโทษในการกระทำ ความผิดเล็กๆ น้อยๆ นั้น มิได้เป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม และเพื่อให้การลงโทษมุ่งถึง วัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอันตรงกับหลักอาชญาวิทยาในปัจจุบัน จึงเกิด แนวความคิดในการกำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทนหรือมาตรการเสริม (Substitute Punishment) โทษปรับ โดยให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจเลือกการกำหนดโทษให้เหมาะกับ ผู้กระทำความผิดโดยพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิด ความสามารถในการชำระค่าปรับ และพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด แล้วพิจารณากำหนดโทษที่จะลงกับผู้กระทำความผิดว่าในการ กระทำความผิดนั้นๆ ผู้กระทำความผิดสมควรรับโทษโดยเสริมโทษให้ทำงานบริการสังคมไปด้วย หรือรับเพียงโทษปรับหรือลงโทษทดแทนโดยการให้ทำงานบริการสังคมอย่างเดียวอย่างหนึ่ง

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

“โทษ” เป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่กำหนดไว้ในกฎหมายอาญา เพื่อใช้บังคับกับผู้กระทำความผิด โทษจึงหมายถึงการกระทำที่เป็นผลร้ายหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับโทษ โทษจะมีลักษณะรุนแรงมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิดว่ามีความร้ายแรงและก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายหรือรัฐมากน้อยเพียงใด โทษจึงเป็นมาตรการที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย โดยรัฐจำเป็นต้องกำหนดโทษเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดและป้องกันสังคมจากการก่ออาชญากรรม จึงกล่าวได้ว่าโทษถูกใช้เป็นเครื่องมือในการข่มขู่บุคคลมิให้กระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยได้มีการบัญญัติประเภทของโทษไว้ในมาตรา 18 โดยได้กำหนดโทษไว้ 5 ประเภท คือ โทษประหารชีวิต โทษจำคุก โทษกักขัง โทษปรับ และโทษริบทรัพย์สิน โดยโทษประหารชีวิตเป็นโทษที่บังคับเอาทั้งชีวิต โทษจำคุกและโทษกักขัง เป็นโทษที่บังคับเอาทั้งเสรีภาพ ส่วนโทษปรับและโทษริบทรัพย์สิน เป็นโทษที่บังคับเอาทั้งทรัพย์สิน

โดยโทษปรับ(Fine)เป็นโทษทางอาญาประเภทหนึ่ง ซึ่งจากการศึกษาพบว่าโทษปรับเป็นโทษที่ศาลนำมาใช้บังคับมากที่สุด และยังเป็นโทษที่นำไปใช้คู่กับโทษจำคุกในความผิดเกือบทุกประเภท ทั้งนี้ เพราะการลงโทษปรับเป็นวิธีการลงโทษที่สะดวก รัฐเสียค่าใช้จ่ายน้อย และไม่ส่งผลกระทบต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด อีกทั้งยังไม่ก่อให้เกิดผลร้ายเหมือนการลงโทษจำคุกที่ส่งผลกระทบต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด โดยโทษปรับเป็นโทษที่มุ่งประสงค์จะบังคับเอาทั้งบรรดาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำความผิดอีก ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการลงโทษปรับก็เพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) ทำให้ผู้กระทำความผิดที่ต้องชำระค่าปรับได้รับความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจ เกิดความกลัวและเข็ดหลาบไปกลั้วที่จะกระทำความผิดซ้ำอีก

ระบบการลงโทษปรับของประเทศไทยในปัจจุบัน ไทยใช้ระบบการกำหนดโทษปรับแบบตายตัว (Fixed Sum System) ซึ่งให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนค่าปรับ โดยศาลจะพิจารณากำหนดโทษปรับจากความร้ายแรงของการกระทำความผิด ซึ่งระบบการลงโทษปรับของไทยในปัจจุบันมิได้ทำให้การลงโทษปรับเป็นไปตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร เนื่องจากโทษปรับที่กำหนดแบบตายตัวดังที่ไทยใช้อยู่ในปัจจุบันนั้น ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมและไม่เสมอภาคในการลงโทษ กล่าวคือผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งสามารถชำระค่าปรับได้จะไม่ได้รับผลกระทบจากการ

ลงโทษหนักเท่าผู้ที่มิฐานะยากจนทำให้ผู้กระทำความผิดไม่เกรงกลัวต่อการบังคับโทษปรับและมีแนวโน้มกระทำความผิดซ้ำในอนาคต ต่างกับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนหากไม่สามารถชำระค่าปรับได้ก็จะได้รับผลกระทบจากการลงโทษปรับอย่างรุนแรง เนื่องจากหากไม่มีเงินชำระค่าปรับก็จะถูกศาลบังคับใช้ค่าปรับโดยวิธีการยึดทรัพย์มาชำระค่าปรับหรือไม่ก็ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งในไทยนั้นหากผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับศาลก็มักจะสั่งลงโทษกักขังแทนค่าปรับไปเลยทันทีเนื่องจากการยึดทรัพย์มาชำระค่าปรับนั้นมีขั้นตอนที่ซับซ้อนและยุ่งยากกว่าการกักขังแทนค่าปรับ อันทำให้การบังคับคดีอาญาไม่ชอบด้วยกฎหมายและเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคล เนื่องจากการกักขังแทนค่าปรับนั้นเป็นการบังคับเอากับเสรีภาพของผู้กระทำความผิดจึงไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการบังคับโทษปรับที่มุ่งประสงค์บังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด จึงเห็นได้ว่าการบังคับโทษปรับไม่เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 กล่าวคือหากผู้ต้องโทษปรับไม่ชำระค่าปรับ โทษทดแทนซึ่งศาลต้องนำมาบังคับใช้แทนค่าปรับคือโทษยึดทรัพย์สินและโทษกักขังแทนค่าปรับ ซึ่งศาลจะต้องดำเนินการบังคับโทษตามลำดับที่กฎหมายบัญญัติไว้ จากสภาพการณ์ดังกล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการบังคับโทษปรับของไทยในปัจจุบันไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของการลงโทษปรับที่มุ่งบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดและเพื่อหลีกเลี่ยงโทษการจำคุกกระชั้น

ส่วนการที่ไทยจะนำโทษปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) มาปรับใช้บังคับกับไทยอย่างเช่นที่ต่างประเทศนำมาใช้บังคับนั้นก็เป็นไปได้ยาก เนื่องจากระบบในการคำนวณรายได้บุคคลของไทยนั้นยังไม่มีศักยภาพเพียงพอ ฐานในการเก็บข้อมูลรายได้ประชากรของรัฐยังขาดประสิทธิภาพและในมุมมองแนวความคิดของคนไทยยังมองว่าหากกระทำความผิดอย่างเดียวกันควรได้รับโทษเหมือนกันจึงจะยุติธรรม

อย่างไรก็ตามปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2545 มาตรา 30/1 ถึงมาตรา 30/3 โดยกำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับที่ไม่มีเงินชำระค่าปรับสามารถร้องขอต่อศาลเพื่อขอการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับหรือการทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ตามความในมาตรา 30/1 มาใช้แก้ปัญหาคดีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับ โดยหักค่าปรับออกจากการทำงานแทนค่าปรับในอัตราวันละ 200 บาท ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องโทษปรับที่มีฐานะยากจนและการนำมาตรการให้ทำงานบริการสังคมมาบังคับยังเป็นไปตามแนวความคิดที่ต่างประเทศหลายประเทศนำมาใช้อีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามบัญญัติดังกล่าวยังคงมีข้อจำกัดในการนำมาใช้บังคับอยู่หลายประการ เช่น ข้อจำกัดด้านอัตราค่าปรับซึ่งจะต้องเป็นกรณีที่ศาลสั่งลงโทษปรับไม่เกิน 80,000 บาท และจะต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับ

ร้องขอต่อศาลเท่านั้นศาลจึงจะสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับสามารถทำงานแทนค่าปรับได้หรือไม่ ซึ่งเห็นได้ว่ากฎหมายมิได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดได้อย่างเต็มที่ คำสั่งให้ทำงานแทนค่าปรับจึงไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริงดังเช่นที่นานาอารยประเทศได้ใช้กันและประการสำคัญคือการบังคับโทษปรับในประเทศไทยมิได้มุ่งถึงการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation) อันเป็นหลักการลงโทษที่นานาประเทศต่างยึดเป็นหลักสำคัญเท่าที่ควร นอกจากนั้นผู้กระทำความผิดหลายรายก็ไม่ทราบว่ามีความผิดเกี่ยวกับให้การทำงานแทนค่าปรับจึงมิได้ยื่นร้องขอเข้ามาเพื่อขอทำงานแทนค่าปรับตามมาตรา 30/1 และจากการศึกษายังพบว่ามาตรการที่ให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานแทนค่าปรับนั้น ถ้านำมาใช้ได้เฉพาะกับผู้ที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจที่ไม่สามารถชำระเงินค่าปรับได้เท่านั้น กล่าวคือ มาตรการดังกล่าวนี้นำมาใช้แก้ปัญหาให้กับคนยากจนแต่เพียงทางเดียว สำหรับผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสามารถชำระค่าปรับได้ มาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับก็มีได้มีบทบาทหรือมีผลที่จะนำมาใช้ในปรับปรุงแก้ไขบุคคลดังกล่าวแต่อย่างใด ทำให้มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับของไทยไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ไม่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการให้ทำงานแทนค่าปรับซึ่งมุ่งที่จะแก้ไขฟื้นฟูและสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่ผู้กระทำความผิดเพื่อให้เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสร้างคุณประโยชน์แก่สังคมและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ จึงอาจทำให้ผู้กระทำความผิดที่ต้องโทษปรับที่มีความสามารถชำระเงินค่าปรับได้ไม่รู้สำนึกถึงการกระทำความผิดที่ตนเองได้ก่อขึ้นอันจะนำไปสู่การกระทำความผิดซ้ำซากและเป็นปัญหาต่อสังคม

จากการศึกษาค้นคว้าถึงกระบวนการบังคับคดีในเรื่องการบังคับโทษปรับและมาตรการแทนโทษปรับในต่างประเทศพบว่า อังกฤษใช้ระบบในการกำหนดโทษปรับแบบระบบการปรับเป็นหน่วย (Units – Fine System) โดยผู้กระทำความผิดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะต้องจ่ายค่าปรับมากกว่าผู้ที่มีฐานะยากจนในความผิดอย่างเดียวกันและในระบบเดียวกัน ทำให้การปรับเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ทั้งนี้ เป็นไปตามดุลพินิจของศาล โดยในการบังคับโทษปรับทางอาญาของอังกฤษนั้น ศาลจะคำนึงถึงความสามารถในการชำระค่าปรับเป็นสำคัญ ดังนั้น หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่อาจชำระค่าปรับได้ ศาลจะพิจารณาถึงพฤติกรรมประกอบการพิจารณาความผิด รวมทั้งประวัติของผู้กระทำความผิดเพื่อพิจารณาว่าสมควรจะลงโทษจำคุกตามที่กำหนดโทษไว้หรือไม่ ซึ่งหากเห็นว่าสมควรบรรเทาโทษให้ ก็อาจหลีกเลี่ยงโดยใช้มาตรการลงโทษทางสังคม (Community Penalties) แทน ซึ่งการใช้มาตรการลงโทษทางสังคมถือเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมและต่อผู้อื่นในการทำงานบริการสาธารณะ และยังเป็นการพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจผู้กระทำความผิดให้สามารถกลับคืนสู่

สังคมและยังช่วยให้สังคมปลอดภัยจากอาชญากรรมอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งเห็นได้ว่ากฎหมายอังกฤษเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการปรับ และมีการเปลี่ยนแปลงมาตรการบังคับโทษปรับจากเดิมที่ให้จำคุกแทนค่าปรับเป็นการให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานแทนค่าปรับ กล่าวคือ ศาลสามารถนำมาตรการบริการสังคมมาใช้แทนโทษปรับได้หากศาลเห็นว่าเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยไม่ต้องถามความยินยอมจากผู้กระทำความผิด ซึ่งทำให้ไม่ต้องถูกจำคุกแทนค่าปรับ โดยในอังกฤษกำหนดให้มาตรการบริการสังคมเป็นโทษประเภทหนึ่งตามกฎหมาย อยู่ในเรื่องการลงโทษโดยชุมชน (Community Sentences) โดยใช้เป็นมาตรการเล็งโทษจำคุกหรือโทษปรับ

สหรัฐอเมริกาใช้ระบบการกำหนดโทษปรับเป็นระบบแบบตายตัว (Fixed sum System) ซึ่งศาลจะเป็นผู้พิจารณากำหนดค่าปรับแบบพิคคอตตรา โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ของผู้กระทำความผิดภายใต้กฎหมายกำหนด เช่น รายได้ ความสามารถในการหารายได้ ภาระที่เกิดจากค่าปรับที่มีต่อจำเลย ซึ่งระบบโทษปรับแบบตายตัวนี้มีข้อจำกัดอยู่หลายประการที่ทำให้การบังคับใช้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สหรัฐอเมริกาหันมาสนใจการบังคับโทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) ซึ่งเป็นระบบที่นิยมใช้กันมากในประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย ส่วนมาตรการทำงานบริการสังคมในสหรัฐอเมริกานั้นถือเป็นทางเลือกแทนการลงโทษจำคุกหรือโทษปรับ โดยกฎหมายกำหนดให้มาตรการบริการสังคมใช้เป็นโทษระดับกลาง (Intermediate Punishment) ซึ่งกำหนดไว้ในบทบัญญัติ 18 U.S.C. มาตรา 3563 (a) (2) ทั้งนี้ศาลจะมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดนั้นต้องอยู่ในดุลพินิจของศาลที่กำหนดเงื่อนไขโดยพิจารณาจากความเหมาะสมของผู้กระทำความผิดเป็นกรณีๆ ไป ซึ่งการทำงานบริการสังคมโดยทั่วไปจะเป็นการให้บริการสาธารณะในองค์กรที่ไม่มีกระแสหารายได้ และมีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งการนำมาตรการทำงานบริการสังคมมาใช้ต้องอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ เนื่องจากมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันคุ้มครองมิให้จำเลยถูกบังคับใช้แรงงานโดยไม่สมัครใจ โดยศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดเงื่อนไขในการทำงานบริการสังคมให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละรายได้

สาธารณรัฐฝรั่งเศส ใช้ระบบการลงโทษปรับโดยพิจารณาจากรายได้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของผู้กระทำความผิด โดยจะมีการนำรายได้ดังกล่าวมากำหนดในรูปแบบร้อยละและนำรายได้มาแบ่งออกเป็นส่วนๆ เพื่อนำส่วนหนึ่งมาใช้ในการชำระค่าปรับ ซึ่งอัตราค่าปรับจะกำหนดจากปัจจัย 2 ประการ ได้แก่ ปริมาณเงินซึ่งจะแปรตามสภาพเศรษฐกิจของผู้ต้องโทษปรับ โดยคิดคำนวณจากรายได้ต่อวันของผู้ต้องโทษแต่ละรายและปริมาณวันปรับซึ่งกำหนดตามความหนักเบาของความผิดที่ได้กระทำ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาการจำคุกระยะสั้นอันเนื่องมาจากการผิดนัดชำระค่าปรับ ซึ่งมีประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก โดยการให้ทำงานบริการสังคมหรืองานบริการสาธารณะในฝรั่งเศสนั้น

ถือเป็นโทษ ซึ่งเรียกว่า “โทษทางเลือกหรือโทษแทนที่” (Les peines alternatives หรือ Les peines de substitution) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้โทษประเภทนี้ในการลงโทษแทนโทษจำคุกระยะสั้นหรือโทษปรับ และเป็นโทษที่มีรูปแบบพิเศษจากโทษหลัก การให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับ ในฝรั่งเศสศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการกำหนดเงื่อนไข โดยจะมีการแต่งตั้งผู้พิพากษาบังคับโทษ ในการพิจารณาถึงความเหมาะสมและเป็นผู้กำหนดวิธีการและระยะเวลาในการใช้บังคับมาตรการบริการสังคม ซึ่งการสั่งให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในฝรั่งเศสต้องได้รับความยินยอมจากผู้กระทำความผิดก่อน ทั้งนี้ ผู้กระทำความผิดสามารถปฏิเสธไม่ยอมรับมาตรการบริการสังคมได้

ส่วนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ใช้ระบบการบังคับโทษปรับแบบระบบปรับตามวันและรายได้ (Day Fine) โดยการปรับในระบบปรับตามวันและรายได้นี้จะกำหนดอัตราค่าปรับให้มีความสัมพันธ์กับรายได้โดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้กระทำความผิดเพื่อให้การลงโทษปรับต่อผู้กระทำความผิดมีประสิทธิภาพในการยับยั้งมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดอีกและช่วยให้การลงโทษปรับบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะร่ำรวยหรือฐานะยากจนก็สามารถนำมาใช้บังคับได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกชนชั้น โดยการใช้ระบบบังคับโทษปรับตามวันและรายได้ในเยอรมนีนั้นมีประสิทธิภาพสูงลดการลงโทษจำคุกลงได้เป็นอย่างมาก และยังพบว่าผู้กระทำความผิดที่ได้รับการลงโทษปรับจะหวงกลับมากกระทำความผิดซ้ำน้อยกว่าผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษจำคุก ซึ่งสามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการป้องปรามอาชญากรรมได้ ส่วนทางเลือกที่นำมาใช้แทนโทษปรับนั้น ในรัฐบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา (EGStGB) มาตรา 293 ได้บัญญัติทางเลือกของการกักขังแทนค่าปรับไว้ว่าการบังคับคดีในส่วนของอาการกักขังแทนค่าปรับสามารถแทนที่ได้ด้วยการทำงานบริการสังคมได้ โดยผู้กระทำความผิดสามารถที่จะทำงานบริการสังคมเป็นเวลา 6 ชั่วโมง เพื่อทดแทนการที่จะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับหนึ่งวัน และเมื่อผู้กระทำความผิดได้ทำงานบริการสังคมแล้ว การกักขังแทนค่าปรับก็เป็นอันระงับไป ซึ่งมาตรการให้ทำงานบริการสังคมของเยอรมนีนั้นถือเป็นโทษทดแทน

จากการศึกษาพบว่าการใช้มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับของไทยจะแตกต่างจากอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมนี ซึ่งประเทศเหล่านี้จะกำหนดให้มาตรการการทำงานบริการสังคมหรือทำงานบริการสาธารณะเป็นโทษชนิดหนึ่ง โดยเปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานแทนค่าปรับได้เองโดยไม่ต้องมีการยื่นคำร้องขอเข้ามาและแม้ผู้ต้องโทษปรับจะมีเงินชำระค่าปรับหากศาลเห็นว่าการลงโทษด้วยการให้ทำงานแทนค่าปรับนั้นเป็นการเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดและสามารถแก้ไขปรับปรุงมิให้ผู้กระทำความผิดหวงกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ศาลก็จะใช้มาตรการให้ทำงานแทนค่าปรับโดยการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์

แทนการลงโทษปรับ เช่นในอังกฤษหรือสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ซึ่งต่างจากการพิจารณาสั่งให้ทำงาน แทนค่าปรับของไทย เนื่องจากมาตรการให้ทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับของไทยมิได้มีสภาพบังคับเป็นโทษทางอาญาหรือเป็นโทษทดแทนหรือโทษเสริมโทษปรับแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงมาตรการที่นำมาใช้แทนการกักขังแทนค่าปรับในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับต่อศาลเท่านั้น

จากปัญหาดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การกำหนดค่าปรับของไทยในปัจจุบันไม่อาจสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้กระทำความผิดซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การบังคับใช้โทษปรับกับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะร่ำรวยไม่ส่งผลกระทบเป็นการยับยั้งให้เกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวมีเงินชำระค่าปรับจึงไม่รู้สึกรู้สีกี่เท่า ส่วนการบังคับใช้โทษปรับกับผู้กระทำความผิดที่มีฐานะยากจนกลับมีผลกระทบอย่างรุนแรง เนื่องจากหากบุคคลดังกล่าวไม่มีเงินมาชำระค่าปรับก็ต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ จึงทำให้เกิดความไม่เสมอภาคระหว่างบุคคลซึ่งต่างชนชั้นกัน ประการต่อมาการบังคับโทษปรับของไทยก็ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ กล่าวคือ หากผู้กระทำความผิดไม่มีเงินชำระค่าปรับแนวปฏิบัติศาลก็จะนำวิธีการกักขังแทนค่าปรับมาใช้ลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งจะเห็นได้ว่าการลงโทษด้วยวิธีกักขังแทนค่าปรับนั้นเป็นการลงโทษที่ผิดเจตนารมณ์ของการลงโทษปรับที่มุ่งจะบังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดมิใช่บังคับเอากับเสรีภาพของผู้กระทำความผิด ประการสุดท้ายแม้ไทยจะนำเอามาตรการให้ทำงานบริการสังคมมาใช้บังคับเพื่อหลีกเลี่ยงการกักขังแทนค่าปรับในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่มีเงินชำระค่าปรับก็ตาม แต่มาตรการให้ทำงานบริการแทนค่าปรับที่ใช้บังคับอยู่ก็มีข้อจำกัดในการนำมาใช้บังคับอยู่หลายประการ กล่าวคือ การจะยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อขอทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับได้นั้น ต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับโดยอัตราค่าปรับที่ศาลสั่งลงโทษต้องไม่เกิน 80,000 บาท และจะต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับร้องขอต่อศาลเท่านั้น ศาลจึงจะสามารถใช้ดุลพินิจสั่งได้ จึงเห็นได้ว่าการนำมาตรการให้ทำงานบริการสังคมที่นำมาใช้ในไทยไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง อีกทั้งมาตรการดังกล่าวนำมาใช้ได้เฉพาะกับผู้กระทำความผิดซึ่งไม่มีเงินชำระค่าปรับเท่านั้น ซึ่งก็คือผู้ที่มีฐานะยากจน ทำให้การนำมาตรการดังกล่าวมาบังคับใช้เกิดความไม่เสมอภาคและเป็นธรรม จากข้อจำกัดดังกล่าวผู้เขียนจึงมีความเห็นว่สมควรมีการแก้ไขกฎหมายเพื่อพัฒนาให้สามารถนำมาตรการทำงานบริการสังคมมาใช้ได้อย่างหลากหลายไร้ซึ่งข้อจำกัด มีประสิทธิภาพมุ่งถึงการลงโทษเพื่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง

5.2 ข้อเสนอแนะ

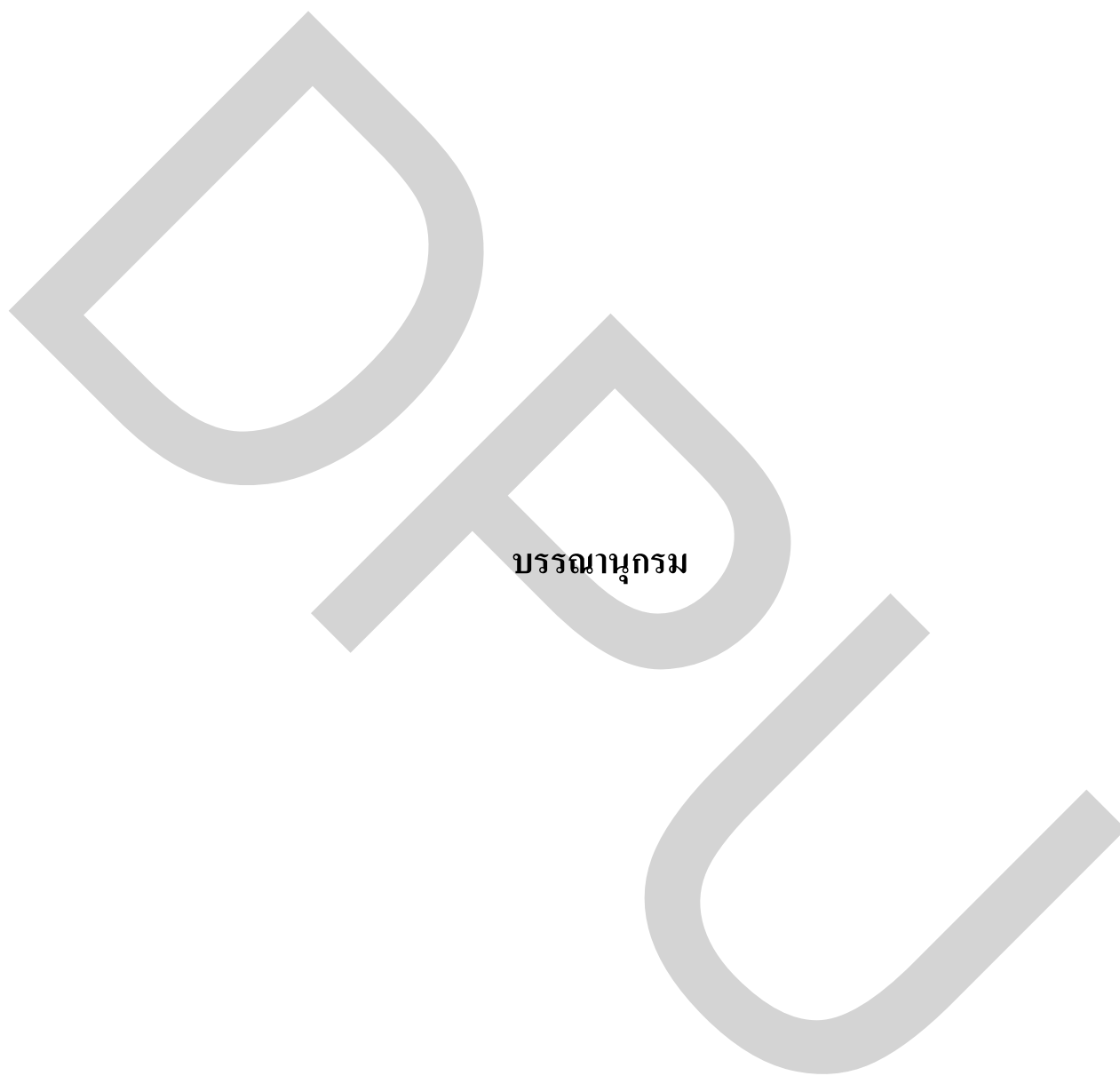
เพื่อให้สามารถนำมาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับปรับมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษในการขยับยั้งการกระทำความผิด และแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในความผิดเล็กๆ น้อยๆ ที่มีโทษปรับหรือโทษจำคุกกระยะสั้น จึงเห็นว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะต้องพัฒนามาตรการให้ทำงานบริการสังคม หรือการให้ทำงานแทนค่าปรับให้มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งขึ้น โดยการนำศักยภาพของมาตรการดังกล่าว มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากกว่าที่ใช้อยู่ในประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบัน โดยผู้เขียนขอเสนอแนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนามาตรการให้ทำงานบริการสังคม ดังนี้

1. กำหนดให้มาตรการทำงานบริการสังคมเป็นโทษทางอาญาเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่ง โดยแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 ทั้งนี้ โดยกำหนดให้การทำงานบริการสังคมมีชั้นโทษที่ต่ำกว่าโทษกักขังและโทษปรับ เนื่องจากการให้ทำงานบริการสังคมนั้นมีผลบังคับเอาจับเวลาว่างของผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ การกำหนดให้การทำงานบริการเป็นโทษทางอาญานั้น จะเป็นการแก้ไข ปัญหาข้อจำกัดของมาตรา 30/1 และมาตรา 56 และยังเป็นการเพิ่มทางเลือกให้ศาลในการใช้ดุลพินิจ เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิด โดยไม่จำเป็นต้องติดกับเงื่อนไขของจำนวนเงินซึ่งต้องโทษปรับทำให้ศาลสามารถนำมาตรการให้ทำงานบริการสังคมมาบังคับใช้กับผู้ต้องโทษปรับได้อย่างเหมาะสม และยังช่วยแก้ปัญหาเรื่องคนล้นคุก ที่ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้เนื่องจากการทำงานบริการสังคม เป็นการลงโทษที่มุ่งเน้นแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยไม่ส่งตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำ จึงทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ถูกตราหน้าว่าเป็นคนคุก ทั้งนี้ การทำงานบริการสังคมยังทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกเข็ดหลาบและเห็นถึงคุณค่าของตนเอง จึงมีความเป็นไปได้สูงที่ผู้กระทำความผิดจะไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก หรือ

2. กำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษอุปรณ์ของโทษปรับ โดยแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาโดยกำหนดให้การลงโทษให้ทำงานบริการสังคมเป็นอุปกรณ์ของโทษปรับ แทนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับไม่มีเงินชำระค่าปรับอันเป็นการลงโทษที่มุ่งต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด จึงมีประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมากกว่าระบบซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ ในการลงโทษปรับตามมาตรา 29 นั้น นอกจากศาลจะพิจารณาแต่เฉพาะความร้ายแรงของการกระทำความผิด ซึ่งหากผู้กระทำความผิดไม่มีเงินมาชำระค่าปรับศาลก็จะพิจารณากักขังแทนค่าปรับและกระบวนการให้ทำงานแทนค่าปรับก็จะเกิดขึ้นภายหลังโดยการร้องขอของผู้กระทำความผิดภายใต้หลักเกณฑ์ของมาตรา 30/1 อันมีข้อจำกัดมากมายนั้น การแก้ไข

กฎหมายโดยเปิดโอกาสให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งลงโทษโดยพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดและพิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าปรับและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดมากำหนดโทษที่จะลงต่อผู้กระทำความผิด จึงเป็นการลงโทษที่เหมาะสมต่อตัวผู้กระทำความผิดมากกว่า นอกจากศาลจะพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำความผิดแล้วศาลยังต้องพิจารณาถึงความสามารถในการชำระของผู้กระทำความผิดด้วยและถึงแม้ว่าผู้กระทำความผิดจะมีฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งมีเงินชำระค่าปรับ หากศาลพิจารณาเห็นว่าการลงโทษปรับแต่เพียงอย่างเดียวจะไม่ส่งผลต่อผู้กระทำความผิดทำให้รู้สึกเข็ดหลาบศาลก็จะลงโทษด้วยการสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคมเพิ่มอีกสถานหนึ่งด้วย หรือ

3. กำหนดให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทน (Substitute Punishment) หรือมาตรการเสริมโทษปรับ โดยแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาเพื่อให้เป็นทางเลือกแก่ศาลในการนำมาใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการลงโทษปรับ หรือการยึดทรัพย์สินหรือการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 เพื่อแก้ไขปัญหาการใช้มาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับในปัจจุบันที่ต้องมีการยื่นคำร้องขอจากผู้ต้องโทษปรับและยึดติดอยู่กับจำนวนเงินค่าปรับและฐานะของผู้ต้องโทษปรับ การเสนอให้การทำงานบริการสังคมเป็นโทษทดแทน (Substitute Punishment) หรือมาตรการเสริมโทษปรับนี้ เป็นการเพิ่มรูปแบบของมาตรการให้ทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับตามมาตรา 30/1 จากเดิมซึ่งยังมีข้อจำกัดให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยจากเดิมที่มาตรการให้ทำงานบริการสังคมเป็นเพียงมาตรการเสริมโทษกักขังแทนค่าปรับ ก็เพิ่มประสิทธิภาพโดยกำหนดให้มาตรการให้ทำงานบริการแทนสังคมมาใช้ทดแทนโทษปรับ โทษยึดทรัพย์สิน หรือโทษกักขังแทนค่าปรับ หรือใช้เสริมกับโทษปรับ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กรกฎ ทางชะโชค. (2547). *การใช้มาตรการอื่นก่อนการลงโทษกักขังแทนค่าปรับ*.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กฤตศิลป์ กนกนาค. (2533, พฤศจิกายน - ธันวาคม). “มาตรการคุมประพฤติเงื่อนไขคุมประพฤติและ

มาตรการให้ผู้กระทำความผิดทำงานบริการสังคม.” *ศาลพาห*, 6(37). หน้า 37-52.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2552, เมษายน – มิถุนายน). “มาตรการให้ทำงานบริการสังคม.”

วารสารอัยการ, 22(251). หน้า 14 - 22.

เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. (2544). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 7 แก้ไขเพิ่มเติม).

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โกเมน ภัทรภิมย์. (2534, กันยายน). “โทษปรับ.” *วารสารอัยการ*, 163(14). หน้า 163.

คณิต ณ นคร. (2547). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.

_____. (2553). *ประมวลกฎหมายอาญา : หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ* (พิมพ์ครั้งที่ 10).

กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.

จิตติ ดิงศกัทธิ. (2515). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 1*.

กรุงเทพมหานคร : แสงจันทร์การพิมพ์.

_____. (2525). *กฎหมายอาญาภาค 1*. กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสถาน.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2531). *รายงานการฝึกอบรมหลักสูตร Study of Rehabilitation Program for Offenders* (รายงานผลการวิจัย). ณ ประเทศสิงคโปร์.

ชาญณรงค์ ชาญลิขิต. (2530). *การศึกษาระบบการทำงานสาธารณะของผู้ต้องขัง : ศึกษาเฉพาะกรณี*

ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานในเขตกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ).

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เชษฐภัทร พรหมชนะ. (2546). *การนำมาตรการอื่นมาใช้บังคับค่าปรับนอกเหนือจากการกักขังแทนค่าปรับ*.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2549). ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา (รายงานผลการวิจัย). สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธานี วรภัทร์. (2555). การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำศึกษามาตรการทางกฎหมายในชั้นบังคับโทษจำคุก (รายงานผลการวิจัย). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ประเสริฐ เมฆมณี. (2532). หลักทฤษฎีอาญา. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2525). กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

พิชยนต์ นิพาสพงษ์. (2542). โทษปรับโดยกำหนดตามวันและรายได้ (Day Fine).

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พิรุฬห์ ไชยกุลวรรณ. (2532). การลงโทษปรับทางอาญา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ).

กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รองพล เจริญพันธุ์. (2521). “การใช้โทษปรับเป็นตามมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องคำพรรณนาคุณภาพสินค้าหรือการโฆษณาที่ไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภค.”

วารสารนิติศาสตร์, 10(2). หน้า 316-329.

วรพจน์ วิสสุตพิชญ์. (2538). หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครอง.

กรุงเทพมหานคร :ธรรมสาร.

วันที กิตติพิบูล. (2547). มาตรการทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับกับการคืนคนดีสู่สังคม

(รายงานผลการวิจัย). หลักสูตร ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 7

วิทยาลัยการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

วีรพล ปานะบุตร. (2522 กุมภาพันธ์). “โทษปรับในสวนคน.” วารสารอัยการ, 2(14). หน้า 27.

วีระพงษ์ บุญไธยา. (2551). โครงการพัฒนามาตรการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับและมาตรการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา (รายงานผลการวิจัย). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สกุลรัตน์ ทิพย์บุญทรัพย์. (2552). การบังคับคดีอาญา : ศึกษาการบังคับโทษปรับ.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

สมพร พรหมพิลา. (2512). “โทษปรับ.” อัยการนิเทศ, 31(4). หน้า 443-485.

สมยศ วัฒนภิรมย์. (2536). การรื้อการลงโทษและการรื้อการกำหนดโทษปรับ.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สหชน รัตนไพจิตร. (2527). ความประสงค์ของการลงโทษอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ).

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุวรรณ ทองเนื้อแข็ง. (2539). *การบังคับโทษปรับ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ).

กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสมอแฉะ เสนเนียม. (2536). *มาตรการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยอาศัยการบริการสังคม*.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคุมประพฤติกลาง กระทรวงยุติธรรม. (2527). *การคุมประพฤติผู้ใหญ่ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ*.

กรุงเทพมหานคร : ศรีสมบัติการพิมพ์.

หยุด แสงอุทัย. (2544). *กฎหมายอาญา ภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 18).

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนุลักษณ์ สาริกบุตร. (2537). *การให้ผู้ถูกคุมความประพฤติทำงานบริการสังคมในฐานะ*

เงื่อนไขของการคุมประพฤติ ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานคุมประพฤติในเขต

กรุงเทพมหานคร (รายงานผลการวิจัย). สำนักงานคุมประพฤติ.

อรรถนิติ ดิษฐอำนาจ. (2534, 1 ตุลาคม – มกราคม). “มาตรการใหม่ของงานคุมประพฤติผู้ใหญ่

: การให้ผู้คุมความประพฤติทำงานบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์.”

จุลสาร อ.ส.ค. สัมพันธ์, 3, หน้า 4.

อรศรี อธิกิจ. (2552). *มาตรการบริการสังคมกับโทษในคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ).

กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุทัย อาทิวา. (2554). *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพิเศษ* (พิมพ์ครั้งที่ 1).

กรุงเทพมหานคร : วิ.เจ.พริน.

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Andrew Von Hirsch. (1976). *Doing Justice the Choice of Punishment*.

(1 st ed). New York : Hilland Wang.

Gary Slapper & David Kelly. (1995). *English Legal System*.

(2 nd ed). London : Cavendish.

Gerhardt Grebing. (1982). *The Fine in Comparative Law : A Survey of 21 Countries*.

Cambridge : Institue of Criminology.

Herbert L. Packer. (1968). *The Limits of the Criminal Sanction*.

California : Stanford University Press.

Ken Pease & William Mcwilliam. (1980). *Community Serviceby Order*.

London : Sweet & Maxwell.

Smith, J.C & Hogan. (1992). *Brian Criminal*.

(7 th ed). London : Butterworths.

The Home Office. The Home Office Green Papers Punishment. (1988).

Custody and the Community.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – นามสกุล
ประวัติการศึกษา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

นางสาวกานดา ปานคำ
นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2547
เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 64
เจ้าพนักงานปราบปรามการทุจริต สำนักงานคณะกรรมการ
ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)